

Ziya
GÖKALP

Türkçülüğün
Esasları

E.P.

Z
Zi

iy a

G

GÖ K

KA

AL

LP

T ü r

rk ç ü l

l ü ğ ü n

E s a

as l

la

ar

rı

E.P.

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

BİRİNCİ BÖLÜM - TÜRKÇÜLÜĞÜN ÖZÜ

1 - TÜRKÇÜLÜN TARİHİ

Türkçülüğün yurdumuzda ortaya çıkmasından önce Avrupa'da Türklükle ilgili iki hareket oluştu.

Bulardan birincisi Fransızca, Turquerte denilen. Türk hayranlığı'dır. Türkiye'de yapılan ipekli ve yün dokumalar, halılar, kilimler, çiniler, demirci ve marangoz işleri, ciltçilerin, tezhipçilerin yaptıkları ciltler ve tezhipler, mangallar, şamdanla, vb. Gibi Türk sanat eserleri çoktan Avrupa'daki sanat severlerin dikkatini çekmişti. Bunlar, Türklerin eseri olan bu güzel şeyleri binlerce lira vererek toplarlar ve evlerinde bir Türk salonu veya Türk odası oluştururlardı. Bazıları da bunları başka milletlere ait güzel şeylerle birlikte, bibloları arasında sergilerdi.

Avrupa ressamların Türk hayatıyla ilgili yaptıkları tablolar ile, şairlerin ve filozofların Türk ahlakını nitelemek amacıyla yazdıkları kitaplar da Turquerie'nin içine girerdi. Lamartine'in, Auguste Comte'un

Pierre Laffite'in, Ali Paşa'nın özel sekreterleri olan Mismar'in, Pierre Loti'nin, Farrere'in Türklerle ilgili dostça yazıları bunların örneklerindendir. Avrupa'daki bu hareket tamamen Türkiye'deki Türklerin güzel sanatlardaki ve ahlaktaki yüksekliklerinin bir sonucudur.

Avrupa'da otaya çıkan ikinci harekete de Türkiyat (Türkoloji) adı verilir. Rusya'da, Almanya'da, Macaristan'da, Danimarka'da, Fransa'da, İngiltere'de, birçok bilim adamları eski Türklere, Hunlara ve Moğollara ait tarihi ve arkeolojik araştırmalar yapmaya başladılar. Türklerin eski bir millet olduğunu oldukça geniş bir alanda yayılmış bulunduğunu ve çeşitli zamanlarda dünya egemenliğine yaraşır devletler ve yüksek medeniyetler kurduğunu meydana koydular. Gerçi bu sonuncu araştırmaların konusu Türkiye değil, eski Doğu Türkleri idi. Fakat, birinci hareket gibi, bu ikinci hareket de yurdumuzdaki bir takım fikir adamlarının ruhuna etkisiz kalmıyordu. Özellikle Fransız tarihçilerinden Deuignes'nin Türkler Hunlar ve Moğollara ait yazılmış olduğu büyük tarihle; İngiliz bilim adamlarından Sir Davids Lumley'in Üçüncü Selime ithaf ettiği Kitab-ı İlmü'n Nafi (yaralı bilim kitabı) adındaki genel Türk grameri, aydınlarımızın ruhunda büyük etkiler yaptı. Bu ikinci eser, yazarı tarafından İngilizce yazılmıştı. Bir süre sonra annesi bu kitabı Fransızca'ya çevirerek Sultan Mahmut'a ithaf etti. Bu eserde, Türkçe'nin çeşitli dallarından başak, Türk medeniyetinden, Türk etnografyasından ve tarihinden söz ediliyordu.

Sultan Abdülaziz'in son dönemi ile Sultan Abdülhamid'in ilk devirlerinde, İstanbul'da büyü bir düşünce hareketi görüldü. Burada hem bir Encümen-i Daniş (akademi) oluşmaya başlamış, hem de bir Darülfünun (üniversite) kurulmuştu. Bundan başak askeri okullar yeni bir ruhla yükselmeğe başlamıştı.

O zaman bu Darülfünun'da Tarih Felsefesi profesörü Ahmet Vefik Paşa'ydı. Ahmet Vefik paşa, Şecere-i Türkiye'yi (Türklerin soy kütüğü) Doğu Türkçe'si'nden İstanbul Türkçesi'ne çevirdi. Bundan başak, Lehçe-i Osmani (Osmanlı lehçesi) Türk lugati hazırlayacak Türkiye'deki/Türkçe'nin genel ve büyük Türkçe'nin bir lehçesi olduğunu ve bundan başka Türk lehçeleri bulunduğunu aralarında da karşılaştırmalar yaparak meydana koydu.

Ahmet Vefik Paşa'nın bu bilimsel Türkçülükten başka, bir de sanat Türkçülüğü vardı. Evinin bütün fertlerinin mobilyaları, kendisinin ve ailesi fertlerinin elbiseleri genellikle Türk ürünüydü. Hatta, çok sevdiği kızı Avrupa modeli bir terlik almak için çok ısrar ettiği halde, " evine Türk ürünlerinden başka bir şey giremez" diyerek bu arzusuna engel oldu. Ahmet Vefik Paşa'nın başka bir orijinalitesi de, Moliere'in komedilerini Türk geleneklerine adapte etmesi ve şahısların adlarını ve kimliklerini Türkleştirerek Türkçe'ye aktarması ve milli bir sahneden oynatması idi.

2

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Darülfünun'un bir profesörü Türkçülüğün bu ilk esaslarını kurarken, askerî okullardan sorumlu bakan olan Şıpkı Kahramanı Süleyman Paşa da Türkçülüğü askeri okullara sokmağa çalışıyordu. Süleyman Paşa'nın Türkçülüğünde, Deguignes'in tarihi etkili olmuştur, diyebiliriz. Çünkü yurdumuzda ilk defa olarak Çin kaynaklarına dayanarak Türk tarihi yazan Süleyman Paşa, bu eserde, özellikle Deguignes'i kaynak almıştır. Süleyman Paşa Tarih-i Alem (Dünya Tarihi) adlı eserinin başında, bu kitabı niçin yazmağa başladığını anlatırken diyor ki: "Askeri okulların başına geçince, bu okullara gerekli olan kitapların dilimize çevrilmesini uzmanlara bıraktım. Fakat sıra tarihe gelince, bunun çeviri yoluyla yazdırılamayacağını düşündüm. Avrupa'da yazılan bütün tarih kitapları ya dinimize, veya milliyetimize (Türklüğümüze) ait karalamalarla doludur. Kitaplardan hiç birisi dilimize çevrilip de okullarımızda okutturulamaz. Bu nedenledir ki, okullarımızda okunacak tarih kitabının yazılması işini ben üzerime

aldım. Yazmış olduğum bu kitapta gerçeğe ters hiç bir söze rastlamayacağı gibi, dinimize ve milliyetimize ters düşecek hiç bir sözle karşılaşmak imkânı da yoktur.

Avrupa tarihlerindeki Hunlar'ın. Çin tarihindeki Hiyong-nu'lar olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri bulunduğunu ve Oğuz Han'ın Hiyong-nu devletinin kurucusu Mete olması gerektiğini bize ilk kez öğreten Süleyman Paşa'dır. Süleyman Paşa, bundan başka, Cevdet Paşa gibi, dilimizin grameriyle ilgili bir kitap da yazdı. Fakat bu kitaba Cevdet Paşa gibi, Kavaid-i Osmaniye (Osmanlıca kuralları) adını vermedi.

Çünkü, dilimizin Türkçe olduğunu biliyordu ve Osmanlıca adı altında üç dilden... yapılmış bir dil olamayacağını anlamıştı. Süleyman Paşa, bu konudaki düşüncesini, Ta'lim-i Edebiyyat-ı Osmaniye (Osmanlı edebiyat öğrenimi) adıyla bir kitap yayınlayan Recaizade Ekrem Bey'e yazdığı bir mektupta meydana koydu. Bu mektupta diyor ki: "Osmanlı edebiyatı demek, doğru değildir. Ayrıca, dilimize Osmanlı dili ve milletimize Osmanlı milleti demek de yanlıştır. Çünkü Osmanlı tabiri yalnız devletimizin adıdır. Milletimizin adı ise, yalnız Türk'tür. Bundan dolayı dili de Türk dilidir, edebiyatımız da Türk edebiyatıdır.

Süleyman Paşa, askeri okulların ilk kısmında okunmak üzere, Esmâ-yı Türkiye (Türk isimleri) adlı kitabı da Osmanlıcanın etkisi altında Türkçe kelimelerin unutulmaması amacı ile yazmıştı.

Görülüyor ki, Türkçülüğün ilk babaları Ahmet Vefik Paşa ile Süleyman Paşa'dır. Türk ocaklarında ve diğer Türkçü kuruluşlarda bu iki Türkçülük öncüsünün büyük boyda resimlerini asmak, değerbilirlilik gereğidir.

Türkiye'de Abdülhamid bu kutsal akımı durdurmağa çalışırken, Rusya'da iki büyük Türkçü

yetişiyordu. Bunlardan birincisi Mirza Fethali Ahundzade'dir ki, Azeri Türkçesi'nde yazdığı orijinal komediler bütün Avrupa dillerine çevrilmiştir. ikincisi, Kırım'da Tercüman gazetesini çıkaran Gaspıralı

İsmail'dir ki, Türkçülükteki ilkesi dilde, fikirde ve işte birlik idi. Tercüman gazetesini Kuzey Türkleri anladığı kadar Doğu Türkleri ile Batı Türkleri de anlardı. Bütün Türklerin aynı dilde birleşmeleri de anlardı. Bütün Türklerin aynı dilde birleşmelerinin mümkün olduğuna bu gazetenin varlığı canlı bir delildir.

Abdülhamid'in son devrinde, İstanbul'da Türkçülük akımı tekrar uyanmağa başladı.

Rusya'dan İstanbul'a gelen Hüseyin-zade Ali Bey, Tıbbiye'de Türkçülük esaslarını anlatıyordu.

Turan ismindeki şiiri, Turancılık idealinin ilk dışı vuruşu idi. Yunan savaşı (1897) başladığı sırada, Türk şair Mehmet Emin bey:

Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur. Dizesi ile başlayan ilk şiirini yayınladı. Bu iki şiir haber veriyordu Hüseyin-zade Ali Bey, Rusya'daki milliyetçilik akımlarının etkisiyle Türkçü olmuştu. Özellikle, daha kolejde iken, Gürcü gençlerinden son derece milliyetçi olan bir arkadaşı ona milliyet aşkını

aşlamıştı. Türk şairi Mehmet Emin Bey'e Türkçülüğü aşıl原因 kendisinin söylediğine göre Afganlı Şeyh Cemaleddin'dir. Mısır'da Şeyh Muhammed Abduh'un Kuzey Türkleri arasında Fahreddin oğlu Rızaeddin'i yetiştiren bu büyük İslam lideri Türkiye'de Mehmet Emin Bey'i bularak hak dilinde, halk vezninde millet sevgisiyle dolu şiirler yazmasını söylemişti.

Türkçülüğün ilk devrinde, Deguignes tarihinin etkili olduğunu görmüştük. İkinci devirde, Leon Cahun'un Asya Tarihine Giriş adlı kitabının büyük etkisi oldu. Necip Asım Bey, birçok eklemelerle bu 3

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

kitabın Türklerle ilgili bölümünü Türkçe'ye aktarmıştı. Necip Asım Bey'in bu kitabı, her tarafta, Türkçülüğe doğru eğilimler uyandırdı. Ahmet Cevdet Bey, İkdam gazetesini Türkçülüğün bir organı haline koydu. Emrullah Efendi, Veled Çelebi ve Necib Asım Bey bu Türkçülüğün ilk mücahitleri idi.

Fakat, ikdam gazetesi etrafında toplanan bu Türkçülerden özellikle Fuat Raif Bey'in Türkçe'yi sadeleştirmek konusunda yanlış bir teoriyi izlemesi Türkçülük akımının değer kaybetmesine neden oldu.

Bu yanlış, tasfiyecilik (arı Türkçecilik) fikriydi. "Arı Türkçecilik" dilimizden Arap, acem köklerinden gelmiş bütün kelimeleri çıkararak, bunların yerine Türk kökünden doğmuş eski kelimeleri, veya Türkçe köklerden yeni eklerle yapılacak yeni Türk kelimeleri yerleştirmek demektir. Bu teorinin uygulamasını

göstermek için yayınlanan bazı makaleler ve mektuplar, zevk sahibi olan okuyucuları tiksindirmeye başladı. Halk diline yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçe'den çıkarmak bu dili en canlı

kelimelerden, dini, ahlaki, felsefi kavramlardan yoksun kılacaktı. Türkçe köklerden yeni yapılan kelimeler gramer esaslarını altüst edeceğinden başka, halk için yabancı kelimelerden daha yabancı, daha bilinmezdi. Bundan dolayı bu hareket dilimizi sadeliğe, açıklığa doğru götürecektir yerde karışıklığa ve karanlığa doğru götürüyordu. Bundan başka, doğal kelimeleri atarak onların yerine yapay kelimeler koymağa çalıştığı için, gerçek dil yerine yapay bir Türk esperantosunu oluşturmaya çalışıyordu. Ülkenin ihtiyacı ise, böyle yapma bir esperantoya değil, bildiği ve anladığı, alışılmış ve yapmacık olmayan kelimelerden oluşmuş bir anlaşma aracı idi. İşte, bu nedenden dolayı, ikdamdaki arıcılık akımından yarar yerine zarar meydana geldi.

Bu sırada Tıbbiye'de şekillenen gizli bir ihtilal örgütünde Pan-Türkizm, Pan-Ottomanizm, Pan-

İslamizm ideallerinden hangisinin gerçeğe daha uygun olduğu tartışılıyordu. Bu tartışma Avrupa'daki ve Mısır'daki Genç Türklere de yapılarak; kimileri Pan-Türkizm idealini kimileri de Pan-Ottomanizm idealini kabul etmişlerdi. O zaman Mısır'da çıkan Türk gazetesinde Ali Kemal Osmanlı Birliği fikrini ileri sürerken Akçura - oğlu Yusuf Bey'le Ferit Bey Türk birliği politikasını öneriyorlardı. Bu sırada, Hüseyin

- zade Ali Bey İstanbul'dan ve Ağaoğlu Ahmet Bey Paris'ten Baku'ya gelmişler ve orada mücadele için el ele vermişlerdi. Topçubaşıoğlu da bunlara katıldı. Bu üç kişi, orda o zamana kadar hakim olan Sünnilik ve Şiiilik çekişmelerini gidererek Türklük ve İslamlık çerçevesindeki bir örgütlenmede bütün Azerbaycanlıları toplamağa çalıştılar.

23 Temmuz (1908) hareketinden sonra, Türkiye'de Osmanlıcılık düşüncesi hakim olmuştu. Bu sıralarda yayınlanmaya başlayan Türk Derneği dersini, gerek bu nedenden gerek yine ara Türkçecilik akımına kapılmadan dolayı hiç bir rağbet görmedi.

31 Mart'tan sonra, Osmanlıcılık fikri eski geçerliliğini kaybetmeye başladı. Zamanında Abdülhamid'e İslam Birliği düşüncesini aşılamış olan Alman Kayzer'i, bu fırsattan yararlanarak, Sultanahmet

Meydanın'da İslam Birliği adına bir miting yaptırdı. Bu günden itibaren, ülkemizde, gizli İslam Birliği örgütlenmeğe başladı. Genç Türkler, "Osmanlı" ve "İslam Birliği taraftarı" olmak üzere, iki karşı guruba ayrılmağa başladılar. Osmanlılar kozmopolit, İslam Birliği taraftarları ise, ultramonten idiler.

Her iki akım da ülke için zararlıydı. Ben, 1910 kongresinde Selanik'te Genel Merkez üyeliğine seçildiğim sırada, politik görünüş böyleydi.

Bu sırada, Selanik'te Genç Kalemler adında bir dergi çıkıyordu. Derginin başyazarı Ali Canip Bey ile, bir gece, Beyaz Kule bahçesinde konuşuyorduk. Bu genç bana dergisinin dilde sadeliğe doğru bir dönüşüm gerçekleştirmeğe çalıştığını; Ömer Seyfettin'in dil hakkındaki bu fikircileri tamamiyle benim düşüncelerime uyuyordu. Gençliğimde Taşkılla'da tutuklu bulunduğum sırada erlerin mülazım-ı evvel'e evvel mülazım (teğmen), Trablus-ı Garp'a Garp Trablus'u (Libya), Trablus-ı Şam'a Şam Trablus'u demeleri bende şu kesin yargıyı uyandırmıştı:

Türkçe'yi yeniden düzenlemek için, bu dilden bütün Arapça ve Farsça kelimeleri değil, Arap ve Fars kurallarını atmak, Arapça ve fakça kelimelerden de Türkçe'si olanları çıkararak, Türkçe karşılığı bulunmayanları dilde bırakmak.

4

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Bu düşünceyle ilgili bazı yazılar yazmış isem de, yayınlanmağa fırsat bulamamıştım. Nasıl ki, Türkçülük hakkında yazı yazmak içinde henüz bir fırsat çıkmamıştı. Daha on beş yaşında iken Ahmet Vefik paşa'nın Lehçe-i Osmani'si ile Süleyman Paşa'nın Tarih-i Alem'i bende Türçülük fikri uyandırmıştır. 1896 da İstanbul'a geldiğim zaman, ilk aldığımız kitap Leon Cahun'ün tarihi olmuştur. Bu kitap, adeta, Pan-Türkizm ülküsünü özendirmek, üzere yazılmış gibidir. O zaman Hüseyin-zade Ali Bey'le temas ederek, Türkçülük hakkındaki görüşlerini öğreniyordum.

Özetle on yedi- on sekiz yıldan beri Türk milletinin sosyolojisini incelemek için harcadığım çalışmaların ürünleri kafamın içinde toplanmış duruyordu. Bunları meydana atmak için yalnız bir nedenin oluşması gerekiyordu. İşte, Genç Kalemler'de Ömer Seyfettin'in başatmış olduğu fikir mücadelesi bu sebebi hazırladı. Fakat ben dil meselesini yeterli görmeyerek Türkçülüğü bütün idealleriyle bütün programıyla ortaya atmak gerektiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri kapsayan Turan şiirini yazarak Genç

Kalemler'de yayınladım. Bu şiir tam zamanında yayınlamıştı.

Çünkü Osmanlıcılıktan da İslam Birliği fikrinden de ülke için tehlikeler doğacağını gören geç ruhlar, kurtarıcı bir ideal arıyorlardı. Turan şiiri bu idealin ilk kıvılcımı idi. Ondan sonra sürekli bu şiirdeki esasları açıklamak ve yorumlamakla uğraştım.

Turan irinden sonra Ahmet Hikmet Bey, Altın ordu makalesinin yayınladı. İstanbul'da, Türk Yurdu dergisi ile Türk Ocağı cemiyeti kuruldu. Halide Edib Hanım, Yeni Turan adlı romanı ile, Türkçülüğe büyük biri değer verdi. Hamdullah Suphi Bey, Türkçülüğün aktif bir öndeki oldu. İsimleri yukarıda geçen veya geçmeyen bütün Türkçüler gereke Türk Yurdu'nda, gerek Türk Ocağı'nda birleşerek beraber çalıştılar. Fuat Köprülü, Türkoloji alanında büyük bir bilim adamı oldu. İlmi eserleri ile, Türkçülüğü

aydınlatı.

Yakup Kadri, Yahya Kemal, Falip Rıfki, Refik Halit, Reşat Nuri, Beyler gibi yazarlar ve Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Hikmet Nazım, Vala Nurettin beyler gibi şairler yeni Türkçe'yi güzelleştirdiler. Müfide Ferit Hanım da, gerek değerli kitaplarıyla, gerek Paris'teki yüksek konferansları ile Türkçülüğün yükselmesine büyük emekler harcadı.

Türkçülük dünyası bugün o kadar genişlemiştir ki, bu alanda çalışan sanatçılarla bilim adamlarının isimlerini saymak ciltlerle kitap gerektirir. Yalnız. Türk mimarlığında, Mimar Kemal Bey'i unutmamak gerekir. Bütün genç mimarların Türkçü olmasında, onun büyük bir etkisi vardır.

Bununla beraber, Türkçülüğe ait bütün bu hareketler verimsiz kalacaktı, eğer Türkleri Türkçülük ideali çevresinde birleştirerek büyük bir yok oluş tehlikesinden kurtarmayı başaran büyük bir dahi ortaya çıkmasaydı. Bu büyük dahinin adını söylemeğe gerek yok. Bütün dünya, bugün Gazi Mustafa Kemal Paşa adını kutlu bir kelime sayarak, her an saygıyla anmaktadır. Eskiden Türkiye'de. Türk milleti hiç bir önemli yere sahip değildi. Bugün, her hak Türk'ündü. Bu topraktaki egemenlik Türk egemenliğidir. Politikada kültürde, ekonomide hep Türk halkı egemendir. Bu kadar esin ve büyük inkılabı

yapan kişi Türkçülüğün en büyük adamıdır. Çünkü, düşünmek ve söylemek kolaydır. Fakat, yapmak ve özellikle başarı ile sonuçlandırmak çok güçtür

2- TÜRKÇÜLÜK NEDİR?

Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir. O halde, Türkçülüğün özünü anlamak için, millet adı verilen topluluğun tanımını bilmek gerekir. Millet hakkındaki çeşitli görüşleri inceleyelim.

1) Irkı esas alan Türkçülere göre millet, ırk demektir. Irk kelimesi, gerçekte zoolojinin bir terimidir. Her hayvan türü anatomik özellikleri açısından birtakım tiplere ayrılır. Bu tiplere ırk adı

5

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

verilir. Mesela at türünün Arap ırkı, İngiliz ırkı, Macar ırkı adlarını alan birtakım anatomik tipleri vardır.

İnsanlar arasında da, eskiden beri, "beyaz ırk, siyah ırk, sarı ırk, kırmızı ırk" denilen dört ırk mevcuttur. Bu kaba bir sınıflandırma olmakla beraber, hala önemini korumaktadır.

Antropoloji bilimi Avrupa'daki insanları, kafalarının şekli ve saçları ve gözlerini renklerini dikkate alarak üç ırka ayırmıştır: Uzun kafalı kumral, uzun kafalı esmer, yassı kafalı.

Bununla beraber, Avrupa'da hiç bir millet, bu tiplerden yalnız birini, içine almaz. Her millette, çeşitli oranlarda olmak üzere, bu üç ırka mensup bireyler vardır. Hatta, aynı ailenin içinde, bir kardeş

uzun kafalı kumral, diğerleri uzun kafalı esmer ve yassı kafalı olabilirler.

Gerçi bir zamanlar, bazı antropologlar bu anatomik tiplerle sosyal davranışlar arasında bir ilişki olduğunu savunurlardı. Fakat birçok ilmi eleştirilerin ve özellikle... bizzat antropologlar arasında en yüksek bir konumda bulunan Manouvrier adındaki bilim adamının anatomik özelliklerin sosyal karakterler

üzerinde hiç bir etkisi olmadığını ispat etmesi, bu eski iddiayı tamamıyla çürüttü. Irkın, böylelikle sosyal niteliklerle hiç bir ilişkisi kalmayınca, sosyal karakterlerin toplamı olan milliyetle de hiç bir ilişkisinin kalmaması gerekir. O halde, milleti başka bir alanda aramak gerekir.

2) Kavmi Türkçüler de, milleti kavim ile karıştırırlar.

Kavim, aynı anadan, aynı babadan üremiş, içine hiç yabancı karışmamış aynı kandan bir topluluk demektir.

Eski toplumlar genellikle saf ve yabancılarla karışmamış birer kavim olduklarını savunurlardı.

Halbuki, toplumlar tarih öncesi zamanlarda bile, kavmiyetçe saf değildiler. Savaşlarda esir alma, kız kaçırma, suç işleyenlerin kendi toplumundan kaçarak başka bir topluma girmesi, evlenmeler göçler, yabacıları kendine benzetme ve başka bir topluluk içinde erime gibi olaylar milletleri sürekli birbirine karıştırmıştı. Fransız bilim adamlarından Camille Julian ile Millet, en eski zamanlarda bile saf bir kavmin bulunmadığını savunmaktadırlar. Tarih öncesi zamanlarda bile saf bir kavim bulunmazsa, tarihi devirdeki kavim karışmalardan sonra, artık saf bir kavmiyet saçma olmaz mı? Bundan başka, sosyolojiye göre, fertler dünyaya gelirken sosyal bir nitelik taşımazlar. Yani sosyal duygu ve düşüncelerden hiç birini beraberinde getirmezler, mesela dil, din, ahlak, estetik; politika, hukuk, ekonomi alanına ait hiç bir duygu ve düşünceyi beraber getirmezler. Bunların hepsini sonraları terbiye yoluyla toplamdan alılar.

Demek ki, sosyal özellikler kalıtımla geçmez, yalnız terbiye yoluyla geçer. O halde, kavmiyetin milli karakter bakımından da hiç bir rolü yok demektir.

Kavim saflığı hiç bir toplumda bulunmamakla beraber, eski toplumlar kavmiyet idealini izlerlerdi.

Bunun nedeni dini idi. Çünkü o toplumlarda kendisine tapılan, toplumun ilk atasından ibaretti. Bu yalnız kendi dölünden olanlara tanrılık etmek isterdi. Yabancıların kendi tapınağına girmesini, kendisine yapılacak ibadetlerle katılmasını kendi mahkemelerinde kendi kanunlarına göre yargılanmasını istemezdi.

Bundan dolayı, toplumun içine çeşitli biçimde evlât edinme yoluyla girmiş bir çok kişi bulunmakla birlikte, bütün toplum yalnız Tanrının dölünden gelmiş sayılırdı. Eski Yunan sitelerinde, İslam'dan önceki Araplarda, eski Türklerde, kısaca henüz il devride bulunan bütün toplumlarda şu yalancı kavmiyeti görürüz.

Şurası da var ki, sosyal gelişmenin o aşamasında yaşayan milletler için kavmiyet idealini izlemek normal bir hareket olduğu halde, bugün içinde bulunduğumuz aşamaya anormaldir. Çünkü, o aşamada bulunan toplumlarda sosyal dayanışma yalnız dindaşlık bağından ibaretti.

Dindaşlı kandaşlığa dalyanınca, doğaldır ki, sosyal dayanışmanın dayanağında kandaşlık olur.

Bugünkü sosyal aşamada ise, sosyal dayanışma, kültürdeki ortaklığa dayanıyor. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması terbiye aracılığıyla olduğu için, kandaşlıkla hiç bir ilgisi yoktur.

3) Coğrafi Türkçülere göre, millet, aynı ülkede oturan halkların toplamı demektir. Mesela onlara göre bir İran milleti, bir İsviçre milleti, bir Belçika milleti, bir Britanya milleti vardır. Halbuki İran'da Fars, Kürt ve Türk'ten ibaret olmak üzere üç millet; İsviçre'de Alman, Fransız, İtalyan'dan ibaret olmak üzere yine üç millet; Belçika'da aslen Fransız olan Valon'larla, aslen Cermen olan Flamanlar vardır.

r

i

n

güzellik duygularından ibaret değil midir? Bunları çocukluğumuzda hangi toplumdan almışsak sürekli o içinde daha büyük bir imkanla yaşamamız mümkün iken, toplumumuz içindeki fakirliği ona tercih ederiz. Çünkü dostlar içindeki bu fakirlik, yabancılar arasındaki o zenginlikten daha fazla bizi mutlu ede.

Zevkimiz, vicdanımız, özleyişlerimiz, hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız toplumdur. Bunların yankısını ancak o toplum içinde işitebiliriz.

Ondan ayrılıp ta başka bir topluma katılabilmemiz için, büyük bir engel vardır. Bu engel, çocukluğumuzda o toplumdan almış olduğumuz terbiyeyi ruhumuzdan çıkarıp atmanın mümkün olmamasıdır. Bu mümkün olmadığı için, eski toplum içinde kalmak zorundayız.

Bu açıklamalardan anlaşıldı ki, millet, ne ırkın, ne kavmin, ne coğrafyanın, ne politikanın ne de iradenin belirlediği bir topluluk değildir. Millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan, bir topluluktur. Türk köylüsü onu (dili dilime uyan, dini dinime uyan) diyerek tarif eder. Felekten de bir adam, kanca ortak olduğu insanlardan çok dilde ve dinde ortak olduğu insanlarla beraber yaşamak ister. Çünkü, insani karakterimiz bedenimizde 7

____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI ____

değil, ruhumuzdadır. Maddi becerilerimiz ırksızımızdan geliyor,manevi becerilerimizde terbiyesini aldığımız toplumdan geliyor. Büyük İskender diyordu i;"Benim gerçek babam Filip değil, Aristo'dur.

Çünkü birincisi maddi varlığımın, ikincisi manevi varlığımın meydana gelmesine neden olmuştur." İnsan için, manevi varlık, maddi varlıktan önce gelir. Bu bakımdan, milliyette soy kütüğü aranmaz. Yalnız, terbiyenin ve idealin milli olması aranır. Normal bir insan, hangi milletin terbiyesini almışsa, ancak onun idealine çalışabilir. Çünkü ideal bir heyecan kaynağı olduğu içindir ki aranır. halbuki, terbiyesiyle büyümüş bulunmadığımız bir toplumun ideali ruhumuza asla heyecan veremez. Aksine, terbiyesini almış

olduğumuz toplumun ideali ruhumuzu heyecanlara boğarak mutlu yaşamamıza neden olur. Binden dolayıdır i, insan, terbiyesiyle büyüdüğü toplumun ideali uğruna hayatını feda edebilir. Halbuki zihnen kendisini bağlı sandığı bir toplum uğruna ufak bir çıkarını bile feda edemez. Kısaca insan, terbiyece ortak olmadığı , bir toplum işinde yaşarsa, Mutsuz olur. Bu düşüncelerden çıkaracağımız pratik sonuç

şudur; yurdumuzda bir zamanlar dedeleri Arnavutluk'tan veya Arabistan'dan gelmiş milletdaşlarımız vardır. Bunların Türk teri beysiyle büyümüş ve Türk idealini e çalışmayı alışkanlık haline getirmiş

görürsek, diğer milletdaşlarımız dan hiç ayırmamalıyız. Yalnız iyi günlerimizde değil, kötü günlerimizde de bizden ayrılmayanları nasıl milliyetimizin dışında sayabiliriz? Özellikle bunlar arasında milletimize karşı büyük fedakarlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler vermiş olanlar varsa, nasıl olurda bu fedakar insanlara (siz Türk değilsiniz) diyebiliriz. Gerçi atlarda soy aramak gerekir. Çünkü, bütün üstünlükleri içgüdüye dayandığı ve bunlar kalıtım yoluyla geldiği için, hayvanlarda ırkın büyük bir önemi vardır. İnsanlarda ise, ırkın sosyal niteliklere hiç bir etkisi olmadığı için, soy aramak doğru değildir.

Bunun tersi bir yol tutacak olursak memleketimizdeki aydınların ve fikir savaşçılarının birçoğunu feda etmek gerekecektir. Bu durum doğru olmadığından, (Türküm) diyen her ferdi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe ihaneti görülenler varsa cezalandırmaktan başak çare yoktur.

3- TÜRKÇÜLÜK- TURANCILIK

Türkçülükle Turancılığın farklarını anlamak için, Türk ve Turan topluluklarının sınırlarını

belirlemek gerekir. Türk, bir milletin adıdır. Millet, kendisine özel bir kültüre sahip olan topluluk demektir. O halde, Türk'ün yalnız bir dili, bir tek kültürü olabilir.

Oysa ki Türk'ün bazı kolları Anadolu Türklerinden ayrı bir dil, ayrı bir kültür yapmağa çalışıyorlar. Mesela, Kuzey Türkler'inden bir kısım gençler bir Tatar dili, bir Tatar kültürü oluşturmaya çalışmaktadırlar. bu hareket, Türklerin başka bir millet, olması sonucunu verecektir. Uzata bulunduğumuz için, Kırgızların ve Özbeklerin nasıl bir yol izleyeceklerini bilmiyoruz. Bunlarda birer ayrı

dil ve edebiyat, birer ayrı kültür oluşturmaya çalışırlarsa, Türk milletinin sınırı daha daralmış olur.

Yakıtlarla Altay Türkleri daha uzakta bulundukları için, bunları Türkiye Türkler'in bulundukları için, bunları Türkiye Türkleri'nin kültürü dairesine almak daha güç görünüyor.

Bugün kültürce birleşmesi kolay olan Türkler, özellikle Oğuz Türkleri yani Türkmenleredir.

Türkiye gibi, Azerbaycan, İran, Harzem ülkelerinin Türkmenleri de Oğuz uyuğundandır. Bundan dolayı, Türkçülükteki yakın idealimiz (Oğuz Birliği) yahut, (Türkmen Birliği) olmalıdır. Bu birlikten amaç nedir?

Siyasi bir birlik mi? Şimdilik, hayır! Gelecek hakkında bugünden bir yargıya varamayız. Fakat bu günkü idealimiz Oğuzların yalnız kültürce birleşmesidir.

Oğuz Türkleri, bugün dört ülkede yayılmış olmakla beraber, hepsi birbirine yakın akrabadırlar.

Dört ülkedeki Türkmen illerinin adlarını karşılaştırsak, görürüz ki, birinde bulunan bir ilin veya boyun diğerlerinde de dalları vardır.

Mesela, Harzem'de Tekeler'le Sarılar'ı ve Karakalpaklar'ı görüyoruz. Yurdumuzda Tekele, bir sancak teşkil edecek kadar çoktur; hatta, bir bölümü zamanında Rumeli'ye yerleştirilmiştir.

Türkiye'deki Sarılar, özellikle Rumkale'de otururlar. Karakalpaklar ise, Karapapak ve Terekeme adaların

8
_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

olarak Sivas, Kars ve Azerbaycan yörelerindedir. Harzem'de Oğuz'un Salur ve maralı boylarıyla Çavda ve Göklen (Karluklardan Kealin) illeri vardır. Bu adlara Anadolu'nun çeşitli yerlerinde rastlanır. Göklen, kendi adanı Van'da bir köye Gök oğlan şeklinde vermiştir. Oğuz'un Bayat ve Afşar boyları da gerek Türkiye'de gerek İran'da ve Azerbaycan'da vardır. Akkoyunlular ile Karakoyunlular bu üç ülkede yayılmışlardır. O halde Harzem, İran, Azerbaycan ve Türkiye ülkeleri, Türk etnografyası açısından aynı

uruğun yurtalıdır. Bu dört ülkenin bütününe Oğuzistan (Oğuz ili) adanı verebiliriz. Türkçülüğün yakın hedefi, bu büyük ülkede yalnız bir tek kültürün hakim olmasıdır.

Oğuz Türkleri, genellikle oğuz Han'ın torunlarıdır. Oğuz Türkleri, birkaç yüzyıl öncesine gelinceye kadar, birbiriyle yakından ilgili bir aile biçiminde yaşarlardı. Mesela Fuzuli, bütün Oğuz boyları

içinde bilinen bir Oğuz şairi idi. Korkut Ata Kitabı Oğuzlar'ın resmi Oğuznamesi olduğu gibi, Şah İsmail, Aşık Kerem, Köroğlu kitapları gibi hak eserleri bütün oğuz iline yayılmıştır.

Türkçülüğün uzak ideali ise, Turan'dır. Turan, kimilerinin sandığı gibi, Türklerden başka, Moğolları, Tunguzları, Finuvaları, Macarları da içine alan kavimler karması değildir. Bu zümreye bilim dilinde Uralo - Altay topluluğu denilir. Bununla beraber, bu sonuncu topluluğun içindeki kavimlerin dilleri arasında bir akrabalık bulunduğu da henüz ispat edilememiştir. Hatta bazı yazarlar Ural kavimleriyle Altay kavimlerinin bir birinden ayrı iki topluluk oluşturduğunu ve Türklerin Moğollar ve Tunguzlarla beraber Altay grubunu Finuvanlarla Macarların da Ural gurubunu oluşturduklarını iddia ediyorlar.

Türklerin Moğollarla ve Tunguzlarla dil akrabalığı olduğu da henüz ispat edilmemiştir. Bugün bilim açısından tartışılmaz olan bir gerçek varsa, o da Türkçe konuşan Yakut, Kırgız, Özbek, Kıpçak, tatar, Oğuz gibi Türk boylarının dilce ve gelenekçe kavmi bir birliğe sahip olduğudur. Turan kelimesi, Türler yani Türkler demek olduğu için, sadece Türkleri içine alan bir birliğin adıdır. O halde, Turan kelimesini bütün Türk boylarını kapsayan Büyük Türkistan'a karşılık kullanmamız gerekir. Çünkü Türk kelimesi, bugün, yalnız Türkiye Türkleri'ne verilen bir isim haline gelmiştir. Türkiye'deki Türk kültür dairesinde olanlar elbette yine bu adı alacaklardır. Benim inancıma göre bütün Oğuzlar, yakın bir zamanda bu isimde birleşeceklerdir. Fakat, Tatarlar, Özbekler, Kırgızlar ayrı kültürler oluştururlar ise ayrı milletler durumuna geleceklerinden yalnız kendi isimleriyle anılacaklardır. O zaman, bütün bu eski akrabaları

kavmi bir topluluk halinde birleştiren müşterek bir isme gerek duyulacak, iste bu ortak isim Turan kelimesidir.

Türkçülerin uzak ülküsü Turan adı altında birleşen Oğuzları, tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Yakutları, dilde, edebiyatta, kültürde birleştirmektir. Bu idealin bir gerçek haline geçmesi mümkün mü, yoksa değil mi? Yakın idealler için bu yön aranır da, uzak idealler için aranmaz. Çünkü uzak ideal ruhlardaki heyecanı sonsuz bir dereceye yükseltmek için, ulaşılmak istenilen, çok çekici bir hayaldir.

Mesela, Lenin, Bolşeviklik için kayın ideal olarak "Kollektivizmi", uzak ideal şeklinde de "Komünizmin ne zaman uygulanacağını şimdiden kestirmek mümkün değildir. Bu Hazret-i Muhammed'in cenneti gibi, ne zaman ve nerede görüneceği bilinmeyen bir şeydi."

İşte, Turan ideali bunun gibidir. Yüz milyon Türk'ün bir millet halinde birleşmesi, Türkçüler için en güçlü bir heyecan kaynağıdır. Turan ülküsü olmasaydı, Türçülük bu kadar hızla yayılmayacaktı.

Bununla beraber, kim bilir? Belki, gelecekte Turan idealinin gerçekleşmesi de mümkün olacaktır. Ülkü geleceğin yaratıcısıdır. Dün Türkler için hayali bir ülkü olan milli devlet, bugün Türkiye'de bir gerçek halini almıştır.

O halde Türkçülüğün, idealinin büyüklüğü noktasından, üç dereceye ayırabiliriz: 1) Türkiyecilik

2) Oğuzlar veya Türkmencilik

3) Turancılık,

Bugün, gerçekli sahasında, yalnız "Türkiyecilik" vardır. Fakat, ruhların büyük bir özleyişle aradığı Kızıl Elma, gerçeklik sahasında değil, hayal sahasındadır. Türk köylüsü, Kızıl Elma'yı hayal ederken, gözünün

bir gerçekti. Milattan 210 sene önce Kun hükümdarı Mete Kunlar (Hunlar) adı altında bütün Etürkelir birleştirdiği zaman Turan ülküsü bir gerçek haline gelmişti. Hunlardan sonra Avarlar, Avarlardan sonra Göktürkler, Göktürklerden sonra Oğuzlar, bunlardan sonra Kırgız-Kazaklar, daha sonra Kur Han, Cengiz Han ve sonuncu olmak Zühre Timurlenk Turan idealini gerçekleştirmediler mi?

Turan kelimesinin anlamı bu şekilde sınırlandırıldıktan sonra, artık Macarların, Finuvaların, Moğolların, Tunguzların Turan ile bir ilgilerinin kalmaması gerekir. Turan, Türklerin geçmişte ve belki de gelecekte bir gerçek olan büyük vatanıdır.

Turanlılar, yalnız Türkçe konuşan milletlerdir. Eğer Ural ve Altay ailesi gerekten varsa, bunun kendisine özel bir ismi olduğundan "Turan" adına ihtiyacı yoktur. Bir de bazı Avrupalı yazalar, Batı

Asya'da aslen Samilere veya Arilere mensup olmayan bütün kavimlere "Turani" adını veriyorlar. Bunların anacı bu kavimlerin Türklerle akraba olduğunu belirtmek değildi. Yalnız Samilerle Arilerden başka kavimler olduğunu anlatmak içindir.

Bundan başka, bazı yazarlar da, Şehname'ye göre Tür"" ile "İrec" in kardeş olduğuna bakarak, Turakh'ı eski İran'ın bir kısmı saymaktadırlar. Oysa ki, Şehname'ye göre, Tür ile İrec'in üçüncü bir kardeşleri daha vardır ki adı "Selem" dir. "Selem" ise, İranlı bir boyun dedesi değil, bütün Samilerin müşterek atasıdır. O halde Feridun'un oğulları olan bu üç kardeş, Nuh'un oğulları gibi eski etnografik ayırımların adlarından doğmuştur. Bundan anlaşılıyor ki "Turan", İran'ın bir parçası değil, bütün Türk illerini8n hepsini içine alan Türk topluluğundan ibarettir.

4- MİLLİ KÜLTÜR VE MEDENİYET

Milli Kültür (Hars) ile medeniyet arasında hem birleşme noktası, hem de ayrılık noktaları vardır.

Mili kültür ile medeniyet arasındaki birleşme noktası, ikisininde bütün toplumsal hayatları içine almasıdır. Toplumsal hayatlar şunlardır; Din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, ekonomi, dil ve fen ile ilgili hayatlar. Bu sekiz türlü hayatın bütününe milli kültür adı verildiği gibi medeniyet de denilir. Şimdi, milli kültür ile medeniyet arasındaki ayrılıkları, farkları arayalım:

Birinci olarak, kültür milli olduğu halde, medeniyet milletlerarasıdır. Kültür, yalnız bir milletin din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, dil ekonomi ve fen hayatlarının uyumlu bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı

gelişmişlik düzeyine sahip birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortak bir bütünüdür. Mesela, Avrupa milletleri arsında ortak bir Batı medeniyeti vardır. Bu medeniyetin içinde birbirinden ayrı ve bağımsız olmak üzere bir İngiliz kültürü, bir Fransız kültürü, bir Alman kültürü v.d. barınmaktadır.

İkinci olarak, medeniyet, yöntem aracılığıyla ve ferdi iradelerle oluşan sosyal olayların bütünüdür. Mesela din ile ilgili bilgiler ve bilimler yöntem ve irade ile oluştuğu gibi, ahlak, hukuka güzel sanatlara, oluştuğu aklın fonksiyonlarına, dile ve fenlere ait bilgiler ve teoriler de hep fertler tarafından yöntem ve irade ile oluşturulmuşlardır. Bundan dolayı aynı medeniyet dairesi içinde bulunan bütün bu kavramların, bilgilerin ve bilimlerin toplamı medeniyet dediğimiz şeyi meydana getirir.

Milli kültürü oluşturan şeyler ise, yöntem ile, fertlerin iradesiyle var olmamışlardır. Yapay değildir. Bitkilerin, hayvanların organik hayatı nasıl kendiliğinden ve doğal bir biçimde geliyorsa, milli kültüre ait olan şeylerin oluşması ve gelişmesi de tıpkı öyledir. Mesela dil, fertler tarafından, yöntemle yapılmış bir şey değildir. Dilin bir kelimesini değiştiremeyiz. Onun yerine başka bir kelime icat edip koyamayız. Dilin kendi doğasında olan bir kuralını da değiştiremeyiz. Dilin kelime ve kuralları ancak kendiliklerinden değişirler. Biz, bu değişmeye seyirci kalırız. Fertler tarafından yalnız birtakım terimler yani yeni sözler eklenebilir. Fakat bu sözler ait olduğu meslek sınıfı tarafından kabul edilmedikçe, söz durumunda kalarak, kelime olmak özelliği kazanamaz. Yeni bir söz bir meslek sınıfı tarafından kabul edildikten sonara da, bir topluluk sınıfı kelimesi özelliği kazanır. Ancak, bütün halk tarafından kabul edildikten sonra dır ki, ortak kelimeler arasına girebilir.

10

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Fakat, yeni sözlerin bir meslek sınıfı veya bütün halk tarafından kabul edilip edilmemesi onları

icat edenlerin elinde değildir. Eski Osmanlı dilinde Şinasi'den beri milyonlarca yeni söz icat edildiği halde, bunlardan az bir bölümü meslek sınıfı kelimeleri arasına geçebilmiştir. Ortak kelimeler arasına geçenlerse, beş on kelime kadardır.

Demek ki, milli kültürün ilk örneğini dilin kelimelerinden, medeniyetin ilk örneğinin de yeni sözler biçiminde icat edilen terimlerinde görüyoruz. Yeni sözler ise kişinin kendi eseridir. Bazen bir kişinin icat ettiği bir söz birden hak arasına yayılabilir. Fakat bu yayılma kuvvetini o söze veren, onu icat eden adam değildir. Toplumun kişilerce bilinmeyen, gizli bir akımıdır.

Bundan on beş yıl önce, yurdumuzda yanyana iki dil yaşıyordu; Bunlardan birincisi, resmi bir değere sahipti ve yazıyı tekeline almış gibiydi. Buna Osmanlıca adı veriliyordu.

İkincisi, yalnız halk arasında konuşulmak zorunda kalmış gibiydi. Buna da, küçümseyerek, Türkçe adı veriliyordu ve aşağı tabakaya özel bir argo sanılıyordu. Halbuki, asıl doğal ve gerçek dilimiz bu idi.

Osmanlıca ise, Türkçe'nin, Arapça'nın ve Acemce'nin dilbilgisi, söz dizimi ve sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş yapay bir karışımdan ibaretti. Bu iki dilden birincisi, doğal bir oluşumdu ve günlük hayatta kullanılan kullanılan kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Bundan dolayı, milli kültürümüzün diliydi. İkincisi ise, fertler tarafçıdan yöntemle ve iradeyle yapılmıştı. U dil aşuresinin içine, yalnız bazı

Türkçe kelimeler ve takılar karışabilirdi. Demek ki, Osmanlıca'nın milli kültürümüzde pek az bir payı vardı. Bundan dolayı, ona medeniyetimizin dili idi, diyebiliriz.

Yurdumuzda bu iki dil gibi, iki ölçü de yarı yana yaşıyordu. Türk halkının kullandığı Türk ölçüsü, yöntem ile yapılmıyordu. Hak ozanları, ölçülü olduğunu bilmeden, gayet lirik şiirler yazıyorlardı. Tabii, bu ilham ile, yaratıcılıkla oluşurdu. Özel bir yöntemle ve taklitle yapılmıyordu. O halde, bir ölçü de Türk kültürünün içindeydi Osmanlı ölçüsüne gelince; bu Acem şairlerinden alınmıştı. Bu ölçüde şiir yazarlar taklitle ve belli bir biçimde yazıyorlardı. Bundan dolayıdır ki, aruz ölçüsü denen bu ölçü halk arasına girememişti. Bu ölçüde şiir yazarlar, Acem edebiyatını ders alarak öğreniyorlar, aruz yöntemiyle uyguluyorlardı. Bundan dolayı, aruz ölçüsü milli kültürümüze giremedi. Acemlerde ise, köylüler bile aruz

şiiirler söyler. Bundan dolayı, aruz ölçüsü İran'ın milli kültürüne ait demektir.

Yurdumuzda, bunlardan başka, yanyana yaşayan iki müzik vardır. Bunlardan biri halk arasında kendi keline doğmuş olan Türk müziği diğeri Farabi tarafından Bizans'tan çevirme ve aktarma yoluyla alınan Osmanlı müziğidir. Türk müziği ilham ile oluşmuş taklitle dışardan alınmamıştır. Osmanlı müziği ise, taklit aracılığıyla alınmış ve ancak yöntemle devam ettirilmiştir. Bunlardan birincisi milli kültürümüzün, ikincisi ise medeniyetimizin müziğidir. Medeniyet, yöntemle ve taklit aracılığıyla bir millettten diğeri millete geçen kavramların ve tekniklerin bütünüdür. Milli kültür ise, hem yöntemle yapılamayan, hem de taklitle başak milletlerden alınamayan duygulardır. Bu nedenle Osmanlı müziği kurallardan oluşmuş bir fen biçiminde olduğu halde, Türk müziği kuralsız yöntemsiz fensiz melodilerden, Türkün bağrından kopan samimi nağmelerden ibarettir. Halbuki, Bizans müziği kaynağına çıkarsak, bunu da eski Yunan kültür içinde görürüz.

Edebiyatımızda da yanı ikilik vardır. Türk edebiyatı halkın atasözleriyle bilmecelerinden, halk masallarıyla hal koşmalarından, destanlarından, halk cengnameleriyle menkıbelerinden, tekkelden ilahileriyle nefeslerinden, halkın güldürücü fıkralarından ve halk tiyatrosundan ibarettir. Atasözleri, doğrudan doğruya, halkın bilgece sözleridir. Bilmeceleri de yaratan halktır. Halk masalları da fertler tarafından düşülmemiştir. Bunlar, Türkün mitolojik çağlardan başlayarak, gelenek yoluyla zamanımıza kadar gelen peri masallarıyla dev masallarıdır. Dede Korkut kitabı'ndaki masallar da, ozandan ozana sözlü bir biçimde yazılmış halk masallarıdır. Türk tarihinde ve etnografyasındaki mitler, lejandlar, efsaneler de Türk edebiyatının elamanlarıdır. Cengnamelere ve dini menkıbelere gelince, bunlar halk edebiyatının islami devresine ait ürünleridir. Halk şairlerinin koşmalarıyla destanları, manileriyle türküleri de, yukarıda saydığımız eserler gibi Türk hakkının samimi eserleridir. Bunlar da yöntemle taklitle yapılmamışlardı. Aşık Ömer, Dertli, Karacaoğlan'lar gibi şairler, halkın sevgili şairleridir.

Tekkeler de birer hak mabedi olduğu için buralarda doğan ilahilerle nefersler de hak edebiyatına, 11

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

dolayısıyla Türk edebiyatına aittir. Yunus Emre ve Kaygusuz ile Bektaşî şairleri bu gruba girerler.

Osmanlı edebiyatı ise, masal yerine ferdi hikayelerle Romanlardan, koşma ve destan yerine taklitle yapılmış gazellerle alafranga şiiirlerden oluşmuştur. Osmanlı şairlerinin her biri mutlaka, Acem devrinde bir Acem şairine, Fransız devrinde bir Fransız şairine benzer. Fuzuli ile Nedim bile bu konuda farklı

değildirler. Bu yönden Osmanlı yazarlarıyla şairlerinden hiç biri orijinal değildir, hepsi taklitçidir;

hepsinin eserleri estetik ilhamdan doğmuştur. Mesela, nüktecilik (Humour) bakımından, bu iki gurubu karşılaştıralım. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş Bekri Mustafa ve Bektaşî Babaları hak nüktecileridir; Kani ile Sururi ise, Osmanlı divanının mizahçılarıdır. Doğal nüktecilik ile yapay mizah arasındaki fark, bu karşılaştırma ile meydana çıkar.

Karagözle orta oyununa gelince; bunlar da hak gösterisi yani geleneksel Türk tiyatrosudur.

Karagöz ile Hacivat'ın çatışmaları, Türk ile Osmanlı'nın yani o zamanki kültürümüzle medeniyetimizin mücadelelerinden ibarettir.

Ahlakta da aynı ikiliği görürüz Türk ahlakı ile Osmanlı ahlakı birbirine zıt gibidir. Kaşgarlı

Mahmud, Divan-ı Lugat'ın "Türk" maddesinde, Türkleri kısaca tarif ediyor. diyor, Türk'te böbürlenme ve övünme yoktur. Türk, büyük kahramanlıklar ve fedakarlıklar yaptığı zaman, bir olağanüstülük yaptığından habersiz görünür. Cahiz de, Türklerin aynen bu biçimde anlatıyor. Osmanlı tipine bakarsak, eski şairlerinde kendine övgü dizmelerin yeni edebiyatçılarındaki ise böbürlenme ve övünmenin hakim olduğunu görürüz. Servet-i fûnun okulu Osmanlı edebiyatının en parlak devridir. Bu okulun takipçisi olan şairlerin çoğu şüpheli, kötümser ümitsiz, hasta ruhlar biçiminde görünmüşlerdir. Hakiki Türk ise, inançlı, iyimser ümitli ve sağlamdır.

Hatta bilginlerimiz arasında da, ikilik görürüz. Osmanlı bilginlerinin geleneksel ismi ulema-i rûsum (resmi bilginler) idi. Anadolu'daki bilginler ise, halk bilginleri idi. Birinciler, rütbeli fakat cahil idiler, ikinciler, ilimli fakat rütbesiz idiler. Politika ve askerlik sahasında büyük bir dahi olan Afşarlı

Nadir Şah, bütün Müslümanları Sünnilik dairesinde birleştirmek ve bütün sultanları Osmanlı padişahının emri altına sokmak için görüşmelerde bulunmak üzere, İstanbul'a dini ve politik bir kurul göndermişti.

İstanbul'da bu kurul ile görüşmek için resmi bilginleri görevlendirdiler. İranlı bilginler kurul bunlara söz anlatmakta yetersiz kalınca, sadrazama başvurarak dediler ki: "Bizim bilimden başak, politik hiç bir rütbemiz yoktur.

Oysa ki görüşmelerde bulunduğumuz kişiler büyük rütbeli kişiler olduklarından, karışmalarında serbestçe söz söyleyemiyoruz. Bizi taşradaki rütbesiz bilginlerle görüştürürseniz, çok memnun oluruz."

Ragıp Paşa'nın Tahkik ve Tevfik adlı kitabında naklettiği bu gerçek olay gösteriyor ki, Nadir Şah'ın bilim kurulu Osmanlı bilginlerine değil, Türk bilginlerine değer veriyorlardı.

Eski devirlerin hatta politik ve askeri başarıları da, hak arasında çıkmış, cahil ve okur-yazar olmayan paşalar aitti. Daha sonra Ragıp Paşa ve Sefih İbrahim Paşa gibi Osmanlı eğitiminde yüksek bir yer sahibi olanlar hükümetin başına geçince işler bozulmağa başladı.

Bununla beraber, bu toplumsal ikilikler yalnız düşünce etkinliklerine özeldi. O zamanlar, el işi ayak tabakasına ait sayıldığından, yüksek tabaka tekniklerin her çeşidinden uza duruyordu. Bu sebeple mimarlık, hattatlık, taş oymacılığı, ciltçilik, tezhipçilik, marangozluk, demircilik, boyacılık, halıcılık, çuhacılık, ressamlık, nakkaşlık gibi pratik tekniklerin yalnız bir şekli vardı. O da hak tekniği idi. Demek ki, genellikle yüksek bir güzelliğe sahip bu sanatlara sadece Türk sanatı adını verebiliriz. Bunlar Osmanlı

medeniyetine değil, Türk kültürüne ait idi. Bugün Avrupa, bu eski sanatlarımızın ürünlerini milyonlar harcayarak parça parça topluyor. Avrupa'nın Amerika'nın müzeleri, salonları hep Türk eserleriyle dolmaktadır. Avrupa'da, bu Türk hayranlığına Turquerie adı verilir. Avrupa'nın gerçek düşünür ve sanatçıları mesela Lamartine'leri, Auguste Comte'leri, Pierre Laffite'leri, Mismer'leri, Pierre Loti'leri, Farrere'leri türkün samimi sanatına, alçak gönüllü gösterirsiz ahlakına, derin ve bağnaz olmayan dindarlığına, özetle, var olanla yetinmek ve kadere boyun eğmekle beraber sürekli bir iyimserlik ve idealizmden ibaret olan fakir ama mutlu hayatına hayrandırlar. Fakat bunların aşık oldukları şeyler, Osmanlı medeniyetine giren yöntemle ve taklitte yapılmış eserler değil, Türk kültürünün ilhamıyla oluşmuş orijinal eserlerdir. Yalnız ülkemize özgü olan bu garip durumun nedeni nedir? Niçin bu ülkede 12

Osmanlı tipinin her şeyi çirkindir? Çünkü Osmanlı tipi Türk kültürüne ve hayatına zararlı olan emperyalizm alanına atıldı. Kozmopolit oldu. Sınıf çıkarını imparatorluğu genişledikçe, yüzlerce milleti egemenliği altına aldıkça, yönetenlerle yönetilenler ayrı iki sınıf haline giriyorlardı. Yöneten bütün kozmopolitler Osmanlı Sınıfı'nı, yönetilen Türkler de Türk Sınıfı'nı oluşturuyorlardı. Bu iki sınıf, birbirini sevmezdi. Osmanlı sınıfı, kendini hakim millet biçiminde görür, yönettiği Türklere mahkum millet gözüyle bakardı. Osmanlı, sürekli Türk'e (eşek Türk) derdi. Türk köylerine resmi bir kişi geldiği zaman, Osmanlı geliyor diye herkes kaçardı. Türkler arasında Kızılbaşlığın meydana çıkışı bile, bu ayrılıkla açıklanabilir.

Şah İsmail'in dedesi olan Şeyh Cüneyd, oğuz boyları arasında Oğul mu önce gelir, yoksa sahabeler mi diyerek propaganda yapıyordu. Oğuz boyları, Oğuz Han'ın çocukları ve Kayılar'ın amca oğulları değil miydiler? Nasıl oluyordu da, padişahın Enderun'dan çıkan devşirmelerden oluşan sahabeleri (yakın adamları) bunlara tercih ediyordu. O tarihteki halk şeyhleri, Türklerin o zamanki ezilmişliklerini geçmişte Ehl-i Beyt'in (Peygamber Soyu) uğramış olduğu ezilmişliğe benzetiyorlardı. O zaman, Türkmenlerin büyük bir kısmı, bu benzeyişe aldanarak, baba ocağından ayrıldılar; kendi kendilerine arı

bir edebiyat, ayrı bir felsefe, ayrı bir tapınak yaptılar.

Bununla beraber, din bakımından Osmanlılardan ayrılmamış olan Sünni Türkler de, milli kültür bakımından Osmanlı emperyalizmine bağlandılar. Bunlar da, kendi kendilerine milli bir kültür yaparak.

Osmanlı medeniyetine karşı tamamen ilgisiz kaldılar. Osmanlı medeniyetinin seçkinlerine havas denildiği gibi, Türk kültürünün de ozanları, aşıkları, babaları ve ustaları vardı. Demek ki, ülkemizde iki türlü

seçkin bulunuyordu. Bunlardan birincisi sarayı temsil ediyordu. Bu sınıfın geçimini sağlayan da saraydı.

Mesela, Osmanlı şairleri saraylardan "caize" almakla geçindikleri gibi, Osmanlı müzisyenleri de sarayın verdiği bağışlarla maaşlarla geçinirlerdi. Halkın saz öve söz şairleri ise, adını olan Osmanlı bilginleri kazaskerlikte, kadılıklarda yüksek maaşlar ve arpalıklar alırlardı. Halk hocalarından ve şeyhlerinden ibaret olan Türk din adamları ise, yalnız halk beslerdi. Bundan dolayı güzel sanatlarda ve diğer alanlarda rehberlik eden ustalar, yiğitbaşılar ve ahi babalar yalnız halk sınıfından yetişirler ve daima hak ve Türk kalırlardı.

Görülüyor ki milli kültür ile medeniyeti birbirinden ayıran, milli kültürün özellikle duygulardan, medeniyetin özellikle bilgilerden oluşmuş olmasıdır. İnsanda, duygular yöneme ve iradeye bağlı değildir.

Bir millet, başka bir milletin dini, ahlaki ve estetik duygularını taklit edemez. Mesela, Türklerin İslamlıktan önceki dininde Gök Tanrı ödül tanrısıdır. Cezalandırmaya karışmaz. Ceza tanrısı, Erlik Han isminde başka bir mitolojik kişiliktir. Tanrı yalnız cemal (güzellik) sıfatıyla görüldüğü için, eski Türkler onu yalnız severlerdi; Tanrıya karşı korku hissi duymazlardı. İslamlıktan sonra, Türklerde

"muhabbetullah"ın (Tanrı sevgisi) üstün gelmesi, bu eski geleneğin devamından ötürüdür. Türklerde

"menhafetullah" (Allah Korkusu) pek enderdir. İstanbul'da ve Anadolu'daki vaizlerin tecrübeleri gösteriyor ki, güzelliğe, iyiliğe dair vaaz edenlerin dinleyicileri sürekli artıyor; cehennemden, zebanilerden bahseden vaizlerin dinleyicileri ise sürekli azalıyor. Türklerin eski dinlerinde katı sofuca icabetler yoktu, estetik ve ahlaki törenler çoktu. Bunun sonucu olarak, İslamlıktan sonra da, Türkler en güçlü bir imana, en samimi bir din duygusuna sahip oldukları halde kuru sofuluk ve yobazlıktan uzak kaldılar. Bu konuda Yunus Emre'yi okumak yeterlidir. Türklerin camilerde ilahilere ve mevlit okumaya;

tekkelerde ise şiire, müziğe büyük bir yer vermeleri estetik dindarlık örneği ne uymalarından dolayıdır.

Eski Türk dininde, Türk tanrısı, barış ve barışlık Tanrısı idi. Türk dininin özünü gösteren il kelimesi, barış anlamına geliyordu (Kaşgarlı Mahmud) ilci (barışçı) demek olduğu gibi, İlhan Barış Hakanı demektir. Türk ilahları, Mahçurya'dan Macaristan'a kadar sürekli bir barış ortamı sağlayan, barışsever öncülerden başka bir şey değildi.

En eski Türk devletinin kurucusu olan Mete'nin yüksek ahlakını, barışseverliğini, emperyalizmden kaçınmasını Yeni Mecmua'da yazmışım. Türk barışseverliğinin kurucusu Mete'dir.

13

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Türklerin bu eski barışçılık geleneği sayesinde ki, Türk hükümdarı İslam döneminde de her zaman yenilenlere şefkatle davranmış, her zaman kendilerini milletlerarası barışın sorumlusu saymışlardır. Türk tarihi, baştan başa, bu duruma tanıktır. Avrupalıların o kadar suçladıkları Atilla bile, yine onların anlatıtlarına göre yenilmiş milletler ne zaman barış istemişlerse, derhal kabul etmiştir.

Çünkü, Atilla'nın Tanrı Kutu unvanını, Allah'ın Belası şeklinde çevirmekle tarihi bir günah işlemişlerdir.

Türklerin bütün sanat dallarında açıkça görülen estetik özellikleri de doğallıkla, çinilerinde, mimarlık ve yazı sanatında beliren hep bu estetik özelliklerdir. Türkün güzel sanatlarında olduğu gibi, din hayatında ve ahlakında da hep bu özelliklerin egemen olduğu görülür.

Bu örnekten de anlaşılır ki, bir kültürün meydana getiren çeşitli sosyal yaşayışlar arasında içiten bir bağlılık, içiten bir uyum vardır. Türkün dili nasıl saf ise, din, ahlak, güzellik, politika ekonomi ve aile hayatları da hep saf ve içtendir. Türkün hayatındaki sevimlilik ve orijinallik ve bu egemen karakterin bir yansımasından ibarettir. Fakat, milli kültürün elemanları arasındaki bu uyuma bakıp da, medeniyetin de uyumlu elemanlarından meydana geldiğini zannetmek doğru değildir. Osmanlı medeniyeti Türk, acem, Arap kültürleriyle İslam dinine, Doğu medeniyeti ve son zamanlarda da Batı medeniyeti kurumlarından meydana gelen bir karmadır. Bu kurumlar hiçbir zaman kaynaşarak, iç içe geçerek uyumlu bir bütün haline giremedi. Bir medeniyet ancak milli bir kültüre aşılırsa, uyumlu bir birliğe kavuşur. Mesela İngiliz medeniyeti, İngiliz kültürün aşılmalıdır. Bundan dolayı, İngiliz kültürü gibi, İngiliz medeniyetinin elemanları arasında da bir uyum vardır.

Milli kültür ile medeniyet arasındaki bir ilişki de şudur; Her kavim, ilk önce, yalnız milli kültürü

vardır. Bir kavim, kültür bakımından yükseldikçe politik açıdan da yükselerek kuvvetle bir devlet oluşturur. Diğer taraftan da, kültürün yükselmesinden medeniyet doğmaya başlar. Medeniyet, başlangıçta milli kültürden doğduğu halde, sonradan komşu milletlerin medeniyetinden de birçok kurumlar alır. Fakat bir toplumun medeniyetinde fazla bir gelişmenin süratle meydana gelmesi zararlıdır. Ribot diyor ki: "Zihnin fazla gelişmesi karakteri bozar." Kişide zihin ne ise, toplumda da medeniyet odur. Kişide karakter ne ise, cemiyetin fazla gelişmesi de milli kültürü bozar. Milli kültürü

bozulmuş olan milletlere "dejenere milletler" denir.

Milli kültür ile medeniyetin sonuncu bir ilişkisi de şudur: milli kültürü kuvvetli, fakat medeniyeti zayıf bir

milletle, milli kültürü bozulmuş, fakat medeniyeti yüksek olan başka bir millet politik mücadeleye girince, milli kültürü kuvvetli olan millet her zaman galip gelmiştir. Mesela, eski Mısırlılar, medeniyette yükselince milli kültürleri bozulmaya başladı. O zaman yeni doğan Fars devleti ise, medeniyette henüz gri olmakla beraber, kuvvetli bir milli kültüre sahipti. Bu nedenle İran'da da medeniyet yükseldi. Buna karşılık milli kültür zayıflamağa başladı. Bu kere de, önce milli kültürleri henüz bozulmamış olan Yunanlılara yenildiler. Bir süre sonra Yunan kültürü de bozulmağa başladığından, gerek Yunanlılar, gerek İranlılar, kuvvetli bir milli kültürle meydana çıkan medeniyetsiz Makedonyalılara yenildiler. Doğuda Eşkani ve Sasani ailelerinin batıda Romalıların, milli kültürü bozulmağa başlayan Makedonyalılara üstün gelmiş de aynı şekilde açıklanabilir. Nihayet, medeniyetten hiçbir nasibi olmayan, fakat milli kültürde son derece güçlü olan Raplar ortaya çıkarak hem Sasanileri, hem de Romalıları

yendiler. Fakat. Çok zaman geçmeden Arap milleti de medenileşmeğe başladığından milli kültürünü kaybederek politik egemenliği Türkistan'dan yeni gelmiş olan töreli Selçuk Türklerine teslim ettiler.

Töre Türklerin milli kültüründen başak bir şey değildir. Türklerin şimdiye kadar bağımsız kalması, Çanakkale'den İngilizlerle Fransızları kovması ve Mütarekeden sonra, İngiliz silahlarıyla ve parasıyla donanmış bulunan yunanlılarla Ermenileri yenerek manen İngilizleri yenmesi, hep bu milli kültürün gücü sayesinde.

Milli kültür ile medeniyet arasındaki bu ilişkiler anlaşıldıktan sonra artık Türkçülüğün ne demek olduğunu ve bu memlekette ne gibi görevleri yerine getirmesi gerektiğini belirleyebiliriz. Osmanlı

medeniyeti, iki sebeple yıkılmak zorundaydı. Birincisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün imparatorluklar gibi, geçici bir topluluktan ibaret olmasaydı. Sonsuza kadar yaşayacak olanlar ise, geçici topluluklar değil, toplumlardır. Cemiyetlere gelince, bunlar yalnız milletlerden ibarettir. Esir milletler, milli benliklerini imparatorlukların kozmopolit yönetimi altında, ancak bir süre için unutabilirlerdi. Bir gün, mutlaka milletler den ibaret olan gerçek toplumlar sürü oluş uykusundan uyanacaklar, kültürel 14

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

bağımsızlıklarını ve politik egemenliklerini isteyeceklerdi. Avrupa'da beş yüz yıldan beri bu işlem sürüyordu. Bundan dolayı, bu gelişmeden bağımsız yaşamış olan Avusturya, Rusya v Osmanlı

İmparatorlukları da, önceki benzerleri gibi, dağılmağa yüz tutacaklardı. İkinci neden batı medeniyetinin, yükseldikçe, doğu medeniyetini büsbütün ortadan kaldırmak güce ulaşmasıdır. Rusya'da ve Balkan ülkelerinde Batı medeniyeti, Doğu medeniyetinin yerine geçtiği gibi; Osmanlı İmparatorluğu'nda da aynı

durum baş gösterecekti. Doğu medeniyeti, bazılarının zannettikleri gibi, gerçekten İslam medeniyeti değil. Kaynağı, Doğu medeniyeti idi. Nasıl ki, Batı medeniyeti de Hristiyan medeniyeti değil. Batı Roma medeniyetinin bir devamından ibaretti. Osmanlılar. Doğu Roma medeniyetini, doğrudan doğruya Bizans'tan almadılar: kendilerinden önce Müslüman Araplarla acemler bu medeniyeti almış olduklarından, Osmanlılar onu, bu dindaş milletlerden aldılar. Bundan dolayıdır ki bu medeniyeti, bazı fikir adamları

İslam medeniyeti sandılar.

Batı medeniyetinin her yerde doğu medeniyetinin yerine geçmesi doğal bir kanun olunca, Türkiye'de de böyle olması zorunlu idi. O halde Doğu medeniyeti dairesinde bulunan Osmanlı medeniyeti ister istemez ortadan kalkacak, onun yerine bir taraftan İslam diniyle beraber bir Türk kültürü, diğer taraftan da Batı medeniyeti geçecektir. İşte Türkçülüğün görev bir taraftan yalnız hak arasında kalmış

olan Türk kültürünün arayıp bulak, diğer taraftan Batı medeniyetini tam ve canlı bir biçimde alarak milli kültüre aşılamaktadır.

Tanzimatçılar, Osmanlı medeniyetini Batı medeniyetiyle uzlaştırmaya çalışmışlardı. Oysa ki iki zıt medeniyet yanyana yaşayamazlar; sistemleri birbirine aykırı olduğu için, ikisi de birbirini bozmağa neden olur. Mesela, Batı'nın müzik tekniği ile Doğu'nun müzik tekniği birbiriyle uzlaşmaz. Batı'nın deneysel mantığı ile Doğunun iskolastik mantığı birbiriyle barışamaz. Bir millet ya Doğulu olur, ya Batılı

olur. İki dinli bir fert olmadığı gibi, iki medeniyetli bir millet de olamaz. Tanzimatçılar, bu noktayı bilmedikleri için yaptıkları yenilik hareketinde başarı sağlayamadılar.

Türkçülere gelince, bunlar esasen Bizanslı olan Doğu medeniyetini büsbütün bırakarak Batı

medeniyetini tam bir biçimde almak istediklerinden, girişimlerinde başarılı olacaklardır. Türkçüler tamamıyla Türk ve Müslüman kalmak şartıyla, batı medeniyetine tam ve kesin bir biçimde girmek isteyenlerdir. Fakat, batı medeniyetine girmeden önce, milli kültürümüzü arayıp bularak milli kültürümüzü ortaya çıkarmamış gerekir.

5- HALKA DOĞRU

Türkçülüğün ilk esaslarından biri de şu "Halka Doğru" prensibidir. Vaktiyle, bu prensibi uygulamak üzere, İstanbul'da Halka Doğru adlı bir dergi çıkarıyorduk. Sonraları, İzmir'de de aynı

isimde bir dergi yayınlandı.

"Halka doğru gitmek, ne demektir? Halka doğru gidecek olanlar kimlerdir? Bir milletin aydınlarına, fikir adamlarına o milletin "Seçkinler" i adı verilir. Seçkinler, yüksek bir eğitim ve öğretim görmüş olmakla, haltan ayrılmış olanlardır. İşte, halka doğru gitmesi lazım gelenler bunlardır.

Seçkinler, halka doğru niçin gidecekler? Bu soruya bazıları şöyle cevap veriyor: "Seçkinler, halka, milli kültür götürmek için" gitmelidirler. Halbuki, önceki bölümde görüldüğü üzere, yurdumuzda

"milli kültür" denilen şey yalnız halkta vardır. Seçkinler henüz milli kültürden nasiplerini almamışlardır.

O halde milli kültürden yoksun bulunan seçkinler, milli kültürün canlı bir müzesi olan halka, nasıl bir biçimde milli kültür götürebilecekler? Meseleyi çözebilmek için, önce şu noktalara cevap verelim: seçkinler, neye sahiptir? Halkta ne vardır? Seçkinler medeniyete sahiptir. Halkta milli kültür vardır. O

halde, seçkinlerin halka doğru gitmesi şu iki amaç için olabilir: 1) Halktan milli kültür terbisi almak için, halka doğru gitmek. 2)Halka medeniyet götürmek için, halka doğru gitmek.

Gerçektende seçkinlerin halka doğru gitmesi iki amaç içindir. Seçkinler, milli kültürü yalnız 15

halkta bulabilirler, başka bir yerde bulamalar. Demek ki, halka doğru gitmek, milli kültüre doğru gitmek demektir. Çünkü, halk, milli kültürün canlı bir müzesidir.

Seçkinlerin çocukken aldıkları terbiyede milli kültür yoktu. Çünkü içinde okudukları okullar halk okulu değildi, milli okul da değildi. Bu nedenle milletimizin seçkinleri milli kültürden yoksun kalarak yetiştiler, millilikten uzaklaşarak yetiştiler. Şimdi, bu eksikliği tamamlamak istiyorlar. Ne yapmalıdırlar?

Bir taraftan halkın içine girmek, halkla beraber yaşamak, halkın kullandığı kelimelere, cümlelere dikkat etmek. Söylediği atasözlerini, gelenekte yaşayan bilgelikleri duymak düşüncesindeki ve duyusundaki yöntemi belirlemek Şiirini, müziğini dinleyerek, dansını oyunlarını seyretmek. Hayatına, ahlaki duygularına katılabilmek giyinişinde, evinin mimarisinde, mobilyalarının sadeliğindeki güzellikleri tadabilmek. Bundan başka, halkın masallarını, fıkralarını, menkıbelerini, "tandırname" adı verilen, eski törenden kalma inanışları öğrenme. Halk kitaplarını okumak. Korkut Ata'dan başlayarak halk nüktecilğini, çocukluğumuzda seyrettiğimiz Karagözle orta oyununu aramak, bulmak lazım. Halkın cenkname'ler okunan eski kahvelerini, Ramazan gecelerini, Cuma arifane'lerini, çocukların her yıl sabırsızlıkla bekledikleri coşkun bayramlarını yeniden diriltmek, canlandırmak gerek, halkın sanat eserlerini toplayarak milli müzeler kurmak gerek. İşte, Türk milletinin seçkinleri, ancak uzun süre halkın bu milli kültür müzeleri ve okulları içinde yaşadıkdan sonradır ki millileşmek imkanına kavuşurlar.

Rusların en büyük şairi olan Puşkin, bu biçimde millileştiği içindir ki, gerçekten bir milli şair oldu. Dante, Petrark, Jean Jacques Rousseau, Goethe, Schiller, D'Annunzio gibi milli şiirler hep, haktan aldıkları güç

sayesinde sanat dahileri oldular.

Sosyoloji de bize gösteriyor ki deha aslında halktadır. Bir sanatkar, ancak halktaki estetik zevkin görüldüğü bir yer olursa, dahi olabilir. Bizde dahi sanatçıların yetişmemesi, sanatkarlarımızın estetik zevklerini halkın canlı müzesinden almamaları, yüzündendir. Bizde şimdiye kadar, halkın güzellik duygusuna kim değer verdi? Eski Osmanlı seçkinleri, köylüleri eşek Türk diye aşağılardı. Anadolu şehirlileri de; taşralı deyimiyle küçümsenirdi. Halka bütün olarak verilen isim avam kelimesinden ibaretti.

Havas, yalnız sarayın kullarının oluşturduğu Osmanlı seçkinleriydi. Halka değer vermedikleri içindir ki, bugün bu eski seçkinler sanatının ne dili, ne ölçüleri ne edebiyatı, ne müziği ne felsefesi, ne ahlak sistemi, ne politikası, ne ekonomisi, özetle hiçbir şeyi kalmadı. Türk milleti, bütün bu şeylere yeniden, her birinin alfabesinden başlamak zorunda kaldı. Bu milletin, yakın bir zamana kadar, kendisine özel bir adı bile yoktu. Tanzimatçılar ona: "Sen, yalnız Osmanlısın. Sakın, başak milletlere bakarak, sen de milli bir ad isteme! Milli bir ad istediğin anda, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına neden olursun!

demişlerdi. Zavallı Türk, "vatanımı kaybederim" korkusuyla "Vallahi Türk değilim, Osmanlılıktan başka hiçbir topluluğa ait değilim" demek zorunda kalmıştı. Boşo'ya 1 karşı bu sözü her gün söyleyen milletvekillerimiz bile vardı.

Fakat bu Osmanlıcılar hiç düşünemiyorlardı ki, her ne yapsalar, bu yabancı milletler, Osmanlı

topluluğundan ayrılmaya çalışacaklardır. Çünkü, artık yüzlerce milletten oluşmuş yapay toplulukların

devamına imkan kalmamıştır. Bundan sonra, her millet; ayrı bir devlet olacak, homojen içten doğal bir toplum hayatı yaşayacaklardır. Şüphesiz. Avrupa'nın batısında beş yüzyıldan beri başlayan bu sosyal gelişme hareketi, mutlaka doğusunda da başlayacaktı. I. Dünya Savaş'ında Rusya, Avusturya ve Osmanlı

İmparatorluklarının yıkılması da gösterdi ki, bu sosyal kıyamet pek yakınmış, acaba Türkler, bu sosyal mahşer meydanına kendilerinin de Türk adlı bir millet olduklarını, Osmanlı İmparatorluğu içinde kendilerinin de özel bir vatanları ve milli hakları bulunduğunu bilmeyerek, anlamayarak çıkmış olsaydılar, şaşkınlıktan ne yapacaklardı? Yoksa "Mademki Osmanlılık yıkıldı, bizim artık hiçbir milli ümidimiz hiçbir politik emelimiz kalmadı mı diyeceklerdi? Önceki Türkçülüğe ilgisiz kalan bazı insafli Osmanlıcılar, Wilson Prensipleri ortaya atıldıktan sora, "Türkçülük bize, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrı, özel ve milli bir hayatımız, sınırları etnografya bilimi tarafından çizilmiş milli bir vatanımız, bu vatanda kendi kendimizi tam bir bağımsızlık ile yönetmekten ibaret olan milli bir hakkımız olduğunu zamanında bir çoğumuzun zihnine ve ruhuna yerleştirmiş olmasaydı, bugün halimiz ne olacaktı?" demeğe başladılar.

Demek ki, yalnız bir tek kelime, kutsal ve mübarek Türk kelimesidir ki, bu karışıklığın içinde 16

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

doğru yolu görmemize neden oldu.

Türkçüler, seçkinlere yalnız milletlerinin adını öğretmekte kalmadılar; onlara, milletin güzel, dilini de öğrettiler. Fakat, verdikleri ad gibi, bu öğrettikleri güzel dil de halktan alınmıştı. Çünkü, bunlar yalnız halkta kalmıştı. Seçkinler sınıfı ise, şimdiye kadar, bir uyurgezer hayatı yaşıyordu. Uyurgezerler gibi iki kişilikleri vardı. Gerçek kişiliği Türk olduğu halde, uyurgezerlik hali içinde kendini Osmanlı

sanıyordu. Öz dili Türkçe olduğu halde, uyurgezerler gibi, hastalık sonucu olarak, yapay bir dil kullanıyordu. Şiirde de, kendi doğal ölçülerini bırakarak, acemden aldığı taklit ölçülerle şiir okuyordu.

Türkçülük, bir ruh doktoru gibi, bu uyurgezeri, Osmanlı olmayıp Türk olduğuna, dilinin Türkçe ve ölçülerinin halk ölçüleri olduğuna inandırdı. Hayır, inandırmak değil, kelimenin tam anlamıyla ona bunu, ilmi verilerle kanıtladı. Böylelikle ki, seçkinler, yapay bir uyurgezerlik halinden kurtularak, normal bir biçimde düşünmeğe ve duymağa başladı.

Fakat, bugün itiraf etmeliyiz ki, bu seçkinler, halka doğru yalnız bir tek adım ata bilmişlerdi.

Tamamen halka doğru gitmiş olmak için, halkın içinde yaşayarak, ondan milli kültürü tamamen almaları gerekir. Bunun için yalnız bir çare vardır ki o da Türkçü gençlerin öğretmenlikte köylere gitmesidir.

Yaşlı olanlarda, hiç olmazsa, Anadolu'nun iç şehirlerine gitmelidirler. Osmanlı seçkinleri, ancak tamamen halk kültürünü aldıktan sonradır ki, milli seçkinler haline gireceklerdir.

Halk doğru gitmenin ikinci görevi de, halka medeniyet götürmektir. Çünkü, halkta medeniyet yoktur. Seçkinlerse, medeniyetin anahtarlarına sahiptir. Fakat halka, değerli bir armağan olarak aşağıda gösterdiğimiz üzere, doğu medeniyetini veya onun bir dalı olan Osmanlı medeniyetini değil, Batı

medeniyeti götürmelidirler.

Bir eski atalar sözü bize şöyle diyor: "İşini bil, aşanı bil, eşini bil!" Bu ilkeye gönderme sosyoloji de bize böyle diyebilir: ""illetini tanı, ümmetini tanı, medeniyetini tanı!".

Türkçülerin yayınları ve milli yıkımlar bize, az çok, milletimizin, ümmetimizin nelerden ibaret olduğunu anlattı. Bu noktalarda, artık, herkesin yanı biçimde düşündüğü görülüyor. Fakat, hangi medeniyet dairesine ait olduğumuz meselesine gelince, bu noktada hala aramızda görüş farkları, belki gerçek anlaşmazlıklar vardır. Bu nedenle milli meseleleri incelemeye başlarken, bu meseleyi de çözmeğe çalışmamış gerekir.

Medeniyet meselesinin açıklığa kavuşamamasının birinci sebebi, "medeniyet" kavramı ile

"medenilik" kavramının birbirine karıştırılmasıdır. Eski zamanlarda, toplumlar şu üç halden birine ait sayılırdı. Vahşilik, göçebelik, medenilik, bu gün vahşilik kelimesi, bilim dünyasından büsbütün dışarı atıldı.

Çünkü, eskiden vahşi denilen ilkel toplumların da kendilerine özgü birer medeniyetleri olduğu ortaya çıktı. Hatta, bu cemiyetlerin bazı gelişme aşamalarından geçtikleri anlaşıldığından, bunlara hakkında ilkel toplumlar teriminin kullanılmasından bile çekinenler var.

Medeniyetin bütün insan toplumlarında var olduğu görülünce, bunun hayvan topluluklarında da bulunup bulunmadığı meselesi ortaya çıkar. Medeniyet, bir takım kurumların yani düşünüş ve yapış

biçimlerinin bütünüdür. Hayvan toplulukları ise, kalıtım yoluyla geçen içgüdülerle yönetilirler. Bunlarda, hatta iş bölümü ve mesleklere ayrılma bile soya çekim ileidir. Hükümdar işçi asker gibi sınıflar. Görevleri için gerekli olan organları doğarken beraberinde dünyaya getirirler. Hayvan topluluklarında gelenek ve terbiye yollarıyla kuşaktan kuşağa geçen kurumlara benzer hiçbir şey yoktur. Buna göre, bunlarda medeniyetin varlığını kabul etmemek gerekir. O halde, medeniyet hakkında, aşağıdaki iki ilkeyi gerçek olarak ileri sürebiliriz: 1) Medeniyet, bütün insan toplumlarında vardır. 2) Medeniyet, yalnız insan toplumlarına özgüdür.

17

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Medeniyet, birtakım kurumların bütünüdür, demiştik. Oysa ki, yalnız bir millete özgü olan kurumların bütününe milli kültür denir. Yalnız bir ümmete özgü olan kurumların bütününe de din d adi verildiği gibi, bu iki kavramın karşısında, medeniyet kavramının yeri ne olabilir? Sosyolojiye göre, kültürleri ve dinleri ayrı olan çeşitli toplumlar arasındaki ortak kurumların tamamına medeniye adını

vermemiz uygundur. Demek ki milli kültürce ve dince birbirine yabancı bulunan toplumlar medeniyette, ortak olabilirler. milli kültürdeki ayrılıklar nasıl din birliğine engel değilse milli kültürün ve dinin ayrı

olması da medeniyetteki ortaklığa engel olamaz. Mesela, Yahudilerle Japonlar, gerek milli kültür, gerek din bakımından Avrupalılara yabancı oldukları halde, medeniyetçe Avrupa milletleriyle ortaklırlar.

Medeniyet meselesinin netlik kazanamamasının bir nedeni de, medeniyetin yalnız bir türlü

olduğunu sanmaktır. Oysa ki, birçok medeniyetler vardır. Mesela, bugün Avustralya aşiretleri başka bir

medeniyet dairesi, Afrika aşiretleri ve Okyanusya aşiretleri de başa medeniyet daireseli oluşturlar.

İlk çağ'da Akdeniz kıyılarında yaşayan milletler arasında ortak olan bir Akdeniz Medeniyeti vardı.

Bundan eski Yunan Medeniyeti Yunan medeniyetinden de eski Roma Medeniyeti doğdu. Bu son medeniyetten de Doğu ve Batı medeniyetleri doğdu. Asya'nın doğusunda da bir Uzak Doğu Medeniyeti vardı. Çinliler, Moğollar, Tonguzlar, Tibetliler, Çin Hindi kavimleri hala o medeniyet dairesindedirler.

Arkeoloji bilginleri yer altındaki insan eserlerinden, tarih öncesi devirlerin medeniyet dairelerini bile bulup meydana çıkarabiliyorlar. Hak bilgisi araştırmacıları da masalların, mitlerin ve menkıbelerin, atasözlerinin birtakım medeniyet daireleri oluşturduğunu ortaya koymaktadırlar.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiği, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Bu karşılaştırma bize Türklerin Altay ırkı yahut Moğol ırkı adları verilen topluluklarla ilgilerinin 18

de gerçek konumu gösterebilir. Arilerden daha beyaz ve güzel olan Türklerin sarı ırka mensup gösterilmesi bilimsel bir esasa dayanmadığı gibi, Altay ırkı denilen kavimler topluluğunda da bir dil birliğinin varlığı henüz kanıtlanmamıştır. O halde, pek de açık olmayan bir biçimde ırk adı verilen bu toplulukların olması mümkündür. Bu ihtimale göre bizim gerek Fin-Ugurlar'la gerek Tonguz ve Moğollarla tek bağımız geçmişte Uzak Doğu Medeniyetinde onlarla ortak bulunmamızdan ve uzun süre onları politik egemenliğimiz altında yaşatmamızdan ibarettir. Bu ortak hayatlar dolayısıyla dillerimiz arasında bazı ortak kelimeler ortaya çıkmış olabilir.

Türklerin İslam dinine girmesiyle. Doğu medeniyetine girmesi aynı zamanda oldu. Bundan dolayı bir çoklarına göre, doğu medeniyetine, İslam medeniyeti demek daha doğru görünüyor. Oysa ki, yukarıda belirttiğimiz gibi, dinleri ayrı bulunan toplumlar aynı medeniyet içinde olabilirler. Demek ki medeniyet, dinden ayrı bir şeydir. Böyle olmasaydı, dinleri ayrı olan toyluluklar arasında ortak hiç ir kurumun olmaması gerekirdi. Din, yalnız kutsal kurumlardan yalnız inançlarla ibadetlerden ibaret olduğu için, bunların dışında kalan kutsal olmayan kurumlar mesela, kutsal kavramlarla teknik araçlar estetik ilkeler dininin dışında ayrı bir sistem oluştururlar. Matematik, botanik, zooloji, biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi doğal bilimler sanayiye ve güzel sanatlara özgü teknikler, dinlere bağı değildir. Buna göre, hiçbir medeniyet, hiçbir dine bağlanamaz. Bir Hristiyan medeniyeti olmadığı gibi, bir İslam medeniyeti de yoktur. Batı medeniyeti İslam medeniyeti sanmak doğru olmadığı gibi, doğu medeniyetine de İslam medeniyeti adını vermek yanlıştır. Doğu medeniyetiyle batı medeniyetinin kaynaklarını İslam ve Hristiyan dinlerinde değil, başka yerlerde aramak gerekir...

Akdeniz medeniyeti ilk çağda eski Mısırlıların, Sümerlerin, Hititlerin, Asurluların, Fenikelilerin v.d. yardımını ile oluşmuştu. Bu medeniyet, eski yunanlılarda olgunluğa ulaştıktan sonra, Romalılara geçti.

Romalılar bu medeniyeti yönetimleri altına aldıkları yüzlerce millete aşıladıktan sonra, Doğu Roma ve Batı Roma adları ile iki ayrı devlete ayrıldılar. Fakat bu ayrılık, yalnız politik alanda kalmadı. Akdeniz medeniyetinin de "doğu" ve "batı" adları ile ikiye ayrılmasına neden oldu. Avrupalılar Batı Roma'nın mirasçısı oldukları için Batı Roma medeniyetini benimseyerek ilerlettiler. Bundan, şimdiki Batı

medeniyeti ortaya çıktı. Müslüman Araplar ise, Doğu Roma'nın politik mirasçıları oldukları gibi, medeniyette de onları takipçisi oldular. Doğu Doma medeniyeti, Müslümanların elline geçince, doğu Medeniyeti adını aldı. Bu tezimizi ispat için, Doğu medeniyetinin elemanlarına biraz göz gezdirelim: Arap mimarisinin ilk modelleri Bizans mimarisidir. Türk mimarisi de, bu iki mimarinin kaynaşmasından doğmuştur. Gerçekte Araplarla Türler dışardan aldıkları modellere dini inanlarının, ahlaki ideallerinin ilhamı ile gelişmeler ekleyerek oldukça özgün mimarilere sahip oldular. Bu kendi kişiliğine uydurma işi arpalarla Türlerin dini karakterlerinin ve milli kültürlerinin etkisi ile oldu. Bununla beraber, bu mimarilerin ilk modellerini Doğu Roma medeniyetinde aramak konusunda sanat tarihçileri birleşirler...

Doğu'da, seçkinlere özgü olmak üzere, bir dümtek müziği vardır. Farabi, bu müzik tekniğini Bizans'tan alarak Arapça'ya aktardı. Bu müzik Arab'ın Acem'in Türk'ün yüksek sınıfına girmekle beraber, halkın derin tabakalarına inemedi. Yalnız, seçkinler tabakasının tekelinde kaldı. Yalnız, seçkinler tabakasının tekeline kaldı. Bundan dolayıdır ki Müslüman milletler, mimaride olduğu kadar bu Doğu müziğinde de orijinal bir kişilik gösteremediler. Türkün halk tabakası, eki Uzak Doğu medeniyetinde yarattığı melodileri devam ettirerek, milli bir halk müziği oluşturdu. Arapların, Acemlerin halk kısmı da eski melodilerinde devam ettiler. Bu nedenle Doğu müziği Doğu'nun hiçbir milletinde milli bir müzik biçimini alamadı. Bu müziğe İslam musikisi denilememesine başka bir neden daha vardır. Bu müzik Müslüman

milletlerden başa, Ortodoks milletlilerin, Ermenilerin, Yahudilerin de tapınaklarında söylenmektedir.

Araplar mantığı, felsefeyi, doğa bilimlerini ve matematiği Bizans'tan çevirdikleri gibi güzel konuşma aruz, gramer ve sentaks gibi estetiğe ve dile ait bilimlerde de oradaki yöntemleri örnek olarak aldılar. Tıp da, İpokrat'ın ve Galien'in yetiştirdiği öğrencilerden alındı. Özetle Araplar bilim, fen, felsefe adına akıl ve deneye daşanan her ne varsa, Bizans'tan aldılar. Sonraları, aceler gibi, Türler de 19

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

bu bilgileri Araplardan öğrendiler, serbest düşünüşlü arap filozofları, "Meşai" ve "İşraki" adları ile, ikiye ayrılmışlardı. Meşailer Aristo'nun, İşrakiler Eflatun'un yolundan gidiyorlardı. Dine bağı İslam hakimleri de, "Mütekelim" ve "Mutasavvıf" adları ile ikiye ayrılmıştı. Mütekellimle, "Cüz-i layetecezza"

Bölünmeyen parça'yı (atom) kabul ederek, Demokrit ve Epikür felsefelerine; mutasavvıflar da, İskenderiye filozofu Plotin'in "Yeni Eflatunculuk" sisteminin mirasçıları olmuşlardı. Pisagor'un, Zenon'un eserlerini çevirenler, öğretenler de vardı. Bu sonuncu filozofun öğrencilerine "Revakiyun"

(kemer-altucılar) adı verilirdi. Muhiddin-i Arabi'nin "ayan-ı sabite"si (sabit örnekler) Eflatun'un "idea"

larından başka bir şey değildi. Metafizikten başka, ahlak politika ve idaresi ilimleri de Aristo'dan alınmıştır. Ahlak-ı Nasiri, Ahlak-ı Celali, Ahlak-ı Ahlaki gibi kitaplar, genellikle "ahlâk, politika ev idaresi" bölümlerine ayrılır ve hepsi de Aristo'yu taklit ederek yazılmıştır.

Doğu Roma medeniyeti ile Batı Roma medeniyeti, ortaçağ devam ettiği sürece birbirinden o kadar ayrılmadılar. Müslümanlar. Doğu medeniyetini büyük değişikliklere uğratamadıkları gibi Hristiyanlarda ortaçağda, Batı medeniyeti büyük gelişmelere kavuşturamadılar.

Ortaçağda, Avrupa'da yalnız iki yeniliğin meydana çıktığını görüyoruz: Feodal şatolarda opera ortaya çıktı. Batı Avrupa'nın güneylerinde yüceltici aşk duygusu (Şövalye aşkı), salon ve kadın estetiği oluştu. Birinci yenilik, müziğin gelişmesiyle Batı müziğinin şekillenmesine neden oldu. Çünkü eski yunanlıların kurdukları müzik tekniğindeki çeyrek sesler, operaya uymadığından terk edildi. Aynı

zamanda, operanın etkisiyle monoton melodiler bırakılarak, müziğe armoni elamanı ekledi. İkinci yenilikte, kadınların, namus ve kutsallıklarını kaybetmeksizin, toplum hayatına karışmasını sağladı.

Müslümanlar, harem, selamlık, çarşaf, peçe gibi görenekleri Hristiyan Bizans'la Mecusi İran'dan almakta iken; Batı Avrupa'da kadınlar sosyal hayata giriyorlardı. İşte, Ortaçağda, Doğu Medeniyeti ile Batı Medeniyeti arasında bu gibi küçük farklar bir yana, büyük bir simetri görülür. Mesela, ortaçağ

İslam mimarisini e karışık, Avrupa'da gotik adıyla, dini bir mimari görürüz. İslam aleminin hikemiyatına karşılık. Avrupa medreselerinde iskolaistik felsefesini buluruz.

Özgür felsefeye göre, gerçek bilinmez. Filozofun görevi, bu bilinmez gerçeği geleneklere bağı

olmaksızın, arayıp bulmaktır. Bulacağı geçek toplumsal geleneklere aykırı olsa da umurunda değildir.

Çünkü, ona göre, gerçek her şeyden daha faydalıdır ve daha delildir.

Oysa ki, bilginlere göre, bütün gerçekler bilinir. Çünkü, gelenekler kuşaktan kuşağa geçerek değişmez

olmuş gerçeklerdir. Bilginin görevi esasen bilinen bu gerçekleri mantıklı delillerle kanıtlamak ve doğrulamaktır. Yöntemlerdeki bu farktan dolayıdır ki bilginler filozof aydınla anılmalarını

istememezlerdi. Çünkü filozoflara dinsiz gözüyle bakarlardı.

Avrupa'nın ortaçağdaki kilise filozofları da hep bu görüşteydiler. Felsefe tarihinde, bu sisteme iskolastik adı verilirdi. İslam bilginleri gibi Avrupa iskolastikleri de Aristo'yu birinci öğretmen saymışlardır. Bu topluluklardan her ikisine göre, bilgeliğin amacı din ile Aristo felsefesinin uzlaştırılmasından ibaretti.

Avrupa'da Rönesans, reform, felsefi yenilik, romantizm gibi ahlak, din bilim estetik alanlarında olan değişiklikler ortaçağ hayatına son verdi. İslam dünyasında bu değişiklikler olmadığı için biz hala ortaçağdan kurtulmamışızdır. Bu bakımdan Avrupa iskolastiğe son verdiği halde, biz henüz onun etkisi altındayız. Birçok yüzyıllar atbaşı beraber gittikleri halde, Doğu ile Batı'nın bu ayrılışının nedeni nedir?

Bu konuda tarihçiler birçok nedenler sayarlarsa da, biz sosyolojinin gösterdiği nedenleri daha doğru gördüğümüzden onları ileri süreceğiz. Avrupa'nın büyük şehirlerinde toplumsal yoğunluğun artması, iş

bölümünü gerektirdi. Uzmanlık meslekleri ve uzmanlar ortaya çıktı. Uzmanlıkla beraber, fertlerde, kişisel karakter oluştu. Ruhların esas yapısı değişti. Bu esaslı değişiklikten yeni ruha sahip, mantıkça ideale eski insanlara benzemeyen yeni insanlar doğdu. Bunların ruhundan fışkıran yeni hayat eski çerçevelere sığdırılmazdı. Bundan dolayı eki çerçeveler kırıldı., parçalandı. Serbest kalan yeni hayat, yaratıcı kudretinin her tarafa yönelterek her sahada ilerleme ve gelişmeler sağladı. Özellikle büyük sanayi meydana getirerek, çağdaş medeniyetin çehresini şekillendirdi.

20

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Doğu'da ise, nüfusça yoğunluk açısından ilerigitimmiş büyük şehirler oluşmamıştı. Var olan bir yük şehirle ise, nüfusça karışık oldukları gibi kaynaşma araçlarından, bundan dolayı da morale doğu'da ne iş

bölümü, ne uzmanlık ne kişilik ne de büyük sanayi oluşmadı. Yeni bir ruha, yeni bir hayata kavuşmadıkları için, Doğu milletleri zorunlu olarak, medeniyetleri ortaçağdaki şeklinden daha ileri götüremediler.

Çünkü, eylemsizlik kanunu gereğince bir neden onu değiştirmedikçe, her şey olduğu gibi kalır.

Bununla beraber, Batı ve Orta Avrupa, Ortaçağ medeniyetinden kurtulduğu halde. Doğu Avrupa'da yaşayan Ortodoks milletler hala bu medeniyetten kurtulamamışlardı. Ruslar, ta Deli Petro zamanına kadar, Doğu Medeniyetinde kaldılar. Deli Petro, Rusları Doğu Medeniyeti'nden çıkararak, Batı

Medeniyeti'ne geçirmek için çok zahmetler çekti. Bir milletin Doğu Medeniyetinden Batı medeniyetine geçmesi için ne gibi yöntemler izlemesi gerektiğini anlamak için, Deli Petro'nun yenileştirme tarihini incelemek yeterlidir. Ruslar yeteneksiz görünürken, bu zorlayıcı yenilikten sonra, hızla ilerlemeye başladılar. Doğu Medeniyeti'nin ilerlemeye engel, Batı Medeniyeti'nin yükselmeye neden olduğuna bu tarihi olay da bir delil değil midir?

Avrupa Medeniyeti'nin temeli, iş bölümüdür, demiştik. İş bölümü Avrupa'da yalnız zanaatları, yalnız ekonomik meslekleri birbirinden ayrılmakla kalmadı... Bilimler sahasında da, iş bölümü meydana

gelerek, her bilimin yarı uzmanları yetişmeğe başladı.

Güzel sanatlar alanında da iş bölümü kendisini göstererek, önceleri aynı kişiden birleşebilen sanatları birbirinden farklı uzmanlıklara ayırdı. Sosyal hayatın diğer kolları da, iş bölümü aracılığıyla birbirinden ayrıldılar.

Politik güçler yasama yargı, yürütme adlarıyla üçe ayrıldığı gibi, politik örgütle dini örgüt de birbirinden ayrıldılar. İş bölümünün bu durumundan adalet örgütü güç kazandığı gibi, ekonomik bilimsel estetik etkinlikler de son derece mükemmelleşti. Bu nedenle Müslüman milletler, önce Avrupalılara askeri ve politik güç açısından eşit, hatta bazen üstün iken Avrupa'da iş bölümünün meydana getirdiği ilerlemeler neticesi olarak, onlara oranla gittikçe zayıf bir seviyede kalmağa başladılar.

Gerek askerlikte, gerek politikada iki toplumun birbiriyle savaş edebilmeleri için iki tarafın aynı

silahlarla donanması gerekir. Avrupalılar sanayideki çok ilerlemeleri sayesinde tank gibi, zırhlı otomobil gibi, uçak, dretnot, denizaltı gibi müthiş savaş araçları yapabildikleri halde, biz bunlara karşılık yalnız adi top ve tüfek kullanmak zorundayız. Bu durumda, İslam dünyası Avrupa'ya karşı sonuna kadar nasıl dayanabilecek? Gerek dinimizin, gerek vatanımızın bağımsızlığını nasıl savunabileceğiz?

Bu dini ve vatani tehlikeler karşısında yalnız bir kurtuluş çaresi vardır ki, o da bilimlerde, sanayide, askerlik ve hukuk örgütlenmesinde Avrupalılar kadar ilerlemektir. Yani medeniyette onlara eşit olmaktır. Bunun için de, tek bir çare vardır: Avrupa medeniyetine tam bir biçimde girmek.

Önceleri Tazminatçılar da bu gerekliliği görerek Avrupa Medeniyeti'ni almağa kalkışmışlardı.

Fakat onlar aldıkları şeyleri yarım alıyorlar, tam almıyorlardı. Bundan dolaydır ki, ne bir gerçek üniversite kurabildiler, ne uyumlu bir yargı örgütü oluşturabildiler. Tanzimatçılar, üretimi modernleştirmeden önce tüketim biçimlerini yani giyim-kuşam, beslenme, bina ve mobilya sistemlerini değiştirdikleri için, milli sanatlarımız tamamen çöktü, buna karşı yeni tarzda Avrupalı bir endüstrinin çekirdeği bile oluşmadı. Bunun nedeni yeterli derecede ilmi inceleme yapmadan esaslı bir ideal ve kesin bir program oluşturmadan işe başlamak ve her işte yarım tedbirli olma.

Tanzimatçıların büyük bir hatası da, bize Doğu Medeniyeti ile Batı Medeniyeti'nin sentezinden bir kültür karışımı yapmak istemeleriydi. Sistemleri büsbütün ayrı prensiplere dayanan, birbirine zıt iki medeniyetin uzlaştırılacağını düşünememişlerdi. Hala politik yapılmış da var olan ikilikler, hep bu yanlış

hareketin sonuçlarıdır. İki türlü mahkeme, iki türlü öğretim yeri, iki türlü vergi, iki türlü bütçe, iki türlü bütçe, iki türlü yasa.

Özetle bu ikilikler saymakla bitmez. Medrese ile okul bir ikilik yarattığı halde, her okulun içinde 21

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

de ine bir türlü ikilikler vardı. Yalnız Harbiye ile Tıbbiye'de Avrupalı bir öğretim yöntemi izleniyordu.

Bu sayededir ki, bugün milli hayatımızı kurtaran büyük kumandanlarla kişisel hayatlarımızı

kurtarabilecek bilgin doktorlara sahibiz. Bu iki meslek sahipleri içinde Avrupa'daki meslektaşlarıyla boy

ölçüşebilecek uzmanlar yetişmesi, özellikle Harbiye ve Tıbbiye okullarının ikilikten uzak olması

sayesindedir. Yeniçerinin savaş tekniği ile hekimbaşlıların tıp teknikleri, bu okullara girmiş olsaydı, bugünkü şanlı komutanlarımızla ünlü doktorlarımıza sahip olabilecek miydik?

İşte bu iki öğretim kurumunun durumu bizim için, yapacağımız eğitim devriminde bir örnek olmalıdır.

Doğu Medeniyetini Batı Medeniyeti ile uzlaştırmaya çalışmak, ortaçağı son çağlarda yaşatmak demektir. Yeniçerilikle Nizamiye askerliği nasıl uyuşamazsa, hekimbaşlılıkla bilimsel doktorluk nasıl bir araya gelemese, eski hukuk ile yeni hukuk, eski bilim ile yeni bilim, eski ahlak ile yeni ahlak da öyle uyuşamaz. Yazık ki, yalnız askerlikle tıptaki yeniçerilik kaldırılabilirdi. Diğer mesleklerdeki yeniçerilikler, ortaçağ hortlakları kılığında, hala yaşamaktadırlar.

Birkaç ay önce, Türkiye'yi Milletler örgütüne sokmak için İstanbul'da bir örgüt kuruldu. Oysa ki, Avrupa Medeniyeti'ne kesin bir biçimde girmedikçe, Milletler örgütüne girmemizden ne yarar sağlanabilecekti. Kapitülasyonlarla politik baskılara esir edilmek istenilen bir millet, Avrupa Medeniyeti'nin dışında sayılan bir millet demektir. Japonlar Avrupalı bir millet sayıldıkları halde biz hala, Asyalı bir millet sayılmaktayız. Bunun nedeni de Avrupa Medeniyeti'ne tam bir biçimde girmeyişimizden başka ne olabilir? Japonlar dinlerini ve milletlerinin korumak şartıyla Batı

Medeniyeti'ne girdiler, bu sayede, her konuda Avrupalılara yetiştirtiler.

Japonlar, böyle yapmakla, dinlerinden, milli kültürlerinden hiçbir şey kaybettiler mi? Asla. O

halde, biz niçin duraksıyoruz? Biz de Türkçülüğümüzü ve Müslümanlığımızı korumak şartıyla Batı

Medeniyeti'ne kesin olarak giremez miyiz? Batı Medeniyeti'ne girmeğe başladığımız günden beri, değiştirdiğimiz şeyleri inceleyelim. Bakalım bunlar arasında dinimize, milliyetimize ait şeyler var mı?

Mesela, Rumi takvimi bırakarak bunun yerine Batı takvimini aldık. Rumi takvim bizim için kutsal bir şey mi idi? Rumi takvim, Rumlara yani Bizanslılara aittir. Bunu kutsamak gerekirse, onlar kutsamalıdılar.

Aristo'nun delilci mantığını bırakarak Descartes ile Bacon'un mantığını ve bu mantıktan doğan metodolojiyi almanın dinimize ve kültürümüze ne zararı olabilir?

Eski astronomi yerine yeni astronomiyi, eski fiziğe karşı yeni fiziği, eski kimyaya karşı yeni kimyayı almakla ne kaybederiz? Zoolojiye, botaniğe, jeolojiye ait eski kitaplarımızda ne kadar bilgi bulabilmek imkanı var? Doğu'da bulunmayan biyolojiyi, psikolojiyi, sosyolojiyi Batı'dan almak zorunda değil miyiz? Önceleri eski bilimlerimizin hepsini Bizans'tan almıştık. Şimdi Rumların bilimlerini Avrupa bilimleriyle değiştirsek, din ve milli kültür bakımından ne kaybederiz? Bu örnekler istenildiği kadar uzatılırsa görülür ki, Doğu Medeniyeti adına bırakacağımız şeyler hep Bizans'tan aldığımız şeylerdir. Bu durum açık bir biçimde ortaya konulursa Doğu medeniyetini bırakarak Batı medeniyetine girmemize artık kimse içtenlikle karşı gelemes.

Medeniyet probleminin çözümü başka bir yönden de, memleketimizde acillik kazanmıştır.

Öteden beri memleketimizde bir "Eğitim meselesi", bir "terbiye meselesi" var. Bu meseleler, birçok çaba ve çalışmalara rağmen, bir türlü çözülüyor. Bu meselenin özüne inilirse, görülür ki terbiye meselesi de medeniyet meselesinin bir parçasıdır. Asıl mesele çözülünce eğitim meselesi de kendiliğinden halledilmiş

olacaktır.

Gerçekten, memleketimizde, gerek medeniyet, gerek terbiye bakımından birbirine benzemeyen üç tabaka vardır: Halk , medreseliler, okullular. Bu üç sınıftan birincisi hala Uzak Doğu Medeniyeti'nden tamayla ayrılamamış olduğu gibi, ikinciside henüz Doğu Medeniyetinin ilimlerinden biraz olsun yararlanabilmiştir. Demek ki milletimizin bir ölümü ilk çağlarda, bir kısmı ortaçağda, bir kısmı son çağlarda yaşamaktadır. Bir milletin böyle üç yüzlü bir hayat yaşaması "normal" olabilir mi?.

22

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Bu üç tabakanın medeniyetleri ayrı olduğu gibi, pedagojileri de ayrıdır. Üç terbiye biçimini birleştirmedikçe gerçek bir millet olmamız mümkün müdür? Eğitim ve öğretimimizi halk-bilgisi, medrese-bilgisi (okul-bilgisi) diye üç bölüme ayırabiliriz. Aşık kitapları ile halk masalları, koşmaları, atasözleri, tandırname kuralları birinci kısım, Arapça ve Farsçadan çevrilen kitaplar ikinci kısmı, Batı

dillerinden aktarılanlar da üçüncü kısmı oluşturur. Medeniyetlerimizi birleştirirsek eğitim-öğretimimizi ve pedagojimizi de birleştirmiş, ruh ve fikir bakımından uyumlu bir millet olmuş olacağız. o halde, bu işte daha bir süre baştan savmak kesinlikle kabul edilemez.

Özetle yukarıdaki açıklamalara göre, toplum inancımızı birinci formülü şu olmalıdır: Türk milletindenim. İslam ümmetindenim. Batı medeniyetindenim.

7- TARİHİ MADDECİLİK VE SOSYAL İDEALİZM

Bir eski atalar sözü bize şöyle diyor: "İşini bil, aşanı bil, eşini bil!" Bu ilkeye gönderme sosyoloji de bize böyle diyebilir: ""illetini tanı, ümmetini tanı, medeniyetini tanı!".

Türkçülerin yayınları ve milli yıkımlar bize, az çok, milletimizin, ümmetimizin nelerden ibaret olduğunu anlattı. Bu noktalarda, artık, herkesin yanı biçimde düşündüğü görülüyor. Fakat, hangi medeniyet dairesine ait olduğumuz meselesine gelince, bu noktada hala aramızda görüş farkları, belki gerçek anlaşmazlıklar vardır. Bu nedenle milli meseleleri incelemeye başlarken, bu meseleyi de çözmeğe çalışmamış gerekir.

Medeniyet meselesinin açıklığa kavuşamamasının birinci sebebi, "medeniyet" kavramı ile

"medenilik" kavramının birbirine karıştırılmasıdır. Eski zamanlarda, toplumlar şu üç halden birine ait sayılırdı. Vahşilik, göçebelik, medenilik, bu gün vahşilik kelimesi, bilim dünyasından büsbütün dışarı atıldı.

Çünkü, eskiden vahşi denilen ilkel toplumların da kendilerine özgü birer medeniyetleri olduğu ortaya çıktı. Hatta, bu cemiyetlerin bazı gelişme aşamalarından geçtikleri anlaşıldığından, bunlara hakkında ilkel toplumlar teriminin kullanılmasından bile çekinenler var.

Medeniyetin bütün insan toplumlarında var olduğu görülünce, bunun hayvan topluluklarında da bulunup bulunmadığı meselesi ortaya çıkar. Medeniyet, bir takım kurumların yani düşünüş ve yapış

biçimlerinin bütünüdür. Hayvan toplulukları ise, kalıtım yoluyla geçen içgüdülerle yönetilirler. Bunlarda, hatta iş bölümü ve mesleklere ayrılma bile soya çekim ileidir. Hükümdar işçi asker gibi sınıflar. Görevleri

için gerekli olan organları doğarken beraberinde dünyaya getirirler. Hayvan topluluklarında gelenek ve terbiye yollarıyla kuşaktan kuşağa geçen kurumlara benzer hiçbir şey yoktur. Buna göre, bunlarda medeniyetin varlığını kabul etmemek gerekir. O halde, medeniyet hakkında, aşağıdaki iki ilkeyi gerçek olarak ileri sürebiliriz:

1) Medeniyet, bütün insan toplumlarında vardır.

2) Medeniyet, yalnız insan toplumlarına özgüdür.

Medeniyet, birtakım kurumların bütünüdür, demiştik. Oysa ki, yalnız bir millete özgü olan kurumların bütününe milli kültür denir. Yalnız bir ümmete özgü olan kurumların bütününe de din d adi verildiği gibi, bu iki kavramın karşısında, medeniyet kavramının yeri ne olabilir? Sosyolojiye göre, kültürleri ve dinleri ayrı olan çeşitli toplumlar arasındaki ortak kurumların tamamına medeniye adını

vermemiz uygundur. Demek ki milli kültürce ve dince birbirine yabancı bulunan toplumlar medeniyette, ortak olabilirler. milli kültürdeki ayrılıklar nasıl din birliğine engel değilse milli kültürün ve dinin ayrı

olması da medeniyetteki ortaklığa engel olamaz. Mesela, Yahudilerle Japonlar, gerek milli kültür, gerek din bakımından Avrupalılara yabancı oldukları halde, medeniyetçe Avrupa milletleriyle ortaklırlar.

23

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Medeniyet meselesinin netlik kazanamamasının bir nedeni de, medeniyetin yalnız bir türlü

olduğunu sanmaktır. Oysa ki, birçok medeniyetler vardır. Mesela, bugün Avustralya aşiretleri başka bir medeniyet dairesi, Afrika aşiretleri ve Okyanusya aşiretleri de başa medeniyet daireseli oluştururlar.

İlk çağ'da Akdeniz kıyılarında yaşayan milletler arasında ortak olan bir Akdeniz Medeniyeti vardı.

Bundan eski Yunan Medeniyeti Yunan medeniyetinden de eski Roma Medeniyeti doğdu. Bu son medeniyetten de Doğu ve Batı medeniyetleri doğdu. Asya'nın doğusunda da bir Uzak Doğu Medeniyeti vardı. Çinliler, Moğollar, Tonguzlar, Tibetliler, Çin Hindi kavimleri hala o medeniyet dairesindedirler.

Arkeoloji bilginleri yer altındaki insan eserlerinden, tarih öncesi devirlerin medeniyet dairelerini bile bulup meydana çıkarabiliyorlar. Hak bilgisi araştırmacıları da masalların, mitlerin ve menkıbelerin, atasözlerinin birtakım medeniyet daireleri oluşturduğunu ortaya koymaktadırlar.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiği, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Sosyal olayların anlatılmasında ve açıklanmasında birbirine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihi maddecilik ve sosyal idealizm sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emile Durkheim tarafından meydana atıldı.

İlk bakışta, bu iki sistemin birbirine yakın olduğunu görürüz. Çünkü, ikisi de, sosyal olayların doğal nedenlerinin sonuçları olduğunu; madde, hayat ve ruh olayları gibi doğal yasalara uyduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu görüşe bilim dilinde determinizm adı verilir.

Fakat, bu noktadan sonra, bu iki sosyoloji sistemi birbirinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx, determinizmde, bir tür tekel ileri sürer: Toplumsal olayların arasından neden olabilmek ayrılacağı yalnız ekonomik olaylara özgüdür. Diğer sosyal olaylar mesela din, ahlak, estetik, politika, dil akıl sahasına giren olaylar asla neden olamazlar. Sadece sonuç olabilirler. Bundan dolayı Karl Marx-'a göre, ekonomik

24

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

olayların dışında olan bütün sosyal olaylar gölge olaylar (epifenomenler) konumundadır. Bir şeyin gölge olay olması, başka şeyler üzerinde hiçbir etkisinin olmaması demektir. İnsanın gölgesi, yaptığı işlere bir etkide bulunabilir mi? Şüphesiz bulunamaz. İşte gölge olaylar da, bizim arkamızdan gelen, şu etkisiz gölgeler gibidir. Demek ki Marx'a göre, Yalnız ekonomik olaylar gerçektir. Diğer sosyal kurumlar gerçek olmadıkları gibi olay bile değildiler. Bunlar ancak ekonomik olayların sonuçları ve gölgeleridir.

Mesela Karl Marx, dinlerin meydana çıkışını, farklı mezheplere ayılmasını, sofuların sığındıkları zaviyelerle tasavvufi ilgilenenlerin içinde yaşadıkları tekkelerin oluşmasını reform yapılmasını dinle

devletin ayrılmasını, yalnız üretim tekniklerinin değişmesiyle açıkladığı gibi; ahlak, hukuk, politika, estetik, dil, düşünce alanına ait bütün ideallerin doğmasını, büyümesini ve ölmesini de yine aynı ekonomik olayların gelişimi ile açıklamaya çalışmıştır.

Durkeheim'in kurduğu sosyolojiye göre, böyle bir tekel doğru değildir. Ekonomik olayların diğer sosyal olaylardan hiçbir üstün tarafı yoktur. Ekonomik kurumlar nasıl bir olay bir gerçekse; din, ahlak, estetik, v.b. gibi diğer sosyal kurumlar da birer doğal olaydır birer gerçektir. Bu sonuncuları, eşyanın gölgelerine benzeterek, gölge hadiseler diye adlandırmak objektif gerçeklikten ayrılmak demektir.

Fizikte, kimyada, biyolojide gölge olaylar olmadığı halde, sosyolojide neden bulunsun? Gerçi geçmişte Maudsley gibi bazı psikologlar "bilinç"e gölge olay adanı veriyor ve bilincin psikolojik olaylar üzerinde hiçbir etkisi olmadığını savunuyorlardı. Fakat, Alfred Fouillee, Ribot, James, Höffding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni psikologlar bu teoriyi ilmi delillerle kesin olarak yıktılar.

Artık psikoloji alanında "Gölge olayı" deyimi kalmadı.

Bundan başka sosyal olaylar arasında yalnız ekonomik kurumları gerçek saymak, mesela fizyolojik olaylar arsında yalnız mideye ve hazım borusuna ait olayları gerçek sayarak diğer fizyolojik işlemleri bunların gerçek olmayan etkisiz gölgeleri saymak gibidir. Böyle bir teoriyi, hiçbir fizyoloji bilgini kabul edebilir mi?

Karl Marx, bu tekelciliği, teori alanında bırakmayarak, pratik alanına da aktarmakla ikinci bir hataya düşmüştü. Marx'a göre, halk yalnız işçi sınıfından ibarettir. Buna göre, işçi sınıfı diğer sınıfları

ortadan kaldırmak zorundadır. Oysa ki, halk "toplum" anlamı taşıdığından hukukça bir birine eşit olmayı

kabul eden bütün sınıfların toplamı demektir. Gerçekten çoğunlukla eşit olmayı kabul etmeyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın dışında görmek doğrudur. Burjuvalarla aydınlar arasında da hukukça her kese eşit olmayı kabul etmeyen sınıflar varsa, hak dairesinin dışında kalmalıdır. Fakat hukukça herkesin eşit olduğunu kabul edenler hangi meslek sınıfında bulunurlarsa, bulunsunlar halktırlar.

Durkheim'ın sosyolojisinde, diğer sosyal olaylar ekonomik olaylara neden olabildiği gibi, ekonomik olaylar da diğer sosyal olaylara neden olabilirler. Görülüyor ki, Durkheim sosyolojisi ekonomik olayların önemini ve değerini inkar etmiyor. Gittikçe ekonomik olayların toplum içindeki değerinin yarattığını, hatta modern toplumlarda ekonomik hayatın sosyal yapıya esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dir. Durkheim'a göre ilkel toplumlardaki dayanışma yalnız ortak bilinçten doğan mekanik dayanışmadır. Bunlar bir birine benzeyen oba, oymak, boy, il gibi bölümlerden oluştuğu için, Durkheim tarafından segmanter (dilimlere bölünmüş) toplumlar diye adlandırmışlardır.

İleri gitmiş toplumlarda ise, birinci tür dayanışmadan başka bir de, sosyal iş bölümünden doğan organik dayanışma vardır. Durkheim bunlara da organize (örgütlü) toplumlar adını vermiştir.

Bilindiği gibi, iş bölümü ekonomik hayatın da temelidir. Modern toplumlarda din, politika bilim estetik, ekonomi alanlarıyla ilgili topluluklar; iş bölümünden doğmuş olan, uzmanlık ve mesleki guruplarıdır. O halde, Durkheim'ın, ekonomik hayata da hak ettiği yeri ve önemi tamamen vermiş

olduğunu kabul etmek gerekir.

Bununla beraber Dukheim'da bütün sosyal olayları bir tek asıl'a indiriyor: Bu tek asıl, "kollektif tasavvurlar" dır. Bu terimin, tariften ziyade, örneklerle açıklaması mümkündür. Bundan dolayı, birkaç

25

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

örnek vererek, "Kollektif tasavvuflar" ın ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım: Mesela, Meşrutiyetten önce de, memleketimiz de işçiler vardı. Fakat, bu işçilerin ortak bilincinde "Biz, işçi sınıfını oluşturuyoruz düşüncesi yoktu. Bu düşünce bulunmadığı için, o zaman ülkemizde işçi sınıfı yoktu. Yine Meşrutiyetten önce, memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat, bunların kollektif bilincinde " Biz, Türk milletiyiz" kavramı bulunmadığı için, o zaman Türk Milleti de yoktu. Çünkü bir topluluk, onu oluşturan fertlerin ortak vicdanında bilinçli bir biçimde algılanmadıkça, sosyal bir sınıf özelliği kazanamaz. Bunun gibi, Türkçe asıllı bir kelime Türk halkının dil bilincinde artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak niteliğinin de, sosyal bir varlık olmak değerini de kaybetmiş

demektir. Bunun gibi, gerçekte Türk töresine giren bir adet de Türk halkının ahlaki vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek sosyal bir olay olmak, gerek Türk ahlakında bir ilke olmak özelliklerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki sosyal olaylar mutlaka, ait oldukları sınıfın kollektif vicdanında bilinçli duyular bu çiminde bulunmalıdırlar İşte, kollektif vicdandaki bu bilinçli algılara "kollektif tasavvurlar" adı verilir.

Kollektif tasavvurlar, Marx'ın zannettiği gibi, sosyal hayatta etkisi olmayan, gölge olaylardan ibaret değildir. Aksine bütün sosyal yaşantımız bu tasavvurların etkilerine göre biçimlerini alır. Mesela, biz Türkiyelilerin kollektif vicdanımızda " Türk milletindeniz" tasavvurları açık ve seçik görüşler halinde belirmeğe başlayınca, bütün sosyal hayatlarımız değişmeye başlayacaktır. "Türk milletindeniz"

dediğimiz için, dilde, estetikte, ahlakta, hukukta, hatta din hayatında ve felsefede Türk kültürüne Türk zevkine, Türk vicdanına göre bir orijinallik, bir özgünlük göstermeğe çalışacağız. "İslam ümmetindeniz"

dediğimiz" için, bize göre en kutsal kitap Kur'an-ı Kerim, en kutsal insan Hazret-i Muhammed, en kutsal tapınak Kabe, en kutsal din İslamiyet olacaktır. "Batı medeniyetindeniz" dediğimiz için de ilimde, felsefede, fenlerde ve diğer çağdaş sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Kollektif tasavvurlar, yalnız toplum kavramlarına özgü değildir. Mitler, menkıbeler, masallar, efsaneler, fıkralar, dini inanışlar, ahlak, hukuk, ekonomi fen alanına ait kurallar; bilim ve felsefe ile ilgili görüşler de birer kollektif tasavvurdan ibarettir. Dini inancın ve teorinin tersi sayılan törenler ve eylemler bile, önce zihinde tasarlandıktan sonra yapıldıkları için, gerçekte birer kollektif tasavvurdan ibarettirler.

Şahsi düşünceler her ferdin kendine özgü olan toplum bütün fertleri arasında ortak olan, daha doğrusu kollektif vicdanında bilinçle kavranılan düşünme biçimleridir. Şahsi düşünceler, gerçekte, toplum üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Fakat şahsi düşünceler sosyal güce dayanarak kollektif bir tasavvur niteliği kazandığı zaman, sosyal hayatta büyük bir etken olur. Mesela, büyük bir manevi etki gücüne sahip olan bir kurtarıcı, ne düşünürse, fikirleri biraz sonra herkesin ortak düşünüşleri sırasına geçer. Tabi şahsi düşünceler bu nitelikte olursa, sosyal hayatta her an etkilidir. Bir millet, büyük başarılarıyla dehasını, fedakarlığını, kahramanlığını fiiller ispat etmiş, büyük bir kişiliğe sahip olduğu zaman, onun kollektif

tasavvurlar yaratmak gücü sayesinde, her türlü yeniliği kolayca gerçekleştirebilir.

İşte, bugün biz böyle bir deha hazinesine sahibiz. Sıradan insanların hatta ilimde büyük bilgileri ve uygulama alanında yüksek güç ve etkinlikleri olsa bile - asla başaramayacakları yenilik ve ilerlemeleri herkesin vicdanında kurtarıcı ve dahi tanılan böyle bir kişi bir sözle, bir nutukla, bir bildiriyle gerçekleştirebilir.

Kollektif tasavvurlar, coşkun krizler sırasında çok şiddetli heyecanlarla çerçevelenerek son derece büyük bir kudret ve güç kazanırlar. Kollektif tasavvurların bu biçimine ülkü adı verilir. Kollektif tasavvurlar asıl ülkü biçimini aldıktan sora dır ki, gerçek ülkücülerin etkeni olurlar. Mesela Türkçülerin ortaya attıkları Türkçülük düşüncesi genç bir topluluğun kafasındaki tasavvuru Tür milletine yayarak onu bir ülkü biçimine dönüştüren Trablusgarp, Balkan Savaşlarıyla I. Dünya Savaşındaki yıkımlar olmakla beraber, bu ülküye resmîlik veren ve onu uygulayan da ancak Mustafa Kemal oldu.

26

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Bu örneklerden de anlaşılıyor ki, Durkheim, idealciliği toplumun coşkun halleri ile, yani sosyoloji ile açıklıyor. Ona göre bütün kollektif olaylar ideallerden veya onların hafif dereceleri olan kollektif tasavvurlardan ibarettir.

Gerçekten de, her kollektif tasavvur, az-çok, bir değer duygusu ile karışiktır. Sosyal kurumların bazısını kutsal bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru biçimde değerlendiririz. Kurumlara bu sıfatların verilemesi, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan uzak olmadığını gösterir.

Zaten, biz hangi şeye karşı dini bir heyecan duyarsak ona kutlu hangi şeye karşı ahlaki bir heyecan duyarsak ona iyi, hangi şeye karşı estetik bir heyecan duyarsak ona güzel, hangi şeye doğru değerlerini veririz. Demek ki, bütün kollektif tasavvurlarda ideal niteliği vardır.

Kollektif tasavvurlar yani ülküler bütün sosyal olayların nedenleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflaması, ölmesi birtakım sosyal nedenle bağlıdır. Bu sebeple sosyal yapıdan meydana gelen değişmelerdir. Durkheim'a göre sosyal olayların ilk nedenleri toplum nüfusunun yoğunluğundan fertlerinin birbiri ile kaynaşmasının, aynı millettten oluşmalarının, iş bölümünün artıp eksilmesi gibi sosyal morfolojiye ait olaylardır.

Türkçülük hareketinin ortaya çıkması da sosyal bir olaydır. Bu olayın açıklanmasında da, "Tarihi Maddecilik" ve "sosyal idealizm" görüşlerine ait iki zıt teori karşısındayız. Birinci teoriye göre, Türkçülük yalnız ekonomik nedenlerden doğdu. İkinci teoriye göre, Türkçülük akımının doğması sosyal ideallerin değişmesinden ve bunların değişmesi de sosyal yapının değişime uğramasından ileri geldi.

Eskiden, memleketimizde başlıca iki dini topluluk vardı. Birincisi hilafetin etrafında toplanan Müslüman ümmeti, ikincisi Rum patrikhanesinin etrafında toplanan Hristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini aynı şiddetle koruyabilseydi bu topluluk dağılmayacaktı.

Fakat şehirlerde nüfus yoğunluğunun çoğalması yüzünden ilkin iş bölümü doğmağa, sonar da gittikçe derinleşmeğe başladı. İş bölümü melek sınıflarını ve meslek sınıfları da meselem bilincini doğurduğundan, eski zamanlarda gerek Müslüman topluluğunda, gerek Hristiyan topluluğunda tek başına

egemen olan bu iki kolleki2 bilinç zayıflamağa başladı. Kollektif bilincin zayıflaması, onlara dayanan toplulukların ortak dayanışmalarını da bozdu. Yeni doğan gazete ile okul edebiyatla şiir de, anlamı anlaşılmayan din topluluğu dili yerine, toplum dilini koydu.

Böylelikle gerek Müslümanların, gerek Hıristiyanların kendi topluluklarına özgü vicdanları, tasavvurları ve görüşleri değişti. Eskiden her fert bağlı bulunduğu dini topluluğu sosyal bir organizma ve kendisini onun yarılmaz bir organı görürken, şimdi sosyal organizma olarak yalnız kendi dil topluluğunu görmeğe ve kendisini onun ayrılmaz bir organı saymağa başladı. İşte, din topluluklarının dağılmasıyla onların yerine dil topluluklarının geçmiş olması böylece gerçekleşti. Rum patrikhanesine bağlı din topluluğundan önce Ermenilerin, sonra ilahların, Sırpaların, Bulgarların, hatta bağımsızlık kazanan yunanlıların ayrılmaları ve bir kısmının Eksarhlık dayıla bu ayrılışa daha belirli bir biçim vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu dil toplulukların Osmanlılık adı verilen politik topluluktan ayrılmaları din topluluğundan ayrılmalarından sonra olması da, ilk nedenin politik olmayıp sadece kültürel olduğunu gösterir.

Zaten, dil ve milli kültür topluluklarından ibaret olan milliyetler eski zamanlarda da vardı. Ancak, iki türlü emperyalizm, dini ve politik emperyalizm onları iki topluluğun içinde yani saltanat ve ümmet çemberleri arasında hapsedmişti. Bu toplulukları çemberleri güçten düştükçe, hapsedilmiş toplulukların serbest olmak için mücadeleye girişmeleri doğaldı. İşte, Yurdumuzda önce bağımsızlık biçiminde kendisini gösteren milliyet akımları bu biçimde gelişti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyetçilik akımları da aynı biçimde kendisini gösterdi. Örnek olarak, Arnavutları alalım. Başkımcılığın 1 Bektaşiliğe sapmakla din topluluğundan uzaklaşmışlardı.

Bunlar, öncelikle, çağın gerekleri sayılan okul ve basın şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için 27

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

kendi dillerini kullanmak istediler. Bunun için bir yazı kabul etmek gerekti. Kabul ettikleri yazının Latince olması da gösteriyor ki, Toskalar, her şeyden önce, din topluluğundan ayrılmışlardı. Bir zamandan beri zayıflamağa başlayan din bağları yerine milli kültüre dayanan bir birlik kurmağa çalışıyorlardı. Araplar da ve kürtlerde de milliyetçilik akımı önce kültür alanında görünmeğe başladı. Bu akımların politik bir nitelik kazanması ikinci aşamaları ekonomik bir nitelik kazanmaları da üçüncü aşamalardır.

Türkçülüğe gelince, bunun da milli kültür alanında başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi eski Darülfünun (Üniversite) umuzun, ikincisi de askeri okullarımızın kurucusuydu.

Medrese kuvvetli olsaydı, Darülfünun kurulmayacaktı. Yüzyıllarca medresenin silahlı kuvveti olma özelliğinin koruyan yeniçerilik var iken de, askeri okullar açılmazdı. Demek ki, sosyal bölümünün bir sonucu olarak, Türklerde de din topluluğunun dayandığı birleştirici güç artık zayıflamağa başlamıştı.

Sultan Abdülaziz devrinin açılması, askeri okullara yeni bir düzen verilmesine girişilmesi bu zayıflamanın sonuçlarıdır. Bu yeni kurumların başında Ahmet Vefik paşa ile Süleyman paşa, dağılmağa başlayan ümmet ve saltanat toplulukları içinde pusulasız kalan milletlerini dil, milli kültür, tarih bağları ile yeniden güçlendirmek ve gençleri bu yeni ideallere göre terbiye etmek gereğini duydular. Bundan

Yine bir zaman gelir ki, bu topluluklar da dağılmağa başlar. İmparatorlukların içinde, dil ve milli kültür bakımından ortak vicdana, ortak ülküye sahip bir milliyet halini alır. Bu milliyet, milli vicdana sahip

olduktan sonra artık uzun süre bağımlı halde kalamaz. Ergeç, politik bağımsızlığını elde ederek, bağımsızlığına sahip politik bir kurul haline girer. İşte, ancak, u bütünlüğe ulaşmış, birleşmiş ve bağımsız oluşuma toplum adı verilebilir. Bu toplumlara aynı zamanda, millet adı da verilir. Demek ki, gerçek toplumlar ancak milletlerdir; ancak kavimler, birdenbire, millet haline giremezler. Klanlar halinde, sosyal hayatın adeta çocukluk devresini geçirirler. Nihayet, imparatorluğun zulmüne katlanmayarak, bağımsız haya yaşamak üzere topluluktan ayrılırlar.

Topluluk hayatı esir kavimler için zararlı olduğu derecede egemen kavim için de zararlıdır. Buna, kendi kavmimizden daha açık bir örnek olmaz: Türkler, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu iken, bu topluluğun oluşturduğu feodalizm içinde kul durumuna düştüler. Aynı zamanda, hayatlarını bu topluluğa asker ve jandarma görevlerini yerine getirmekle geçirdiklerinden, kültür ve ekonomi bakımından yükselmeğe zaman bulamadılar. Diğer kavimler. Osmanlı topluluğundan kültürlü, medeni ve zengin bir halde ayrılırken; zavallılık Türkler, ellerindeki kırık bir kılıçla eski bir sapandan başak bir mirasa sahip olamadılar.

Bununla beraber, bir insan için çocukluk ve çıraklık devirlerinden geçmek nasıl zorunlu ise bir kavim için de klan ve topluluk stajlarının yapmak öylece zorunludur. Her kavim, ancak bir aşamalardan geçtikten sonradır ki, toplum ve millet haline gelebilmiştir.

Şu kadar var ki, toplum hayatına çabuk ulaşan egemen bir millet, topluluk devrini daha az zararlı olarak geçirebilir. Mesela İngiliz kavmi henüz iskoçya ya ve İrlanda ülkelerini fethetmeden önce, toplum halini almıştı. Halkın seçtiği millet vekilleri, lordlarla birleşerek, memleketi yönetiyorlardı. Saray, bir gölgeden ibaret kalmıştı. Bundan dolayı bütün meseleler sarayın çıkarına değil, halkın faydasına uygun bir biçimde hallediliyordu. İngiliz kavmi, bundan beş yüz yıl önce düşünüp karar veren, uyanık bir millet haline girmişti. Yüzyıllarca İngiliz parlamentosu, sadece Anglo-Saksonlardan oluşmak şartıyla görüşmeler yaptı. İçlerinde milli politikaya engel olacak hiçbir yabancı eleman milli olmayan akımlar sürükleyecek hiçbir yabancı fert yoktu.

İngilizler, tam dört yüz sene, bu içten meşrutiyet hayatını yalnız kendi aralarında yaşadıktan milli kültürlerini ve milli karakterlerini artık bozulmaz ve değişmez bir manevi kuvvet haline getirdikten sonradır ki, işkoçya, gal ve İrlanda ülkelerini fethederek İngiltere'ye kattılar. Fakat bu katma, yalnız politik bir katmadan ibaretti. Hiç bir zaman İngilizler bu üç yabancı kavmin İngiltere toplumuna Anglo Saksın milletine katılmasına imkan tanımadılar ülke sanki yine eskisi gibi yalnız İngilizcilerden ibaret imiş gibi, sadece İngiliz çıkarı ve İngiliz ideali bakımından yönetildi. Daha sonraları, Amerika gibi, Hindistan gibi, Güney Afrika gibi Mısır gibi Avustralya gibi sömürgelere ve kolonilere sahip oldular.

Fakat, yine daima Parlamento ingiliz Parlamentosu halinde, kabine Anglo Sakson kabinesi halinde kaldı.

İngiliz milleti, gittikçe büyüyen bu politik topluluk içinde, kendi benliğini bir an için unutmadı.

İşte, ingiliz milletin, yüzyıllardan beri, dünya politikasında egemenliğini elinde bulundurmasının nedeni budur.

Görülüyor ki, bir kavim, ancak kendi kendini milli bir parlamento ile yöneten gerçek bir millet haline geldikten sonra, yüksek ve içten bir toplum hayatı yaşayabilir. Avrupa'nın diğer kavimleri, bu gerçeği pek geç anlayabildiler. Çünkü, iki yüz yıl öncesine kadar, Avrupa'nın diğer bölgelerinde halkla ve ülkeler hükümdar ailelerinin esirleri ve malikaneleri hükmünde idiler. Bir hükümdar, kızını evlendirirken,

yurdunun bir bölümünü ona çeyiz olarak verebilirdi. Bir hükümdar , vilayetlerinden birini başka bir hükümdara hediye edebilir veya satabilirdi. Miras yoluyla, memleketin bir kısmı yabancı bir hükümdarın eline geçebilirdi. Kısaca, halkların, kavimleri hiçbir varlığı hesapta hiçbir yeri yoktu. Devlet demek, hükümdar demektir. Bu ilke yalnız XIV. Louis'ye özgü değildi. İngiltere'nin dışında, bütün Avrupa devletlerinin politikada tuttukları yol bundan ibaretti.

29

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Fakat milliyet devresi,y sonunda diğer Avrupa kavimleri için de gelip çattı. Hollandalılar, Fransızlar, v.d. kendi kendiri yöneten birer millet halini almağa başladılar. Tarih, genel bir kural olarak gösteriyor ki, her nereye milliyet ruhu girdiyse orada büyük bir ilerleme ve gelişme akımı doğdu. Politika din, ahlak, hukuk, estetik, bilim, felsefe, ekonomi, dil hayatlarının hepsini gençlik, içtenlik tazelik geldi.

Her şey yükselmeğe başladı. Fakat, bütün bu gelişmelerin üstünde olarak, yeni bir karakterin oluştuğunu yine bize karşılaştırmalı, tarih haber veriyor. Milli vicdan nerede oluşmuşsa artık orası sömürge olma tehlikesinden sonsuza kadar kurtulmuştur.

Gerçekten de, bugün milletler cemiyeti Almanya'yı bir sömürge halinde Fransa'ya sunsa acaba Fransızlar bu hediye kabule cesaret edebilirler mi? Macaristan'ı Romanya'nın, Bulgaristan'ı

yunanlıların mandası altına koymak istersek, bu iki devlet şu mandaları kabule yaşayabilir mi? Şüphesiz hayır! Çünkü mandası altına girecek ülkeler kolay egemen olmak ister. Halbuki milli vicdanı uyarmış bir ülkeye kocaman ordular gönderilse bile orada en küçük bir nüfuz kazanmak mümkün değildir. İngilizlerin Trakya ile İzmir'i yunanlıların, Adana ve çevresini Fransızların, Antalya 'ada İtalyanların mandası altına vermesi, İstanbul'u kendi eline geçirmek içindi. Bütün bu devletlerin Anadolu milli vicdanının uyandığını, yunan ordularının milli ayaklanma karşısında buz gibi eridiğini görünce, bu ham sevdalardan vaz geçmeye başladılar. Amerika'nın ne Ermenistan'da, ne Türkiye'de manda kabulüne yaşanmaması da buralardaki milli vicdanın şiddetini görmesinden dolayıdır. Halbuki, İngilizlerle Fransızlar Arabistan'ı

aralarında bölüşmekte hiçbir sakınca görmediler. Çünkü bütün aşiretlerin klan hayatı yaşayan şehirleri henüz toplum devresine gelmemiş olan Arabistan'da milli vicdanın henüz uyanmamış olduğunu biliyorlardı.

Görülüyor ki, son yüzyıllarda, milli vicdanın uyandığı yerlerde, artık imparatorluk kalamıyor, sömürge hayatı devam edemiyor. Rusya, Avusturya ve Türkiye İmparatorluklarının dağılması Birinci Dünya savaşının bir sonucu değildi. Birinci Dünya Savaşı daha önceden esaslı nedenlerin hazırlamış

olduğu sonucun meydana çıkmasını rastgele bir sebep olmaktan başak bir rol oynamadı. Eğer bu imparatorlukların içinde yaşayan kavimlerin arasında milli vicdana sahip ve artık esir olarak yaşaması

mümkün olmayan ideal sahibi milletler bulunmasaydı. Birinci Dünya Savaşı bu imparatorlukları

deviremezdi. Nasıl ki Alman devleti uyumlu bir millettten oluştuğu için Fransızların bu kadar yıkıcılığına rağmen bir türlü yıkılmıyor. Hamtta, ileride Avusturya topluluğundan ayrılan Avusturya Almanları ile birleştirebileceği için, Birinci Dünya Savaşı'ndan daha kuvvetli çıkmıştır da denebilir.

Bir taraftan Avrupa'da bu sonuç doğarken, diğer taraftan Asya'da başka sonuçlar doğuyordu.

Suriye, Irak, Filistin, Hicaz ülkeleri Türkiye topluluğundan ayrılmakla beraber, bağımsızlığa kavuşamadılar. Çünkü, buralarda oturan insanların milli vicdanı tamamen uyanmamıştı. Şüphesiz, buralarda da milli vicdan uyandığı gün, artık Fransız ve İngiliz mandaları bir saniye bile duramayacaklardır. Nasıl ki İngiltere devleti, Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkmakla beraber, İrlanda'nın, Malta'nın, Mısır'ın özelliklerini yani bağımsızlığa doğru ilk adımlarını kabul etmek zorunda kaldı. Avustralya, kap, Kanada, Yeni Zellenda gibi Anglo - Saksonların yerleştikleri ülkelerde taam özellikler verme zorunluluğunu duydu.

Tarihin ve bugünün bu tanıklıkları bize gösteriyor ki, bugün Avrupa'da milli vicdana sahip olmayan hiçbir kavim kalmamıştır. Buna göre, Avrupa'nın hiçbir ülkesinde sömürge kurmaya imkan yoktur.

İslam dünyasında da artık sömürge hayatına son vermek için, Müslüman kavimlerde milli vicdanı kuvvetlendirmekten başka çare yoktur.

Bir zamanlar, islam birliği ideali müslüman kavimlerin bağımsızlığa kavuşmalarını, ülkelerini sömürge halinden kurtulmasını sağlar sanılıyordu. Halbuki pratik tecrübeler gösterdi ki, İslam Birliği, bir taraftan teokrasi ve klerikalizm gibi gerici akımları doğurduğundan, öte yandan da İslam dünyasında milliyet ideallerinin ve milli vicdanların uyanmasına karşı bulunduğu Müslüman kavimlerin ilerlemelerine engel olduğu gibi, bağımsızlıklarına da engeldir. Çünkü İslam dünyasında milli vicdanın 30

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

gelişmesini sekteye uğratmak, Müslüman milletlerin bağımsızlıklarına engel olmak demektir. Teokrasi ve klerikalizm akımları ise, cemiyetlerin geride kalmasına, hatta gittikçe gerilemesine en büyük nedendir.

O halde, ne yapmalı? Her şeyden önce, gerek ülkemizde gerek diğer ilam ülkelerinde daüime milli vicdanı uyandıрмаğa ve kuvvetlendirmeğe çalışmal. Çünkü, bütün ilerlemelerin kaynağı milli vicdan olduğu gibi, milli bağımsızlığın doğuş yeri de, ydayyanağı da yalnız odur.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiği, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıktıkça, medeniyetini de değıştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Sosyal olayların anlatılmasında ve açıklanmasında birbirine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihi maddecilik ve sosyal idealizm sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emile Durkheim tarafından meydana atıldı.

İlk bakışta, bu iki sistemin birbirine yakın olduğunu görürüz. Çünkü, ikisi de, sosyal olayların doğal nedenlerinin sonuçları olduğunu; madde, hayat ve ruh olayları gibi doğal yasalara uyduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu görüşe bilim dilinde determinizm adı verilir.

Fakat, bu noktadan sonra, bu iki sosyoloji sistemi birbirinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx, determinizmde, bir tür tekel ileri sürer: Toplumsal olayların arasından neden olabilmek ayrılacağı yalnız ekonomik olaylara özgüdür. Diğer sosyal olaylar mesela din, ahlak, estetik, politika, dil akıl sahasına giren olaylar asla neden olamazlar. Sadece sonuç olabilirler. Bundan dolayı Karl Marx-'a göre, ekonomik olayların dışında olan bütün sosyal olaylar gölge olaylar (epifenomenler) konumundadır. Bir şeyin gölge olay olması, başka şeyler üzerinde hiçbir etkisinin olmaması demektir. İnsanın gölgesi, yaptığı işlere bir etkide bulunabilir mi? Şüphesiz bulunamaz. İşte gölge olaylar da, bizim arkamızdan gelen, şu etkisiz 31

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

gölgeler gibidir. Demek ki Marx'a göre, Yalnız ekonomik olaylar gerçektir. Diğer sosyal kurumlar gerçek olmadıkları gibi olay bile değildiler. Bunlar ancak ekonomik olayların sonuçları ve gölgeleridir.

Mesela Karl Marx, dinlerin meydana çıkışını, farklı mezheplere ayılmasını, sofuların sığındıkları

zaviyelerle tasavvufıla ilgilenenlerin içinde yaşadıkları tekkelerin oluşmasını reform yapılmasını dinle devletin ayrılmasını, yalnız üretim tekniklerinin değışmesiyle açıkladığı gibi; ahlak, hukuk, politika, estetik, dil, düşünce alanına ait bütün ideallerin doğmasını, büyümesini ve ölmesini de yine aynı ekonomik olayların gelişimi ile açıklamaya çalışmıştır.

Durkeheim'in kurduğu sosyolojiye göre, böyle bir tekel doğru değildir. Ekonomik olayların diğer sosyal olaylardan hiçbir üstün tarafı yoktur. Ekonomik kurumlar nasıl bir olay bir gerçekse; din, ahlak, estetik, v.b. gibi diğer sosyal kurumlar da birer doğal olaydır birer gerçektir. Bu sonuncuları, eşyanın gölgelerine benzeterek, gölge hadiseler diye adlandırmak objektif gerçeklikten ayrılmak demektir.

Fizikte, kimyada, biyolojide gölge olaylar olmadığı halde, sosyolojide neden bulunsun? Gerçi geçmişte Maudsley gibi bazı psikologlar "bilinç"e gölge olay adanı veriyor ve bilincin psikolojik olaylar üzerinde hiçbir etkisi olmadığını savunuyorlardı. Fakat, Alfred Fouillee, Ribot, James, Höffding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni psikologlar bu teoriyi ilmi delillerle kesin olarak yıktılar.

Artık psikoloji alanında "Gölge olayı" deyimi kalmadı.

Bundan başka sosyal olaylar arasında yalnız ekonomik kurumları gerçek saymak, mesela fizyolojik olaylar arsında yalnız mideye ve hazım borusuna ait olayları gerçek sayarak diğer fizyolojik işlemleri bunların gerçek olmayan etkisiz gölgeleri saymak gibidir. Böyle bir teoriyi, hiçbir fizyoloji bilgini kabul edebilir mi?

Karl Marx, bu tekelciliği, teori alanında bırakmayarak, pratik alanına da aktarmakla ikinci bir hataya düşmüştü. Marx'a göre, halk yalnız işçi sınıfından ibarettir. Buna göre, işçi sınıfı diğer sınıfları

ortadan kaldırmak zorundadır. Oysa ki, halk "toplum" anlamı taşıdığından hukukça bir birine eşit olmayı

kabul eden bütün sınıfların toplamı demektir. Gerçekten çoğunlukla eşit olmayı kabul etmeyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın dışında görmek doğrudur. Burjuvalarla aydınlar arasında da hukukça her kese eşit olmayı kabul etmeyen sınıflar varsa, hak dairesinin dışında kalmalıdır. Fakat hukukça herkesin eşit olduğunu kabul edenler hangi meslek sınıfında bulunurlarsa, bulunsunlar halktırlar.

Durkheim'ın sosyolojisinde, diğer sosyal olaylar ekonomik olaylara neden olabildiği gibi, ekonomik olaylar da diğer sosyal olaylara neden olabilirler. Görülüyor ki, Durkheim sosyolojisi ekonomik olayların önemini ve değerini inkar etmiyor. Gittikçe ekonomik olayların toplum içindeki değerinin yarattığını, hatta modern toplumlarda ekonomik hayatın sosyal yapıya esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dır. Durtheim'a göre ilkel toplumlardaki dayanışma yalnız ortak bilinçten doğan mekanik dayanışmadır. Bunlar bir birine benzeyen oba, oymak, boy, il gibi bölümlerden oluştuğu için, Durkheim tarafından segmanter (dilimlere bölünmüş) toplumlar diye adlandırmışlardır.

İleri gitmiş toplumlarda ise, birinci tür dayanışmadan başka bir de, sosyal iş bölümünden doğan organik dayanışma vardır. Durkheim bunlara da organize (örgütlü) toplumlar adını vermiştir.

Bilindiği gibi, iş bölümü ekonomik hayatın da temelidir. Modern toplumlarda din, politika bilim estetik, ekonomi alanlarıyla ilgili topluluklar; iş bölümünden doğmuş olan, uzmanlık ve mesleki guruplarıdır. O halde, Durkheim'ın, ekonomik hayata da hak ettiği yeri ve önemi tamamen vermiş

olduğunu kabul etmek gerekir.

Bununla beraber Dukheim'da bütün sosyal olayları bir tek asıl'a indiriyor: Bu tek asıl, "kollektif tasavvurlar" dır. Bu terimin, tariften ziyade, örneklerle açıklaması mümkündür. Bundan dolayı, birkaç

örnek vererek, "Kollektif tasavvuflar" ın ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım: 32

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Mesela, Meşrutiyetten önce de, memleketimiz de işçiler vardı. Fakat, bu işçilerin ortak bilincinde "Biz, işçi sınıfını oluşturuyoruz düşüncesi yoktu. Bu düşünce bulunmadığı için, o zaman ülkemizde işçi sınıfı

yoktu. Yine Meşrutiyetten önce, memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat, bunların kollektif bilincinde " Biz, Türk milleti" kavramı bulunmadığı için, o zaman Türk Milleti de yoktu. Çünkü bir topluluk, onu oluşturan fertlerin ortak vicdanında bilinçli bir biçimde algılanmadıkça, sosyal bir sınıf özelliği kazanamaz. Bunun gibi, Türkçe asıllı bir kelime Türk halkının dil bilincinde artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak niteliğinin de, sosyal bir varlık olmak değerini de kaybetmiş

demektir. Bunun gibi, gerçekte Türk töresine giren bir adet de Türk halkının ahlaki vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek sosyal bir olay olmak, gerek Türk ahlakında bir ilke olmak özelliklerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki sosyal olaylar mutlaka, ait oldukları sınıfın kollektif vicdanında bilinçli duyuşlar bu çiminde bulunmalıdırlar İşte, kollektif vicdandaki bu bilinçli algılara "kollektif tasavvurlar" adı verilir.

Kollektif tasavvurlar, Marx'ın zannettiği gibi, sosyal hayatta etkisi olmayan, gölge olaylardan ibaret değildir. Aksine bütün sosyal yaşantımız bu tasavvurların etkilerine göre biçimlerini alır. Mesela, biz Türkiyelilerin kollektif vicdanımızda " Türk milletindeniz" tasavvurları açık ve seçik görünüşler halinde belirmeğe başlayınca, bütün sosyal hayatlarımız değişmeye başlayacaktır. "Türk milletindeniz"

dediğimiz için, dilde, estetikte, ahlakta, hukukta, hatta din hayatında ve felsefede Türk kültürüne Türk zevkine, Türk vicdanına göre bir orijinallik, bir özgünlük göstermeğe çalışacağız. "İslam ümmetindeniz"

dediğimiz" için, bize göre en kutsal kitap Kur'an-ı Kerim, en kutsal insan Hazret-i Muhammed, en kutsal tapınak Kabe, en kutsal din İslamiyet olacaktır. "Batı medeniyetindeniz" dediğimiz için de ilimde, felsefede, fenlerde ve diğer çağdaş sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Kollektif tasavvurlar, yalnız toplum kavramlarına özgü değildir. Mitler, menkıbeler, masallar, efsaneler, fıkralar, dini inanışlar, ahlak, hukuk, ekonomi fen alanına ait kurallar; bilim ve felsefe ile ilgili görüşler de birer kollektif tasavvurdan ibarettir. Dini inancın ve teorinin tersi sayılan törenler ve eylemler bile, önce zihinde tasarlandıktan sonra yapıldıkları için, gerçekte birer kollektif tasavvurdan ibarettirler.

Şahsi düşünceler her ferdin kendine özgü olan toplum bütün fertleri arasında ortak olan, daha doğrusu kollektif vicdanında bilinçle kavranılan düşünme biçimleridir. Şahsi düşünceler, gerçekte, toplum üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Fakat şahsi düşünceler sosyal güce dayanarak kollektif bir tasavvur niteliği kazandığı zaman, sosyal hayatta büyük bir etken olur. Mesela, büyük bir manevi etki gücüne sahip olan bir kurtarıcı, ne düşünürse, fikirleri biraz sonra herkesin ortak düşünüşleri sırasına geçer. Tabi şahsi düşünceler bu nitelikte olursa, sosyal hayatta her an etkilidir. Bir millet, büyük başarılarıyla dehasını, fedakarlığını, kahramanlığını fiiller ispat etmiş, büyük bir kişiliğe sahip olduğu zaman, onun kollektif tasavvurlar yaratmak gücü sayesinde, her türlü yeniliği kolayca gerçekleştirebilir.

İşte, bugün biz böyle bir deha hazinesine sahibiz. Sıradan insanların hatta ilimde büyük bilgileri ve uygulama alanında yüksek güç ve etkinlikleri olsa bile - asla başaramayacakları yenilik ve ilerlemeleri herkesin vicdanında kurtarıcı ve dahi tanılan böyle bir kişi bir sözle, bir nutukla, bir bildiriyle gerçekleştirebilir.

Kollektif tasavvurlar, coşkun krizler sırasında çok şiddetli heyecanlarla çerçevelenerek son derece büyük bir kudret ve güç kazanırlar. Kollektif tasavvurların bu biçimine ülkü adı verilir. Kollektif tasavvurlar asıl ülkü biçimini aldıktan sora dır ki, gerçek ülkücülerin etkeni olurlar. Mesela Türkçülerin ortaya attıkları

Türkçülük düşüncesi genç bir topluluğun kafasındaki tasavvuru Tür milletine yayarak onu bir ülkü biçimine dönüştüren Trablusgarp, Balkan Savaşlarıyla I. Dünya Savaşındaki yıkımlar olmakla beraber, bu ülküye resmîlik veren ve onu uygulayan da ancak Mustafa Kemal oldu.

Bu örneklerden de anlaşılıyor ki, Durkheim, idealciliği toplumun coşkun halleri ile, yani sosyoloji ile açıklıyor. Ona göre bütün kolektif olaylar ideallerden veya onların hafif dereceleri olan kolektif tasavvurlardan ibarettir.

33

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Gerçekten de, her kolektif tasavvur, az-çok, bir değer duygusu ile karışıktır. Sosyal kurumların bazısını kutsal bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru biçimde değerlendiririz. Kurumlara bu sıfatların verilemesi, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan uzak olmadığını gösterir.

Zaten, biz hangi şeye karşı dini bir heyecan duyarsak ona kutlu hangi şeye karşı ahlaki bir heyecan duyarsak ona iyi, hangi şeye karşı estetik bir heyecan duyarsak ona güzel, hangi şeye doğru değerlerini veririz. Demek ki, bütün kolektif tasavvurlarda ideal niteliği vardır.

Kollektif tasavvurlar yani ülküler bütün sosyal olayların nedenleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflaması, ölmesi birtakım sosyal nedenle bağlıdır. Bu sebeple sosyal yapıdan meydana gelen değişimlerdir. Durkheim'a göre sosyal olayların ilk nedenleri toplum nüfusunun yoğunluğundan fertlerinin birbiri ile kaynaşmasının, aynı milletten oluşmalarının, iş bölümünün artıp eksilmesi gibi sosyal morfolojiye ait olaylardır.

Türkçülük hareketinin ortaya çıkması da sosyal bir olaydır. Bu olayın açıklanmasında da, "Tarihi Maddecilik" ve "sosyal idealizm" görüşlerine ait iki zıt teori karşısındayız. Birinci teoriye göre, Türkçülük yalnız ekonomik nedenlerden doğdu. İkinci teoriye göre, Türkçülük akımının doğması sosyal ideallerin değişmesinden ve bunların değişmesi de sosyal yapının değişime uğramasından ileri geldi.

Eskiden, memleketimizde başlıca iki dini topluluk vardı. Birincisi hilafetin etrafında toplanan Müslüman ümmeti, ikincisi Rum patrikhanesinin etrafında toplanan Hristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini aynı şiddetle koruyabilseydi bu topluluk dağılmayacaktı.

Fakat şehirlerde nüfus yoğunluğunun çoğalması yüzünden ilkin iş bölümü doğmağa, sonar da gittikçe derinleşmeğe başladı. İş bölümü melek sınıflarını ve meslek sınıfları da meselem bilincini doğurduğundan, eski zamanlarda gerek Müslüman topluluğunda, gerek Hristiyan topluluğunda tek başına egemen olan bu iki kolektif bilinç zayıflamağa başladı. Kollektif bilincin zayıflaması, onlara dayanan toplulukların ortak dayanışmalarını da bozdu. Yeni doğan gazete ile okul edebiyatla şiir de, anlamı

anlaşılmayan din topluluğu dili yerine, toplum dilini koydu.

Böylelikle gerek Müslümanların, gerek Hristiyanların kendi topluluklarına özgü vicdanları, tasavvurları ve görüşleri değişti. Eskiden her fert bağlı bulunduğu dini topluluğu sosyal bir organizma ve kendisini onun yarılmaz bir organı görürken, şimdi sosyal organizma olarak yalnız kendi dil topluluğunu görmeğe ve kendisini onun ayrılmaz bir organı saymağa başladı. İşte, din topluluklarının dağılmasıyla onların yerine dil topluluklarının geçmiş olması böylece gerçekleşti. Rum patrikhanesine bağlı din topluluğundan önce

Ermenilerin, sonra ilahların, Sırpların, Bulgarların, hatta bağımsızlık kazanan yunanlıların ayrılımları ve bir kısmının Eksarhlık dayıla bu ayrılışa daha belirli bir biçim vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu dil toplulukların Osmanlılık adı verilen politik topluluktan ayrılımları din topluluğundan ayrılımlarından sonra olması da, ilk nedenin politik olmayıp sadece kültürel olduğunu gösterir.

Zaten, dil ve milli kültür topluluklarından ibaret olan milliyetler eski zamanlarda da vardı. Ancak, iki türlü emperyalizm, dini ve politik emperyalizm onları iki topluluğun içinde yani saltanat ve ümmet çemberleri arasında hapsedmişti. Bu toplulukları çemberleri güçten düştükçe, hapsedilmiş toplulukların serbest olmak için mücadeleye girişmeleri doğaldı. İşte, Yurdumuzda önce bağımsızlık biçiminde kendisini gösteren milliyet akımları bu biçimde gelişti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyetçilik akımları da aynı biçimde kendisini gösterdi. Örnek olarak, Arnavutları alalım. Başkımcılığın 1 Bektaşiliğe sapmakla din topluluğundan uzaklaşmışlardı.

Bunlar, öncelikle, çağın gerekleri sayılan okul ve basın şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için kendi dillerini kullanmak istediler. Bunun için bir yazı kabul etmek gerekti. Kabul ettikleri yazının Latince olması da gösteriyor ki, Toskalar, her şeyden önce, din topluluğundan ayrılmışlardı. Bir 34

____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI ____

zamandan beri zayıflamağa başlayan din bağları yerine milli kültüre dayanan bir birlik kurmağa çalışıyorlardı. Araplar da ve kürtlerde de milliyetçilik akımı önce kültür alanında görünmeğe başladı. Bu akımların politik bir nitelik kazanması ikinci aşamaları ekonomik bir nitelik kazanmaları da üçüncü aşamalardır.

Türkçülüğe gelince, bunun da milli kültür alanında başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi eski Darülfünun (Üniversite) umuzun, ikincisi de askeri okullarımızın kurucusuydu.

Medrese kuvvetli olsaydı, Darülfünun kurulmayacaktı. Yüzyıllarca medresenin silahlı kuvveti olma özelliğinin koruyan yeniçerilik var iken de, askeri okullar açılmazdı. Demek ki, sosyal bölümünün bir sonucu olarak, Türklerde de din topluluğunun dayandığı birleştirici güç artık zayıflamağa başlamıştı.

Sultan Abdülaziz devrinin açılması, askeri okullara yeni bir düzen verilmesine girişilmesi bu zayıflamanın sonuçlarıdır. Bu yeni kurumların başında Ahmet Vefik paşa ile Süleyman paşa, dağılmağa başlayan ümmet ve saltanat toplulukları içinde pusulasız kalan milletlerini dil, milli kültür, tarih bağları ile yeniden güçlendirmek ve gençleri bu yeni ideallere göre terbiye etmek gereğini duydular. Bundan sonra yirmişer sene aralıkla doğan özleştirmecilik ve yeni dil akımları da Türkçülük idelinde özellikle dil ile milli kültürün etken olduklarını gösterir. Gerçi, Türkçülüğün sonlarına doğru "milli ekonomi" ideali de doğdu.

Fakat bu teoriyi ortaya atanlar, ne ekonomistler ne de ticaretle uğraşanlardı. Milliyetin milli hukuk milli ahlak milli terbiye, hatta milli felsefe gibi çeşitli yansımalarının arayanlar, milli kültürçü Türkçülerdi.

Milli ekonomi de Türklerde, önce çıkar gözetmeyen bir ideal biçiminde doğdu ve salt teorik olarak, ülkemizin ekonomik gerçeğini yani ziraatimizin, sanayimizin, ticaretimizin çeşitli alanlarında uygulanmakta olan hukuki rejimlerle teknik biçimleri aramağa başladı. Mili ekonomimiz ancak ekonomik

gerçeklerimiz inceledikten sonradır ki, ekonomik olaylarımızdan normal ve hasta olanlarını ayırabilecek ve ancak o zaman ekonomik hastalıklarımızın tedavisi için rapor yahut reçete verebilecekti. Fakat, ne yazık ki, birinci Dünya Savaşı teorik incelemeleri durdurarak, farklı biçimlerde pratik uygulamaların meydana gelmesine neden oldu. Milli ekonomi ticari bir spekülasyon aracı değil, ilmi bir ekoldür.

Almanya'da, bu ekolün kurucusu Friedrich List'tir. Durkheim, List'in milli ekonomi hakkındaki eserine

"Objektif olarak yazılmış, gerçeklere dayanan ilk ekonomi kitabı budur" diyor. Fakat, bu milli ekonomi bilimi her yerde, milli idealden önce değil, sonar doğar.

9- MİLLİ DAYANIŞMAYI GÜÇLENDİRMEK

Mütareke'den sonra, İngilizleri, fransızları yakından görmeğe, tanımağa başladık. Bunlarda ilk gözümüze çarpan yön medeni ahlakın bozukluğudur. Özellikle yurdumuza gelen veya Malta'da egemen olan İngilizlerin medeni ahlakının çok düşük bulduk. Sömürge halkının soyma, yenilmişlere kul, köle gibi davranmak savaş esirlerinin ve hatta barış esirlerinin parasını, eşyasını çalmak onlarca tamamen helaldir.

İngiliz milletinin medeni ahlakında gördüğümüz bu düşüklüğe rağmen, itiraf edelim ki, vatani ahlakını pek yüksek bulduk. Türkiye'de yüzlerce, hatta binlerce vatan haininin ortaya çıkmasına karşılık, bütün İngiltere'de tek bir vatan haini ortaya çıkmadı. O halde, bizde medeni ahlakın daha yüksek olması

neye yaradı? Keşke bizde de, bunların yerine, yalnız vatani ahlak yüksel olsaydı!

Vatani ahlakın yüksel olması, milli dayanışmanın temelidir. Çünkü vatan, üstünde oturduğumuz toprak demek değildir. Vatan, milli kültür dediğimiz şeydir ki üstünde oturduğumuz toprak onun ancak dış görünüşünden ibarettir. Ve onun dış görünüşü olduğu içindir ki kutsaldır. O halde, vatani ahlak, milli ideallerden milli görevlerden oluşmuş bir ahlak demektir.

O halde, milli dayanışmayı kuvvetlendirmek için, her şeyden önce; vatani ahlakı yükseltmek için ne yapmalıyız? "Vatan, milli kültürdür" demiştik.

Demek ki vatan; din, ahlak ve estetik güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Vatanımızı içten gelen bir aşkla sevmemiz, bu içten güzelliklerin ürününü olduğu içindir. O halde, milli kültürümüzü bütün 35

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

güzellikleriyle ne zaman meydana çıkarırsak, vatanımızı en çok o zaman seveceğiz ve bu kadar şiddetle seveceğimiz o sevimli vatan uğruna, şimdiye kadar yaptığımız gibi, yalnız tehlike zamanlarında hayatımızı

değil, barış zamanlarında da bütün şahsi ve toplum tutkularımızı feda edebileceğiz. Görülüyor ki milli dayanışmayı kuvvetlendirmek için, ilk önce, milli kültürü yükseltmekle sorumlu olan aydınların bu işi çabuk başarmaları gerek.

Milli dayanışmanın birinci temeli "vatani ahlak" olduğu gibi, ikinci temeli de " medeni ahlak" tır.

Vatani ahlak, kendi milliyetimizi kutsal tanımaktan ibaret olduğu gibi, medeni ahlak da milletimizin fertleriyle onlara benzeyen diğer fertleri saygın tanımaktan ibarettir. Cemiyet kutsal olunca, onun fertleri de kutsal olmaz mı?

O halde vatanımızı, milletimizi nasıl seviyorsak, milletdaşlarımızı da öylece sevmeliyiz. Bütün milletdaşlarını sevmeyen bir adam, milletini de sevmiyor demektir.

Şimdiye kadar aydınların halkı ve halkın aydınları sevmesi mümkün değildi. Çünkü, terbiyelerini aydınlar Osmanlı medeniyetinden, halk ise Türk kültüründen almışlardı. Ayrı terbiyelerle yetişen iki sınıf nasıl birbirini sevebilir? Bundan başka, aydınlar sarayın kullarıydılar. memur oldukları zaman halkı

soyarak sarayın israf ve eğlencelerine hizmet etmekten başka bir şey düşünmezlerdi. Tabii, bu yönden de, ezilmiş halk onları sevemezdi.

Aralarında rekabet, haset, çekememezlik gibi tutkular bulunduğu için, aydınların kendileri de birbirlerini sevmezlerdi. Memleketimizde, birbirini seven yalnız halktan olan fertlerdi ve eski devirde, milli dayanışma yalnız bu öz Türklerin içten seviyesine dayanıyordu.

Şurası da vardır ki medeni ahlak, yalnız milletimize mensup fertlerin saygın tanınmasında ve içten bir sevgiyle sevilmesinden ibaret değildir. Gerçi, başta, saygın tanılan ve sevilen fertler vatandaşlarımızdır. Çünkü bizi onlarla birleştiren ortak bir kültür, ortak bir yurt, ortak bir dil, ortak bir din vardır. Fakat, biz bir milli kültüre bağlı olduğumuzu gibi, bir de milletlerarası medeniyete dahiliz.

Milli kültürümüzü sevdiğimiz gibi, medeniyetimizi de severiz. O halde medeniyetdaşlarımızı sevmemiş ve saygın görmemiz gerekmez mi?

Medeniyet topluluğu önce dini bir ümmet halinde başka Müslümanlık, Hıristiyanlık, Budistlik gibi evrensel dinler, birçok milletleri içlerine alarak, onları bitişik kaplardaki sular haline koymuşlardır. Fizik denemelerini de bitişik kaplardan birine konulan suyun hemen diğerlerine bölündüğünü ve hepsinde su seviyesinin hemen aynı yüksekliğe çıktığını görmüyor muyuz? Aynı ümmete bağlı bir milletin meydana getirdiği ilerlemelerin veya başına gelen çöküşlerin hemen diğerlerine geçmesi tıpkı bunun gibidir.

Milletlerarası bağlar önce böyle dini olarak başlarsa da, uzun gelişmelerden sonra, yalnız bilim ve fen sahasında birleşen, din dışı bir milletlerarası medeniyet de meydana gelebilir. Bugünkü Avrupa medeniyeti, Avrupa milletleri arasındaki bağlılık, bu iki örneğin geçiş devrinde bulunuyor. Avrupalı

milletlerarası medeniyet birliği Japonlarla Yahudileri eşit şartlarla kendi medeniyetine mensup saydığı

için, dini bir medeniyetten ve dine dayanan bir milletlerarası birlikten çıkmak istediğini ima ediyor.

Fakat diğer taraftan Müslüman ülkelerin manda altında kalmasında hala ısrar göstermesi, eski haçlı

bağnazlığından henüz kurtulmadığın gösteriyor. Bu bağnazlığın kalkması ve bizim de eşit şartlar içinde Avrupa medeniyetine girmemiz bizim için bir amaç olmalıdır. Kısaca medeni ahlak önce milletler bütün insanların sevmekten ve saygın görmekten ibarettir. Bütün bu fertlerin hayatına, mülkiyetine, özgürlüğüne onuruna tecavüz etmemek, medeni ahlakın teklif ettiği görevlerdendir.

Görülüyor ki, vatani ahlak dıştan merkeze doğru olduğu halde, medeni ahlak merkezden dışa doğrudur. Vatani ahlak sevgilerimizin vatan dairesinde yoğunlaşmasını ve toparlanmasını istediği halde, medeni ahlak bunları yavaş yavaş millet sınırlarını aşarak ümmet sınırlarına ve ümmet sınırlarını aşarak ülkelerin milletlerarası sınırlarına ve bunları da aşarak bütün insanlık dünyasına doğru genişlemesini ve yayılmasını arzu eder. Bazen, bu iki ahlak arasında arılık ve çatışma ortaya çıkabilir. Mesela, savaş

zamanlarında vatani ahlak son derece şiddetlenerek, medeni ahlakı sönük bir hale getirir. Uzun barış dönemleri de, yalnız medeni ahlakı güçlendirerek vatani ahlakı zayıflatır. Savaşın bir çok maddi ve 36

____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI ____

manevi yıkıntılarına karşılık, sosyal bir yararı da bulunduğunu ileri sürenler özellikle bu noktaya dayanıyorlar.

Görülüyor ki, milli dayanışmayı kuvvetlendirmek için, vatani ahlaka medeni ahlaktan daha fazla öncelik vermek ve insani değerin - medeni ahlakın dairelerinde - merkezden çevreye doğru gittikçe eksildiğini, çevreden merkeze doğru geldikçe arttığını ilke olarak kabul etmek gerekir. Yani, yukarıda söylediğimiz gibi değerin birinci derecesinde milletdaşlarımızı, ikinci derecesinde ümmetdaşlarımızı, üçüncü derecesinde medeniyetdaşlarımızı, dördüncü derecesinde bütün insanları görmemiz ve onları bu derecelerine göre sevmemiz gerekir.

Milli dayanışmayı kuvvetlendirmek için, vatani ve medeni ahlaklardan sonra, bir de mesleki ahlakı yükseltmek gerekir.

Her millet, sosyal iş bölümü sonucu olarak, bir takım meslek ve uzmanlık sınıflarına ayrılır: mühendisler, doktorlar, müzisyenler ressamalar, öğretmenler, yazarlar, askerler, avukatlar, tüccarlar, çiftçiler, fabrikatörler, demirciler, marangozlar, hallaçlar, terziler, değirmenciler, fırıncılar, kasaplar, bakkallar, v.d. bu guruplar birbirine karşılıklı olarak gerekli ve muhtaçtırlar. Birbirlerinin yaptıkları

hizmetler, bu karşılıklı gerekli olmalar da bir tür dayanışma değil midir?

Bu tür dayanışmanın güçlenmesi için, önce iş bölümünün ancak ortak vicdana sahip bir toplum içinde ortaya çıkması şarttır. Başka başka milletlere mensup olup da aralarında ortak vicdan bulunmayan toplulukların iş bölümü gerçek iş bölümü niteliğinde değildir. Durkheim, bu tür hizmetlerin alınıp verilmelerine " karşılıklı paratizlik" adını veriyor. Mesela, eski Türkiye'de, Türklere Müslüman olmayanlar ortak bir ekonomik hayat yaşıyorlardı. Fakat, aralarındaki iş bölümü gerçek bir iş bölümüm değildi. Karşılıklı bir parazitlikten ibaretti. Çünkü, Türklerle bu Türk olmayan unsurlar arasında ortak bir vicdan yoktu. Türkler, Müslüman olmayanların politik parazitleriydiler: Müslüman olmayanlar da, Türklerin ekonomik parazitleriydiler. Milletlerarası ekonomik ilişkiler de hep bu biçimdedir.

Bu tür dayanışmanın güçlenmesi için ikinci şart da, meslek guruplarının tüm yurтта yaygın milli örgütler biçiminde organlar oluşturmamasından sonra, her meslek sınıfında, mesleki bir ahlakın kurulmasıdır.

Meslek ahlakı, başka meslek guruplarının yapmasında sakınca olmadığı halde yalnız bir meslek üyelerine meslek gereği olarak yasak olan eylemleri gösterir. Mesela, bir bölgeye kolera girdiği zaman, oradan herkes kaçabilir, yalnız doktorlarla papazlar kaçamaz. Bunun gibi, herkes ticaret yapabilir. Resmi nüfusa sahip olan devlet memurları yapamaz. Asker sınıfından olanlarının korkak, polislerin düşkün hakimlerin tarafçı, öğretmenlerle yazarların cahil ve idealsiz olmaları meslek ahlakına aykırıdır.

Katiplerin ağzı sıkı, avukatlarla doktorların kişilerini sırlarına saygı göstermeleri de meslek ahlakı gereklerindendir.

Bununla beraber, bu mesleki ahlakların yaptırımları da vardır. mesleki görevlerin bu yaptırımları

her meslek örgütüne özel olarak bulunması gereken "Haysiyet divanları" dır.

Fertlerin meslek uzmanlarına karşı hayatlarını, onurlarını özgürlük ve çıkarlarını koruyacak tek yaptırım işte bu mesleki ahlaka ait örgütlerden ve yönetmeliklerden ibarettir. Bunlar var olmadıkça, farklı meslekler arasında gerçek bir dayanışma var olamaz. Şimdi, yukarıdaki sözler özetleyelim: Milli birliğin güçlendirilmesi sosyal düzenin ve ilerlemenin, milli özgürlük ve bağımsızlığın temelidir. Milli birliği güçlendirmek için de: vatani, medeni, mesleki ahlakların güçlendirilmesi, yükseltilmesi gerekir.

Milli kültürümüzün bilinçli bir hale gelip yükselmesi için ne gibi örgütler gerekir? Önce milli kültürümüzü saklanmış olduğu gizli köşelerden aydınların gözleri önüne koyacak olan, arama kurumlarına 37

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

gerek vardır. Bu görevi yerine getirecek kurumlar şunlardır: Milli Müze, Etnografya Müzesi, Milli Arşiv, Milli Tarih Kütüphanesi, İstatistik Genel Müdürlüğü.

1) Türk halkının estetik dehasının canlı olarak gösteren ve fakirlik yüzünden eski Türk evlerinden parça parça çıkarılıp bedestenlerde satılan perdeler, halılar, şallar, ipekli kumaşlar, eski marangoz ve demirci işleri, çiniler, güzel yazı levhaları, tezhipli kitaplar, güzel çiltler, güzel yazılı

Kuran-ı Kerim'ler, milli tarihimizin belgeleri olan eski paralar, vesaire, vesaire... hep yabancılar tarafından satın alınarak Avrupa'ya ve Amerika'ya taşınmaktadır. Bunların dışarıya çıkarılmasının önüne geçecek bir yasamı olmadığı gibi, bunların satın alarak milli sanat aşıklarının gözleri önüne koyabilecek milli bir müzemiz de yoktur. Gerçi, Topkapı Sarayı'nda büyük bir müzemiz vardır. Fakat, buna " Kültür Müzesi" demekten ziyade, "Medeni müze" adını vermek daha uygundur. Çünkü bu müze Türk kültürüne ait milli eserlere ikinci derecedeki önemi milletlerarası değere sahip eserlere vermiştir. Bu iddiamızın kanıtı şudur ki, şimdiye kadar yurdumuzdan sandık sandık çıkarılan Türklere özgü güzel eserlerin kaçırılmasına engel olmamış, bedestenlerde satılan bu güzel eserler satın alıp saklamağa çalışmamıştır.

Bu sözlerimizden, müzemizin dahi bir kurucusu olan Hamdi Bey merhumun değerce çük büyük olan yardım ve hizmetlerinin inkar ettiğim sanılmasın. Abdülhamid devrinin her türlü güçlüklerine rağmen, sırf kendi girişim ve çabasıyla bilim bakımından gayet değerleri bir müzeyi yoktan var eden Hamdi Bey'i takdir etmemek büyük bir nankörlüktür. Büyük kardeşinin bu kendi eserini zenginleştirerek koruyan Halil Bey efendiyi yüceltmemek de yine nankörlük olur. Bundan başak, bu müzede eski Türk paralarının ve geleneklerine dair birçok milli yadigarların varlığını, da kimse inkar edemez. Şu kadar var ki milli bir müzenin görevi milli eserlerin milyonda birin toplayıp da geri kalanlarının yabancılar kaptırmak değildir. Hamdi Bey müzenin bilim medeniyet ve milletlerarası değerleri oldukça yüksek olabilir; fakat milli kültüre ait değer öteki değerlerine oranla çok aşağıdır. Hatta, bu bakımdan Vakıflar Müzesi'ndeki eşyanın hemen hepsi Türk kültürüne ait eserler olduğu için, bu müze öncekinden daha değerli görülebilir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, bugün, bizde gerçek bir Türk müzesine gerek vardır. Bu Türk müzesi, Türklere ait güzel eserleri satın alabilmemiz için yeter derecede bir ödeneğe sahip olmalı ve her şehirde arayıcıları bulunmalıdır. Aynı zamanda. Yurdumuzdan bütün eski eserlerin ve güzelliklerin dışarı

çıkarılmasını şiddetle yasak eder, bir yasa yapılmalıdır. Vakıflar Müzesi de İl Vakıflar memurlarını

çalıştıracak olursa, vakıf binaların kalıntısı ve yıpranmış eşyası arasında daha birçok değerli anıtlar bulunabilecektir. İleride, bu üç müze birleşerek tek bir müze halini de alabilir. Herhalde, şimdilik, yalnız Türk kültürüne ait eserleri toplayacak milli bir müzeye şiddetle gerek vardır.

2) Etnografya Müzesi'nin hali, milli müzeninkinden başkadır. Milli müze, milli tarihimizin müzesidir. Etnografya Müzesi ise, milletimizin bugünkü hayatının müzesidir. Bugünün geçmişten farklı

ne ise, Etnografya Müzesinin de milli tarih müzesinden farkı odur.

Etnografya Müzesi, öncelikle milletimizin bugün çeşitli illerde, kazalarda, şehirlerde, köylerde, obalarda, kullanmakta olduğu bütün eşyayı toplayacaktır. Bu toplanan eşyadan her türlü sırasıyla en ilkel biçimden en gelişmiş biçimine kadar, bir gelişim sırası halinde dizilecektir. Mesela, ayakkabı türünü

alalım: Bunun en ilkel biçimi olan çarıktan başlayarak, en gelişmiş içimi olan zarif 2fotinlere kadar bütün gelişim aşamaları dereceli bir dizi halinde sıralanacaktır. Başa giyilenler, erkek ve kadın elbiseleri, eyer takımları, çadırlar, yataklar, v.d. hep böyle gelişim sıraları ile dizilecektir. Evlerin, olduğu gibi taşınması

mümkün olmayan ve sair büyük binaların küçük modelleri yapılacaktır. Köy, şehir, köprü, cami, gibi manzaraların fotoğrafları aldırılacaktır.

Fakat, Etnografya Müzesi'nin toplayacağı şeyler yalnız bu gibi maddi eşya ile sınırlı değildir.

Halk içinde hala yaşamakla bulunan peri masallarını, koşmak ve destanları, mani ve tekerlemeleri, atasözlerini ve bilmeceleri, fıkra ve menkıbeleri şehir şehir, köy köy araştırmalar yaptırarak toplanmak görevi de Etnografya Müzesi'ne aittir. Aynı zamanda her nahiyenin konuştuğu Türk ağızlarına ait özel kelimeleri, özel fonetiği, özel gramer ve sentaks kurallarını da toplayacaktır. Bunlardan başka halk 38

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

arasında "tandırname ahkâmı" veyahut "keçe kitap" adları verilen ve hala tahsilsiz kadınlarla bilgisiz halk arasında inanılmakta bulunan eski boş inanışları ve bunlara bağlı bulunan ve içine büyükçülük de karışan dini törenleri de toplayacaktır. Mesela, bu inanışlardan birine göre, her insanın kendisine özel bir perisi vardır ki sahibinin kırıklı olduğu zamanlarda sonra derece azgınlaşarak tehlikeli bir durum alır.

İnsanlar, aşağıdaki üç halde kırıklı olurlar:

- 1) Bir çocuk dünyaya geldiği zaman, çocukla beraber, annesi ve babası kırıklı olurlar.
- 2) Bir evlenme olduğu zaman hemen gelin, hem de damat kırıklı olurlar.
- 3) Bir adam olduğu zaman, onunla aynı evde yaşayan bütün yakın akrabaları kırıklı olurlar.

Kırıklıların yerine getirmeğe dikkat etmeleri gereken birtakım sihri - dini törenler vardır: Mesela, iki kırıklı kadın - bunlar, ister aynı nedenden ister ayrı nedenlerden kırıklı olmuş olsunlar bir odada rastgele birleşirlerse mutlaka öpüşmeleri gerekir. Öpüşmezlerse, perileri birbiriyle kavga ederler: perilerden biri bu kavgada yaralanırsa yahut ölürsa aynı durum sahibine de yansıyacağından bu töreni gerçekleştirmekte büyük tehlike vardır. Yine iki kırıklı insan, biri diğerinin üstünde bulunan iki odada yatamazlar.

Tandırname'ye göre, her adamın bir perisi olduğu gibi, her evinde bir perisi vardır. Ev perisi evin temiz

tutulmamasından öfkelenir. Bu öfkelenme aileye zarar vereceğinden, ev kadını evin her tarafını temiz tutmağa dikkat eder. Demek ki, bu batıl inançlar içinde yararlı olanlar da vardır.

Etnografya Müzesi, bunlardan başka, her ildeki fonetik ile halk melodilerini ya fotoğraf aletiyle, yahut nota yöntemiyle kaydeder. Demek ki Etnografya Müzesi'nin mutlaka bir fotoğrafçısı, ve bir notacısı

olmalıdır. Masal toplayanlar, herkesten dinledikleri masalları gelişi güzel almamalıdır. Masalcı adı

verilen birtakım ihtiyar kadınlar veya erkekler vardır ki, bunlar masalları gelenekten gelen deyimlerle ve güzel üsluplarla anlatırlar. Böyle geçek bir masalcı ele geçirilirse, onun anlatacağı bütün masallar aynen alınmalıdır. Çünkü milli masallar, ancak böyle her deyimi bir kurum olan masallardır. Koşmalar, türküler ve nağmeler de gerçek saz şairlerinden alınmalıdır. Nasreddin Hoca'ya, Karagöz'e İncili Çavuş'a, Bekir Mustafa'ya Bektaşilere ait fıkralar da onları iyi bilenlerden öğrenilmelidir. Milletlere ve mesleklere ait taklitler meddahlardan alınmalıdır. Tandırname inanışları onlara henüz inanmakta bulunan okuma-yazma bilmeyen kadınlardan sorulmalıdır. Her yerin diyalektine ait incelemeler de yerlerinde yapılmalıdır.

3) Milli Arşiv, bakanlıkların gizli olan özel arşivlerinden başkadır. Milli Arşiv, artık hükümetle ilgisi kalmamış, eski yazılı belgelerin hazinesidir ki milletin tarihçileri ve bilim adamları için sınıflandırılmış bir biçimde düzenli bir yönetim altında göz önüne koyulurlar. Ne yazık ki, gerek Babıali'ye ve Dışişleri Bakanlığı'na, gerek Defter-i Hakani'ye, Vakıflara ve fetvahane'ye ait eski yazılı

belge mahzenleri şimdiye kadar ne bir araya toplanmış, ne sınıflandırılmış ne de korunmalarına özen gösterilmiştir. Milli tarihimizin en doğru belgeleri olan bu yazılı belgelerden en önemlileri aşırılarak Avrupa kütüphanelerine taşınmaktadır.

Diyarbakır gibi bazı eski il ve eyalet merkezlerinde oldukça değerli olan eski yazılı belgelerin bakkallara satılarak paket kağıdı olarak kullanıldığı gerçektir. Görülüyor ki, milli bir arşivin de kesinlikle hızla kurulması gereklidir.

4) Milli Tarih Kütüphanesi de, Genel Kütüphaneden başkadır. Genel Kütüphane bilimin edebiyatın her dalına ait kitapları içine almalıdır. Milli Tarih Kütüphanesi ise, yalnız milli kültürümüzü oluşturan kurumlara ait tarihleri ve tarihi kaynaklarla belgeleri içermelidir. Bu kitaplar ve belgeler dinimizin, ahlakımızın, hukukumuzun, felsefemizin, edebiyatımızın, müziğimizin, ekonomimizin, askerliğimizin, politikamızın, bilimimizin ve fenlerimizin tarihlerini ve belgelerini tümüyle bir arada bulundurmalıdır. O

halde ki, bu tarih dallarından herhangi birinin tarihini yazmak isteyen bir tarihçi, gerekli gördüğü bütün kaynakları ve belgeleri bu kütüphanede hazır bulabilsin.

39

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

5) İstatistik Genel Müdürlüğü de her Bakanlığın kurduğu özel istatistik örgütlerinden başkadır.

Çünkü her bakanlığın kurduğu istatistik örgütü yalnız kendi resim işlemlerini gerek duyduğu istatistiği rakamlara önem verir. İstatistik genel Müdürlüğü ise, milli kültürün meydana çıkması için gerekli olan ve milli hayatın bütün dallarını içine alan, genel bir istatistik örgütüdür. Avrupalı bir uzmanın yönetiminde bulunacak olan genel istatistik müdürlüğü kurulduktan sonra, bakanlıklara ve diğer resmi olmayan

kurumlara bağılı bütün istatistikle ilgili örgütün onun yönetimi altına verilerek hepsi aynı yöntem ve sistem içinde çalıştırılacaklardır. İşte ancak böyle merkezi bir uzmanlık dairesine mensup bütün alanları

kavrayan bir istatistik örgütü oluştuktan8 sonradır ki memleketimizde istatistiğı rakamlarda sosyal eksiklerimizin ve yeteneklerimizin anlaşılması mümkün olur. Uygulanana reformları ve yeniliklerin toplum için zararlı oldukları da ancak böyle esaslı istatistik defterlerinin hazırlanmasından sonra bulunur ve incelenebilir.

Milli kültürün bu saydığımız örgütlerin sadece milli kültürü arayıp bulmağa yarayanlardır. Milli kültürün başka birtakım kurumları da vardır. Bunların görevi de, milli kültür aranıp bulunduktan sonra, Avrupa Medeniyeti'nin onun çeşitli dallarına aşılmasından ibarettir. Bu görevi yerine getirecek kurumlarda şunlardır: Türk Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü'dür. Bunlardan, örnek olarak, konservatuarı

alalım: İstanbul'da var olan Darüllelhan (Konservatuar), dümtek usulün, yani Bizans müziğinin konservatuarıdır.

Bu kurum ilkel unsurları halkın içten melodilerine kendisinin gösteren ve Avrupa Müziğine uyularak armonize edildikten sonra modern ve Batılı bir nitelik kazanacak olan gerçek Türk Müziğine hiç

önem vermemektedir. Şimdiki Darülbedayı (Şehir Tiyatrosu) de aynı durumdadır. Çünkü, tiyatronun ilerlemesi en çok güzel Türkçe'yle halk ölçüsünün kabulüne bağılıyken var olan şehir tiyatrosu bu esasları

yeterli derecede değer vermemektedir. Buna göre, bu iki kurumun Türk Konservatuarı ve Türk Tiyatrosu haline getirilmeleri de gerektir.

Var olan kurumlar içinde Türk kültürüne yardımcı olan yalnız üniversitedir. Üniversitenin Edebiyat Fakültesi adeta Milli Kültür fakültesi demek olduğundan, milli kültürü en çok yükselmeğe çalışan bu kurumdur.

Türkoloji Enstitüsü'ne gelince, bugün, böyle bir kurumu en gelişmiş bir biçimde oluşturma imkanı

vardır. Çünkü, Avrupa'nın çeşitli milletlerinde Türkoloji için canını adanmış büyük Türkologları ve enstitüye üye sıfatıyla almak mümkündür. Avrupalı Türkologlarla yerli Türkologlarımızdan kurul bir enstitü oluşturulursa bu kurul hem milli kültürün hazinelerini arayabileceğı hem de milletlerarası

akademiler alanında ilmi bir otorite kazanacaktır.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiğı, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

40

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Sosyal olayların anlatılmasında ve açıklanmasında birbirine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihi maddecilik ve sosyal idealizm sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emile Durkheim tarafından meydana atıldı.

İlk bakışta, bu iki sistemin birbirine yakın olduğunu görürüz. Çünkü, ikisi de, sosyal olayların doğal nedenlerinin sonuçları olduğunu; madde, hayat ve ruh olayları gibi doğal yasalara uyduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu görüşe bilim dilinde determinizm adı verilir.

Fakat, bu noktadan sonra, bu iki sosyoloji sistemi birbirinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx, determinizmde, bir tür tekel ileri sürer: Toplumsal olayların arasından neden olabilmek ayrılacağı yalnız ekonomik olaylara özgüdür. Diğer sosyal olaylar mesela din, ahlak, estetik, politika, dil akıl sahasına giren olaylar asla neden olamazlar. Sadece sonuç olabilirler. Bundan dolayı Karl Marx-'a göre, ekonomik olayların dışında olan bütün sosyal olaylar gölge olaylar (epifenomenler) konumundadır. Bir şeyin gölge olay olması, başka şeyler üzerinde hiçbir etkisinin olmaması demektir. İnsanın gölgesi, yaptığı işlere bir etkide bulunabilir mi? Şüphesiz bulunamaz. İşte gölge olaylar da, bizim arkamızdan gelen, şu etkisiz gölgeler gibidir. Demek ki Marx'a göre, Yalnız ekonomik olaylar gerçektir. Diğer sosyal kurumlar gerçek olmadıkları gibi olay bile değildiler. Bunlar ancak ekonomik olayların sonuçları ve gölgeleridir.

Mesela Karl Marx, dinlerin meydana çıkışını, farklı mezheplere ayılmasını, sofuların sığındıkları

zaviyelerle tasavvufu ilgilenenlerin içinde yaşadıkları tekkelerin oluşmasını reform yapılmasını dinle devletin ayrılmasını, yalnız üretim tekniklerinin değişmesiyle açıkladığı gibi; ahlak, hukuk, politika, estetik, dil, düşünce alanına ait bütün ideallerin doğmasını, büyümesini ve ölmesini de yine aynı ekonomik

olayların gelişimi ile açıklamaya çalışmıştır.

Durkeheim'in kurduğu sosyolojiye göre, böyle bir tekel doğru değildir. Ekonomik olayların diğer sosyal olaylardan hiçbir üstün tarafı yoktur. Ekonomik kurumlar nasıl bir olay bir gerçekse; din, ahlak, estetik, v.b. gibi diğer sosyal kurumlar da birer doğal olaydır birer gerçektir. Bu sonuncuları, eşyanın gölgelerine benzeterek, gölge hadiseler diye adlandırmak objektif gerçeklikten ayrılmak demektir.

Fizikte, kimyada, biyolojide gölge olaylar olmadığı halde, sosyolojide neden bulunsun? Gerçi geçmişte Maudsley gibi bazı psikologlar "bilinç"e gölge olay adanı veriyor ve bilincin psikolojik olaylar üzerinde hiçbir etkisi olmadığını savunuyorlardı. Fakat, Alfred Fouillee, Ribot, James, Höffding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni psikologlar bu teoriyi ilmi delillerle kesin olarak yıktılar.

Artık psikoloji alanında "Gölge olayı" deyimi kalmadı.

Bundan başka sosyal olaylar arasında yalnız ekonomik kurumları gerçek saymak, mesela fizyolojik olaylar arsında yalnız mideye ve hazım borusuna ait olayları gerçek sayarak diğer fizyolojik işlemleri bunların gerçek olmayan etkisiz gölgeleri saymak gibidir. Böyle bir teoriyi, hiçbir fizyoloji bilgini kabul edebilir mi?

Karl Marx, bu tekelciliği, teori alanında bırakmayarak, pratik alanına da aktarmakla ikinci bir 41

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

hataya düşmüştü. Marx'a göre, halk yalnız işçi sınıfından ibarettir. Buna göre, işçi sınıfı diğer sınıfları ortadan kaldırmak zorundadır. Oysa ki, halk "toplum" anlamı taşıdığından hukukça bir birine eşit olmayı

kabul eden bütün sınıfların toplamı demektir. Gerçekten çoğunlukla eşit olmayı kabul etmeyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın dışında görmek doğrudur. Burjuvalarla aydınlar arasında da hukukça her kese eşit olmayı kabul etmeyen sınıflar varsa, hak dairesinin dışında kalmalıdır. Fakat hukukça herkesin eşit olduğunu kabul edenler hangi meslek sınıfında bulunurlarsa, bulunsunlar halktırlar.

Durkheim'ın sosyolojisinde, diğer sosyal olaylar ekonomik olaylara neden olabildiği gibi, ekonomik olaylar da diğer sosyal olaylara neden olabilirler. Görülüyor ki, Durkheim sosyolojisi ekonomik olayların önemini ve değerini inkar etmiyor. Gittikçe ekonomik olayların toplum içindeki değerinin yarattığını, hatta modern toplumlarda ekonomik hayatın sosyal yapıya esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dir. Durtheim'a göre ilkel toplumlardaki dayanışma yalnız ortak bilinçten doğan mekanik dayanışmadır. Bunlar bir birine benzeyen oba, oymak, boy, il gibi bölümlerden oluştuğu için, Durkheim tarafından segmanter (dilimlere bölünmüş) toplumlar diye adlandırmışlardır.

İleri gitmiş toplumlarda ise, birinci tür dayanışmadan başka bir de, sosyal iş bölümünden doğan organik dayanışma vardır. Durkheim bunlara da organize (örgütlü) toplumlar adını vermiştir.

Bilindiği gibi, iş bölümü ekonomik hayatın da temelidir. Modern toplumlarda din, politika bilim estetik, ekonomi alanlarıyla ilgili topluluklar; iş bölümünden doğmuş olan, uzmanlık ve mesleki guruplarıdır. O halde, Durkheim'ın, ekonomik hayata da hak ettiği yeri ve önemi tamamen vermiş

olduğunu kabul etmek gerekir.

Bununla beraber Dukheim'da bütün sosyal olayları bir tek asıl'a indiriyor: Bu tek asıl, "kollektif tasavvurlar" dır. Bu terimin, tariften ziyade, örneklerle açıklaması mümkündür. Bundan dolayı, birkaç

örnek vererek, "Kollektif tasavvuflar" ın ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım: Mesela, Meşrutiyetten önce de, memleketimiz de işçiler vardı. Fakat, bu işçilerin ortak bilincinde "Biz, işçi sınıfını oluşturuyoruz düşüncesi yoktu. Bu düşünce bulunmadığı için, o zaman ülkemizde işçi sınıfı yoktu. Yine Meşrutiyetten önce, memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat, bunların kollektif bilincinde " Biz, Türk milletiyiz" kavramı bulunmadığı için, o zaman Türk Milleti de yoktu. Çünkü bir topluluk, onu oluşturan fertlerin ortak vicdanında bilinçli bir biçimde algılanmadıkça, sosyal bir sınıf özelliği kazanamaz. Bunun gibi, Türkçe asıllı bir kelime Türk halkının dil bilincinde artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak niteliğinin de, sosyal bir varlık olmak değerini de kaybetmiş

demektir. Bunun gibi, gerçekte Türk töresine giren bir adet de Türk halkının ahlaki vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek sosyal bir olay olmak, gerek Türk ahlakında bir ilke olmak özelliklerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki sosyal olaylar mutlaka, ait oldukları sınıfın kollektif vicdanında bilinçli duyular bu çiminde bulunmalıdırlar İşte, kollektif vicdandaki bu bilinçli algılara "kollektif tasavvurlar" adı verilir.

Kollektif tasavvurlar, Marx'ın zannettiği gibi, sosyal hayatta etkisi olmayan, gölge olaylardan ibaret değildir. Aksine bütün sosyal yaşantımız bu tasavvurların etkilerine göre biçimlerini alır. Mesela, biz Türkiyelilerin kollektif vicdanımızda " Türk milletindeniz" tasavvurları açık ve seçik görüşler halinde belirmeğe başlayınca, bütün sosyal hayatlarımız değişmeye başlayacaktır. "Türk milletindeniz"

dediğimiz için, dilde, estetikte, ahlakta, hukukta, hatta din hayatında ve felsefede Türk kültürüne Türk zevkine, Türk vicdanına göre bir orijinallik, bir özgünlük göstermeğe çalışacağız. "İslam ümmetindeniz"

dediğimiz" için, bize göre en kutsal kitap Kur'an-ı Kerim, en kutsal insan Hazret-i Muhammed, en kutsal tapınak Kabe, en kutsal din İslamiyet olacaktır. "Batı medeniyetindeniz" dediğimiz için de ilimde, felsefede, fenlerde ve diğer çağdaş sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Kollektif tasavvurlar, yalnız toplum kavramlarına özgü değildir. Mitler, menkıbeler, masallar, 42

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

efsaneler, fıkralar, dini inanışlar, ahlak, hukuk, ekonomi fen alanına ait kurallar; bilim ve felsefe ile ilgili görüşler de birer kollektif tasavvurdan ibarettir. Dini inancın ve teorinin tersi sayılan törenler ve eylemler bile, önce zihinde tasarlandıktan sonra yapıldıkları için, gerçekte birer kollektif tasavvurdan ibarettirler.

Şahsi düşünceler her ferdin kendine özgü olan toplum bütün fertleri arasında ortak olan, daha doğrusu kollektif vicdanında bilinçle kavranılan düşünme biçimleridir. Şahsi düşünceler, gerçekte, toplum üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Fakat şahsi düşünceler sosyal güce dayanarak kollektif bir tasavvur niteliği kazandığı zaman, sosyal hayatta büyük bir etken olur. Mesela, büyük bir manevi etki gücüne sahip olan bir kurtarıcı, ne düşünürse, fikirleri biraz sonra herkesin ortak düşünüşleri sırasına geçer. Tabi şahsi düşünceler bu nitelikte olursa, sosyal hayatta her an etkilidir. Bir millet, büyük başarılarıyla dehasını, fedakarlığını, kahramanlığını fiiller ispat etmiş, büyük bir kişiliğe sahip olduğu zaman, onun kollektif

tasavvurlar yaratmak gücü sayesinde, her türlü yeniliği kolayca gerçekleştirebilir.

İşte, bugün biz böyle bir deha hazinesine sahibiz. Sıradan insanların hatta ilimde büyük bilgileri ve uygulama alanında yüksek güç ve etkinlikleri olsa bile - asla başaramayacakları yenilik ve ilerlemeleri herkesin vicdanında kurtarıcı ve dahi tanılan böyle bir kişi bir sözle, bir nutukla, bir bildiriyle gerçekleştirebilir.

Kollektif tasavvurlar, coşkun krizler sırasında çok şiddetli heyecanlarla çerçevelenerek son derece büyük bir kudret ve güç kazanırlar. Kollektif tasavvurların bu biçimine ülkü adı verilir. Kollektif tasavvurlar asıl ülkü biçimini aldıktan sora dır ki, gerçek ülkücülerin etkeni olurlar. Mesela Türkçülerin ortaya attıkları Türkçülük düşüncesi genç bir topluluğun kafasındaki tasavvuru Tür milletine yayarak onu bir ülkü biçimine dönüştüren Trablusgarp, Balkan Savaşlarıyla I. Dünya Savaşındaki yıkımlar olmakla beraber, bu ülküye resmîlik veren ve onu uygulayan da ancak Mustafa Kemal oldu.

Bu örneklerden de anlaşılıyor ki, Durkheim, idealciliği toplumun coşkun halleri ile, yani sosyoloji ile açıklıyor. Ona göre bütün kollektif olaylar ideallerden veya onların hafif dereceleri olan kollektif tasavvurlardan ibarettir.

Gerçekten de, her kollektif tasavvur, az-çok, bir değer duygusu ile karışıktır. Sosyal kurumların bazısını kutsal bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru biçimde değerlendiririz. Kurumlara bu sıfatların verilemesi, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan uzak olmadığını gösterir.

Zaten, biz hangi şeye karşı dini bir heyecan duyarsak ona kutlu hangi şeye karşı ahlaki bir heyecan duyarsak ona iyi, hangi şeye karşı estetik bir heyecan duyarsak ona güzel, hangi şeye doğru değerlerini veririz. Demek ki, bütün kollektif tasavvurlarda ideal niteliği vardır.

Kollektif tasavvurlar yani ülküler bütün sosyal olayların nedenleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflaması, ölmesi birtakım sosyal nedenle bağlıdır. Bu sebeple sosyal yapıdan meydana gelen değişmelerdir. Durkheim'a göre sosyal olayların ilk nedenleri toplum nüfusunun yoğunluğundan fertlerinin birbiri ile kaynaşmasının, aynı milletten oluşmalarının, iş bölümünün artıp eksilmesi gibi sosyal morfolojiye ait olaylardır.

Türkçülük hareketinin ortaya çıkması da sosyal bir olaydır. Bu olayın açıklanmasında da, "Tarihi Maddecilik" ve " sosyal idealizm" görüşlerine ait iki zıt teori karşısındayız. Birinci teoriye göre, Türkçülük yalnız ekonomik nedenlerden doğdu. İkinci teoriye göre, Türkçülük akımının doğması sosyal ideallerin değişmesinden ve bunların değişmesi de sosyal yapının değişime uğramasından ileri geldi.

Eskiden, memleketimizde başlıca iki dini topluluk vardı. Birincisi hilafetin etrafında toplanan Müslüman ümmeti, ikincisi Rum patrikhanesinin etrafında toplanan Hıristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini aynı şiddetle koruyabilseydi bu topluluk dağılmayacaktı.

Fakat şehirlerde nüfus yoğunluğunun çoğalması yüzünden ilkin iş bölümü doğmağa, sonar da gittikçe derinleşmeğe başladı. İş bölümü melek sınıflarını ve meslek sınıfları da meselem bilincini doğurduğundan, eski zamanlarda gerek Müslüman topluluğunda, gerek Hristiyan topluluğunda tek başına

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

egemen olan bu iki kolleki² bilinç zayıflamağa başladı. Kollektif bilincin zayıflaması, onlara dayanan topçululukların ortak dayanışmalarını da bozdu. Yeni doğan gazete ile okul edebiyatla şiir de, anlamı anlaşılmayan din topluluğu dili yerine, toplum dilini koydu.

Böylelikle gerek Müslümanların, gerek Hristiyanların kendi topluluklarına özgü vicdanları, tasavvurları ve görüşleri değişti. Eskiden her fert bağlı bulunduğu dini topluluğu sosyal bir organizma ve kendisini onun yarılmaz bir organı görürken, şimdi sosyal organizma olarak yalnız kendi dil topluluğunu görmeğe ve kendisini onun ayrılmaz bir organı saymağa başladı. İşte, din topluluklarının dağılmasıyla onların yerine dil topluluklarının geçmiş olması böylece gerçekleşti. Rum patrikhanesine bağlı din topluluğundan önce Ermenilerin, sonra ilahların, Sırp³ların, Bulgarların, hatta bağımsızlık kazanan yunanlıların ayrılmaları ve bir kısmının Eksarhlık dayıla bu ayrılışa daha belirli bir biçim vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu dil toplulukların Osmanlılık adı verilen politik topluluktan ayrılmaları din topluluğundan ayrılmalarından sonra olması da, ilk nedenin politik olmayıp sadece kültürel olduğunu gösterir.

Zaten, dil ve milli kültür topluluklarından ibaret olan milliyetler eski zamanlarda da vardı. Ancak, iki türlü emperyalizm, dini ve politik emperyalizm onları iki topluluğun içinde yani saltanat ve ümmet çemberleri arasında hapsedmişti. Bu toplulukları çemberleri güçten düştükçe, hapsedilmiş toplulukların serbest olmak için mücadeleye girişmeleri doğaldı. İşte, Yurdumuzda önce bağımsızlık biçiminde kendisini gösteren milliyet akımları bu biçimde gelişti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyetçilik akımları da aynı biçimde kendisini gösterdi. Örnek olarak, Arnavutları alalım. Başkımcılığın 1 Bektaşiliğe sapmakla din topluluğundan uzaklaşmışlardı.

Bunlar, öncelikle, çağın gerekleri sayılan okul ve basın şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için kendi dillerini kullanmak istediler. Bunun için bir yazı kabul etmek gerekti. Kabul ettikleri yazının Latince olması da gösteriyor ki, Toskalar, her şeyden önce, din topluluğundan ayrılmışlardı. Bir zamandan beri zayıflamağa başlayan din bağları yerine milli kültüre dayanan bir birlik kurmağa çalışıyorlardı. Araplar da ve kürtlerde de milliyetçilik akımı önce kültür alanında görünmeğe başladı. Bu akımların politik bir nitelik kazanması ikinci aşamaları ekonomik bir nitelik kazanmaları da üçüncü

aşamalardır.

Türkçülüğe gelince, bunun da milli kültür alanında başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi eski Darülfünun (Üniversite) umuzun, ikincisi de askeri okullarımızın kurucusuydu.

Medrese kuvvetli olsaydı, Darülfünun kurulmayacaktı. Yüzyıllarca medresenin silahlı kuvveti olma özelliğinin koruyan yeniçerilik var iken de, askeri okullar açılmazdı. Demek ki, sosyal bölümünün bir sonucu olarak, Türklerde de din topluluğunun dayandığı birleştirici güç artık zayıflamağa başlamıştı.

Sultan Abdülaziz devrinin açılması, askeri okullara yeni bir düzen verilmesine girişilmesi bu zayıflamanın sonuçlarıdır. Bu yeni kurumların başında Ahmet Vefik paşa ile Süleyman paşa, dağılmağa başlayan ümmet ve saltanat toplulukları içinde pusulasız kalan milletlerini dil, milli kültür, tarih bağları ile yeniden güçlendirmek ve gençleri bu yeni ideallere göre terbiye etmek gereğini duydular. Bundan sonra yirmişer sene aralıkla doğan özleştirmecilik ve yeni dil akımları da Türkçülük idelinde özellikle dil ile milli kültürün etken olduklarını gösterir. Gerçi, Türkçülüğün sonlarına doğru "milli ekonomi" ideali de doğdu.

Fakat bu teoriyi ortaya atanlar, ne ekonomistler ne de ticaretle uğraşanlardı. Milliyetin milli hukuk milli ahlak milli terbiye, hatta milli felsefe gibi çeşitli yansımalarının arayanlar, milli kültürcü Türkçülerdi.

Milli ekonomi de Türklerde, önce çıkar gözetmeyen bir ideal biçiminde doğdu ve salt teorik olarak, ülkemizin ekonomik gerçeğini yani ziraatimizin, sanayimizin, ticaretimizin çeşitli alanlarında uygulanmakta olan hukuki rejimlerle teknik biçimleri aramağa başladı. Mili ekonomimiz ancak ekonomik gerçeklerimiz inceledikten sonradır ki, ekonomik olaylarımızdan normal ve hasta olanlarını ayırabilecek ve ancak o zaman ekonomik hastalıklarımızın tedavisi için rapor yahut reçete verebilecekti. Fakat, ne yazık ki, birinci Dünya Savaşı teorik incelemeleri durdurarak, farklı biçimlerde pratik uygulamaların meydana gelmesine neden oldu. Milli ekonomi ticari bir spekülasyon aracı değil, ilmi bir ekoldür.

Almanya'da, bu ekolün kurucusu Friedrich List'tir. Durkheim, List'in milli ekonomi hakkındaki eserine 44

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

"Objektif olarak yazılmış, gerçeklere dayanan ilk ekonomi kitabı budur" diyor. Fakat, bu milli ekonomi bilimi her yerde, milli idealden önce değil, sonar doğar.

1 0- HARS VE TEHZİB

Fransızca "culture" kelimesinin iki ayrı anlamı vardır. Bu anlamlardan birini hars (milli kültür), diğerinin "tehzib" (yetiştirme, yükseltme) biçiminde dilimize çevirebiliriz. Kültür hakkındaki bütün yanlış anlamalar, Fransızca kültür kelimesinin böyle iki anlamlı olmasındandır. O halde biz, dilimizde, bu iki anlamı hars ve tehzib kelimeleri ile ayırırsak, kendi ülkemizde bu yanlış anlamalara son vermiş oluruz.

Hars ile tehzib arasındaki farklardan birincisi, harsın demokratik, tehzibin aristokratik olmasıdır. Hars halkın geleneklerinden, yapageldiği şeylerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, dilinden, müziğinden dininden, ahlakından, estetik ve ekonomik ürünlerinden ibarettir. Bu güzel şeylerin hazinesi ve müzesi hak olduğu için, hars demokratiktir. Tehzib ise, yalnız yüksek bir tahsil görmüş, yüksek bir eğitim ile yetişmiş gerçek aydınlara özgüdür. Matthew Arnold'un "tatlılık ve ışıık mezhebi" deyimi ile açıkladığı anlam tehzib'in tanımı demektir. Tehzibin esası, iyi bir eğitim görmüş olmak; rasyonel bilimleri güzel sanatları, edebiyatı, felsefeyi, bilimi ve hiçbir bağınazlık karıştırmaksızın dini;

gösterişsiz, içten bir aşk ile sevmektir. Görülüyor ki tehzib özel bir eğitim ile meydana gelmiş, özel bir duyuş düşünüş ve yasayış biçimidir.

Hars ile tehzibin ikinci farkı, birincinin milli ve ikincinin milletlerarası olmasıdır. Bir insan, milli kültürün etkisi ile belki de yalnız kendi milletinin kültürüne değer verir. Fakat, tehzib görmüşse, başka milletlerin kültürlerini de sever ve onların lezzetlerinin de tatmağa çalışır. Buna göre tehzib, ilişki kurduğu insanları biraz insani biraz hoşgörölü her kişiye her millete karşı iyilik ister ve "eclectique"

(elektik 0 seçkici) yapar.

Hars ile tehzibin bu ikinci farkı bizi milliyetçilik ve milletlerarasıcılık probleminin derinleştirilmesine götürüyor:

Millet, aynı harsta ortak olan fertlerin bütünüdür. Milletlerarasılık, aynı medeniyete ortak olan milletlerin bütünüdür. Milletlerarasılığa "medeniyet" topluluğu da denilebilir.

Fakat, medeniyet topluluğunu özel bir medeniyetin üyesi milletlerin bütünü gibi görmeye kişiler de vardır. bunlara göre, ayrı ayrı medeniyetler yoktur. Bütün insanların toplamı bir tek medeniyet topluluğundan ibarettir ve bu bir tek medeniyet topluluğu milletlerden değil, fertlerden kuruludur. Bu fikirde bulunan insanlara kozmopolit adı verilir. Kozmopolitler, Milletim nev-i beşerdir. Vatanım ruy-ı

zemin" diyen dünyacılarıdır.

Bunların medeniyet topluluğu hakkındaki görüşleri milliyetçilerinkilerle uzlaşamaz. Çünkü

milliyetçilerle göre, insanlık, zooloji biliminde diğer hayvan türleri ile beraber incelenen, insan türünden ibarettir. Toplumsal kişiler demek olan "insanlar" ise, milletler halinde yaşarlar. Türkçülük, millet esasını kabul etmeyen hiçbir sistemle uzlaşamayacağından, kozmopolitleri içine alamaz.

Milletlerarasıcılığa gelince; bu, tamamen kozmopolitliğin zıttıdır. Çünkü, milletlerarasıcılara göre, medeniyet topluluğu bütün insanların hepsi demek değildir. Zaten medeniyet bir değil, bir çoktur.

Her medeniyetin kendisine özgü bir topluluğu yani bir medeniyet topluluğu vardır. Aynı zamanda, bu medeniyet toplulukları kişilerden değil, milletlerden meydana gelmiştir. Medeniyet topluluğu bir topluma benzetilirse, onun kişileri de milletler olur. Medeniyet topluluğuna "milletler toplumu" denilmesi bundandır.

Fakat, bu "Milletler Toplumu" terimi doğru değildir. Çünkü toplum, ortak bir vicdana milli sahip olan, tam birlik demektir. Ortak vicdan harstan ibaret olduğu için, toplum kadrosuna girebilecek 45

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

topluluklar, ancak milletlerle onların kökleri olabilirler. Diğer taraftan, birçok toplumları içine alan daha büyük birimlere topluluk adı verilir. "Milletler toplumu yerine "Milletler topluluğu demek daha uygundur.

Bu sözlerden anlaşıldı ki her medeniyet topluluğu bir milletlerarasılık dairesidir. Bir toplumun milli bir harsı olması, onun milletlerarası bir medeniyete de ait olmasına engel değildir. Medeniyet, aynı

milletlerarasılığa üye milletlerin ortak kurumlarının bütünü demektir.

Demek ki, bir milletlerarasılık içinde, hem onu oluşturan bütün milletleri kapsayan ortak bir medeniyet, hem de her millete özgü milli harslardan oluşmuş bir haslar koleksiyonu vardır. O halde, biz, Avrupa Medeniyetine girdiğimiz zaman, yalnız milletlerarası bir medeniyete mirasçı olmakla kalmayacağız; aynı zamanda, medeniyetdaşımız olan bütün milletlerin kültürlerinden de tat almak imkanına sahip olabileceğiz. Milli bir toplum nasıl iş bölümü ve uzmanlık yoluyla meslek gruplarına ayrılmışsa, milletlerarası bir topluluk yad adeta milletlerarası bir iş bölümünün ve milletlerarası

uzmanlığın hükmüne uyarak, milli ve özel nitelikte kültüre ayrılmıştır.

Buna göre insanlar, sadeci milli sevkleriyle tattıkları zaman, yalnız milli kültürlerine uygun eserlerden hoşlanırlar. Fakat, insan, her gün yemeği yemekten usandığı gibi sürekli aynı türe ait edebiyattan, aynı müzikten aynı mimariden, v.b. gıda almaktan da bıkar. Bu nedenle midesine düşkün olanlar, her gün yeni listelerini değiştirdikleri gibi, tehlibli adamlar da zaman zaman, başka kültürlerin çeşnileriyle ağız değiştirmeye gerek duyarlar.

Eski zamanlarda esnaf dernekleri belirli zamanlarda, "arifane ziyafetleri" yaparlardı. 1 Her esnaf, kendi evinde en iyi yapılan yemeği yaptırır, kırdada veya bir evde birleşerek bu yemekleri beraberce yerlerdi. Medeniyet topluluğunun milletlerarası ilişkileri de bir "arifane ziyafeti" gibidir. Her millet bu ziyafete kendi kültürünü götürerek bütün milletlerin kültürlerinden sevk alma hakkını kazanır.

Şu kadar var ki, yalnız milli kültüründen hoşlanan "milli zevk" ile, yabancı kültürlerden haşlanan " dış

sevk"i birbirine karıştırmamalıdır. Avrupa'nın bütün milletlerinde gördüğümüz normal örneğe göre, her milletin asıl sürekli olan zevki, milli zevkidir; dış zevk, ancak ikinci bir dereceden kaldığı zaman kabul edilebilir. Eski Osmanlı hayatında ise, iş böyle değildi. Yüksek tabakadan dış zevk, asıl ve sürekli zevk halini almıştır. Milli zevke gelince, ikinci derecede değerden bile yoksun bırakılmıştı. Bu sebeple ki edebiyatımız acem zevkinin, Tanzimat edebiyatı da fransız zevkinin ürünlerinden ibaret kaldı. Ve şimdiye kadar, bizde milli bir edebiyat oluşmadı. O halde, tehlib, böyle hastalıklı bir hal aldığı zamanlar, zararlı olur. Bir tehlib, milli kültürün hukukuna uyduğu sürece, normaldir. Milli kültürün haklarını

çiğnemeğe başladığı andan itibaren hasta ve sağlıklı bir tehlib niteliği alır.

Bu açıklamalar gösteriyor ki, Türkçülük kozmopolitlikle bağdaşamaz. Hiçbir Türkçü kozmopolit olmadığı gibi, hiçbir kozmopolit de Türkçü olamaz. Fakat Türkçülükle milletlerarasıcılık arasında , uzlaşmaya engel hiçbir zıtlık yoktur. Her Türkçü, aynı zamanda, milletlerarasıcıdır. Çünkü her birimiz milli ve milletlerarası medeniyetten, diğer taraftan her biri özel ve orijinal lezzetlerin bir derlemesi olan yüzlerce başka milli kültürden bir derlemesi olan yüzlerce başak milli kültürden hisselerimizi almaktan ibarettir. Tanzimat'tan beri resmen mensup olduğumuz medeniyete gelince, bu da Batı

medeniyetidir.

İşte modern topluluğumuz olan bu batı medeniyeti ile, ona ait bütün milli kültürlerden payımızı

almak içindir ki, Telif ve Türcüme Encümeni, (Özgün ve çeviri eser hakları kurulu) batı medeniyetinin milletlerarası nitelikteki bütün ana kitaplarını (otorite tanılan monografileri) ve milli kültürlerin çiçekleri hükmünde bulunan bütün şaheserleri dilimize çevirmeye. karar verdi.

Görülüyor ki, Türkçülerin kültür dedikleri şey ne Fransızların "kültür"ü, ne de Almanların

"kültür"üdür. Fransızlara göre Fransız kültürü öteden beri, yalnız edebi gücü ile üniversal bir tehlib niteliğini kazanmıştır. Almanlara göre, güya Alman kültürü de, orduları yenilemiş olsaydı, askeri ve ekonomik kuvvetleriyle, bütün dünyaya egemen olacaktı. Türk kültürünün etkinliği bunlar gibi pasif değil, aktiftir. Biz milli kültürümüzü yalnız kendi zevkimiz için, kendimiz tadına varmak için yapacağız. Başka

milletler de ondan Loti'lerin, farrere'lerin yaptığı gibi, ara-sıra tadarak lezzet alabilirler. Nasıl ki biz de Fransız, ingiliz, alman, rus, italyan milletlerinin kültürlerinden ara-sıra zevk alıyoruz ve alacağız.

Fakat bundan sonra, bu zevk alışımız, hiçbir zaman egzotizmin sınırını aşamayacaktır. Bizce, fransızlara, ingilizlere, almanlara, ruslara, italyanlara ait güzellikler ancak egzotik güzellikler olabilir. Bu güzellikleri sevmekle beraber, hiçbir zaman, gönlümüzü onlara vermeyeceğiz. Biz gönlümüzü, ezelden beri, milli kültürümüze vermişizdir. Bizim için dünya güzeli, milli kültürümüzün güzelliğinden ibarettir. Biz, medeniyet, irfan, ekonomi ve tehzip açılarından Avrupa milletlerinden çok geri kalmış olduğumuzu inkar etmeyiz ve medeniyetçe onlara yetişmek için bütün gücümüzle çalışacağız. Fakat, kültür açısından hiçbir milleti kendimizden üstün görmeyiz. Bize göre Türk kültürü dünyaya gelmiş ve gelecek olanların en güzelidir. Buna göre, en Fransız kültürünün, ne de alman kültürünün taklitçisi ve uyrugu olmamıza imkan yoktur. Biz onları da diğer kültürler gibi, yalnız milletlerine özgü özel kültürler sayarak ve onlardan, diğer kültürler gibi, egzotik bir zevkle lezzet alırız.

Görülür ki Türkçülük, bütün aşkı ile yalnız kendi orijinal kültürüne vurgun olmakla beraber şoven ve bağınaz da değildir. Avrupa medeniyetini tam ve sistematik bir biçimde almaya azmettiği gibi, hiçbir milletin kültürüne karşı yabancı, kalma ve küçümseme duygusu da yoktur. Aksine bütün milli kültürlerle değer veririz ve saygı duyarız. Hatta birçok kötülüklerine uğradığımız milletlerin bile, politik kurumlarını sevmekle e beraber, medeni ve kültürel eserlerine hayran, fikir adamları ile sanatçılarına karşı saygılı olacağız.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiği, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek

zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Sosyal olayların anlatılmasında ve açıklanmasında birbirine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihi maddecilik ve sosyal idealizm sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emile Durkheim tarafından meydana atıldı.

47

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

İlk bakışta, bu iki sistemin birbirine yakın olduğunu görürüz. Çünkü, ikisi de, sosyal olayların doğal nedenlerinin sonuçları olduğunu; madde, hayat ve ruh olayları gibi doğal yasalara uyduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu görüşe bilim dilinde determinizm adı verilir.

Fakat, bu noktadan sonra, bu iki sosyoloji sistemi birbirinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx, determinizmde, bir tür tekel ileri sürer: Toplumsal olayların arasından neden olabilmek ayrılacağı yalnız ekonomik olaylara özgüdür. Diğer sosyal olaylar mesela din, ahlak, estetik, politika, dil akıl sahasına giren olaylar asla neden olamazlar. Sadece sonuç olabilirler. Bundan dolayı Karl Marx-'a göre, ekonomik olayların dışında olan bütün sosyal olaylar gölge olaylar (epifenomenler) konumundadır. Bir şeyin gölge olay olması, başka şeyler üzerinde hiçbir etkisinin olmaması demektir. İnsanın gölgesi, yaptığı işlere bir etkide bulunabilir mi? Şüphesiz bulunamaz. İşte gölge olaylar da, bizim arkamızdan gelen, şu etkisiz gölgeler gibidir. Demek ki Marx'a göre, Yalnız ekonomik olaylar gerçektir. Diğer sosyal kurumlar gerçek olmadıkları gibi olay bile değildiler. Bunlar ancak ekonomik olayların sonuçları ve gölgeleridir.

Mesela Karl Marx, dinlerin meydana çıkışını, farklı mezheplere ayılmasını, sofuların sığındıkları

zaviyelerle tasavvufu ilgilenenlerin içinde yaşadıkları tekkelerin oluşmasını reform yapılmasını dinle devletin ayrılmasını, yalnız üretim tekniklerinin değişmesiyle açıkladığı gibi; ahlak, hukuk, politika, estetik, dil, düşünce alanına ait bütün ideallerin doğmasını, büyümesini ve ölmesini de yine aynı ekonomik olayların gelişimi ile açıklamaya çalışmıştır.

Durkheim'in kurduğu sosyolojiye göre, böyle bir tekel doğru değildir. Ekonomik olayların diğer sosyal olaylardan hiçbir üstün tarafı yoktur. Ekonomik kurumlar nasıl bir olay bir gerçekse; din, ahlak, estetik, v.b. gibi diğer sosyal kurumlar da birer doğal olaydır birer gerçektir. Bu sonuncuları, eşyanın gölgelerine benzeterek, gölge hadiseler diye adlandırmak objektif gerçeklikten ayrılmak demektir.

Fizikte, kimyada, biyolojide gölge olaylar olmadığı halde, sosyolojide neden bulunsun? Gerçi geçmişte Maudsley gibi bazı psikologlar "bilinç"e gölge olay adanı veriyor ve bilincin psikolojik olaylar üzerinde hiçbir etkisi olmadığını savunuyorlardı. Fakat, Alfred Fouillee, Ribot, James, Höfdding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni psikologlar bu teoriyi ilmi delillerle kesin olarak yıktılar.

Artık psikoloji alanında "Gölge olayı" deyimini kalmadı.

Bundan başka sosyal olaylar arasında yalnız ekonomik kurumları gerçek saymak, mesela fizyolojik olaylar arsında yalnız mideye ve hazım borusuna ait olayları gerçek sayarak diğer fizyolojik işlemleri bunların gerçek olmayan etkisiz gölgeleri saymak gibidir. Böyle bir teoriyi, hiçbir fizyoloji bilgini kabul edebilir mi?

Karl Marx, bu tekelciliği, teori alanında bırakmayarak, pratik alanına da aktarmakla ikinci bir hataya düşmüştü. Marx'a göre, halk yalnız işçi sınıfından ibarettir. Buna göre, işçi sınıfı diğer sınıfları

ortadan kaldırmak zorundadır. Oysa ki, halk "toplum" anlamı taşıdığından hukukça bir birine eşit olmayı kabul eden bütün sınıfların toplamı demektir. Gerçekten çoğunlukla eşit olmayı kabul etmeyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın dışında görmek doğrudur. Burjuvalarla aydınlar arasında da hukukça her kese eşit olmayı kabul etmeyen sınıflar varsa, hak dairesinin dışında kalmalıdır. Fakat hukukça herkesin eşit olduğunu kabul edenler hangi meslek sınıfında bulunurlarsa, bulunsunlar halktandır.

Durkheim'ın sosyolojisinde, diğer sosyal olaylar ekonomik olaylara neden olabildiği gibi, ekonomik olaylar da diğer sosyal olaylara neden olabilirler. Görülüyor ki, Durkheim sosyolojisi ekonomik olayların önemini ve değerini inkar etmiyor. Gittikçe ekonomik olayların toplum içindeki değerinin yarattığını, hatta modern toplumlarda ekonomik hayatın sosyal yapıya esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dır. Durkheim'a göre ilkel toplumlardaki dayanışma yalnız ortak bilinçten doğan mekanik dayanışmadır. Bunlar bir birine benzeyen oba, oymak, boy, il gibi bölümlerden oluştuğu için, Durkheim tarafından segmanter (dilimlere bölünmüş) toplumlar diye adlandırmışlardır.

48

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

İleri gitmiş toplumlarda ise, birinci tür dayanışmadan başka bir de, sosyal iş bölümünden doğan organik dayanışma vardır. Durkheim bunlara da organize (örgütlü) toplumlar adını vermiştir.

Bilindiği gibi, iş bölümü ekonomik hayatın da temelidir. Modern toplumlarda din, politika bilim estetik, ekonomi alanlarıyla ilgili topluluklar; iş bölümünden doğmuş olan, uzmanlık ve mesleki guruplarıdır. O halde, Durkheim'ın, ekonomik hayata da hak ettiği yeri ve önemi tamamen vermiş

olduğunu kabul etmek gerekir.

Bununla beraber Durkheim'da bütün sosyal olayları bir tek asıl'a indiriyor: Bu tek asıl, "kollektif tasavvurlar" dır. Bu terimin, tariften ziyade, örneklerle açıklaması mümkündür. Bundan dolayı, birkaç

örnek vererek, "Kollektif tasavvurlar" ın ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım: Mesela, Meşrutiyetten önce de, memleketimiz de işçiler vardı. Fakat, bu işçilerin ortak bilincinde "Biz, işçi sınıfını oluşturuyoruz" düşüncesi yoktu. Bu düşünce bulunmadığı için, o zaman ülkemizde işçi sınıfı yoktu. Yine Meşrutiyetten önce, memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat, bunların kollektif bilincinde " Biz, Türk milleti" kavramı bulunmadığı için, o zaman Türk Milleti de yoktu. Çünkü bir topluluk, onu oluşturan fertlerin ortak vicdanında bilinçli bir biçimde algılanmadıkça, sosyal bir sınıf özelliği

kazanamaz. Bunun gibi, Türkçe asıllı bir kelime Türk halkının dil bilincinde artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak niteliğinin de, sosyal bir varlık olmak değerini de kaybetmiş

demektir. Bunun gibi, gerçekte Türk töresine giren bir adet de Türk halkının ahlaki vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek sosyal bir olay olmak, gerek Türk ahlakında bir ilke olmak özelliklerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki sosyal olaylar mutlaka, ait oldukları sınıfın kolektif vicdanında bilinçli duyuşlar bu çiminde bulunmalıdırlar İşte, kolektif vicdandaki bu bilinçli algılara "kollektif tasavvurlar" adı verilir.

Kollektif tasavvurlar, Marx'ın zannettiği gibi, sosyal hayatta etkisi olmayan, gölge olaylardan ibaret değildir. Aksine bütün sosyal yaşantımız bu tasavvurların etkilerine göre biçimlerini alır. Mesela, biz Türkiyelilerin kolektif vicdanımızda " Türk milletindeniz" tasavvurları açık ve seçik görünüşler halinde belirmeğe başlayınca, bütün sosyal hayatlarımız değişmeye başlayacaktır. "Türk milletindeniz"

dediğimiz için, dilde, estetikte, ahlakta, hukukta, hatta din hayatında ve felsefede Türk kültürüne Türk zevkine, Türk vicdanına göre bir orijinallik, bir özgünlük göstermeğe çalışacağız. "İslam ümmetin-deniz"

dediğimiz" için, bize göre en kutsal kitap Kur'an-ı Kerim, en kutsal insan Hazret-i Muhammed, en kutsal tapınak Kabe, en kutsal din İslamiyet olacaktır. "Batı medeniyetindeniz" dediğimiz için de ilimde, felsefede, fenlerde ve diğer çağdaş sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Kollektif tasavvurlar, yalnız toplum kavramlarına özgü değildir. Mitler, menkıbeler, masallar, efsaneler, fıkralar, dini inanışlar, ahlak, hukuk, ekonomi fen alanına ait kurallar; bilim ve felsefe ile ilgili görüşler de birer kollektif tasavvurdan ibarettir. Dini inancın ve teorinin tersi sayılan törenler ve eylemler bile, önce zihinde tasarlandıktan sonra yapıldıkları için, gerçekte birer kollektif tasavvurdan ibarettirler.

Şahsi düşünceler her ferdin kendine özgü olan toplum bütün fertleri arasında ortak olan, daha doğrusu kollektif vicdanında bilinçle kavranılan düşünme biçimleridir. Şahsi düşünceler, gerçekte, toplum üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Fakat şahsi düşünceler sosyal güce dayanarak kollektif bir tasavvur niteliği kazandığı zaman, sosyal hayatta büyük bir etken olur. Mesela, büyük bir manevi etki gücüne sahip olan bir kurtarıcı, ne düşünürse, fikirleri biraz sonra herkesin ortak düşünüşleri sırsana geçer. Tabi şahsi düşünceler bu nitelikte olursa, sosyal hayatta her an etkilidir. Bir millet, büyük başarılarıyla dehasını, fedakarlığını, kahramanlığını fiiller ispat etmiş, büyük bir kişiliğe sahip olduğu zaman, onun kollektif tasavvurlar yaratmak gücü sayesinde, her türlü yeniliği kolayca gerçekleştirebilir.

İşte, bugün biz böyle bir deha hazinesine sahibiz. Sıradan insanların hatta ilimde büyük bilgileri ve uygulama alanında yüksek güç ve etkinlikleri olsa bile - asla başaramayacakları yenilik ve ilerlemeleri 49

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

herkesin vicdanında kurtarıcı ve dahi tanılan böyle bir kişi bir sözle, bir nutukla, bir bildiriyle gerçekleştirebilir.

Kollektif tasavvurlar, coşkun krizler sırasında çok şiddetli heyecanlarla çerçevelenerek son derece büyük bir kudret ve güç kazanırlar. Kollektif tasavvurların bu biçimine ülkü adı verilir. Kollektif tasavvurlar asıl ülkü biçimini aldıktan sora dır ki, gerçek ülkücülerin etkeni olurlar. Mesela Türkçülerin ortaya attıkları

Türkçülük düşüncesi genç bir topluluğun kafasındaki tasavvuru Tür milletine yayarak onu bir ülkü biçimine dönüştüren Trablusgarp, Balkan Savaşlarıyla I. Dünya Savaşındaki yıkımlar olmakla beraber, bu ülküye resmîlik veren ve onu uygulayan da ancak Mustafa Kemal oldu.

Bu örneklerden de anlaşılıyor ki, Durkheim, idealciliği toplumun coşkun halleri ile, yani sosyoloji ile açıklıyor. Ona göre bütün kolektif olaylar ideallerden veya onların hafif dereceleri olan kolektif tasavvurlardan ibarettir.

Gerçekten de, her kolektif tasavvur, az-çok, bir değer duygusu ile karışıktır. Sosyal kurumların bazısını kutsal bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru biçimde değerlendiririz. Kurumlara bu sıfatların verilemesi, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan uzak olmadığını gösterir.

Zaten, biz hangi şeye karşı dini bir heyecan duyarsak ona kutlu hangi şeye karşı ahlaki bir heyecan duyarsak ona iyi, hangi şeye karşı estetik bir heyecan duyarsak ona güzel, hangi şeye doğru değerlerini veririz. Demek ki, bütün kolektif tasavvurlarda ideal niteliği vardır.

Kolektif tasavvurlar yani ülküler bütün sosyal olayların nedenleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflaması, ölmesi birtakım sosyal nedenle bağlıdır. Bu sebeple sosyal yapıdan meydana gelen değişimlerdir. Durkheim'a göre sosyal olayların ilk nedenleri toplum nüfusunun yoğunluğundan fertlerinin birbiri ile kaynaşmasının, aynı milletten oluşmalarının, iş bölümünün artıp eksilmesi gibi sosyal morfolojiye ait olaylardır.

Türkçülük hareketinin ortaya çıkması da sosyal bir olaydır. Bu olayın açıklanmasında da, "Tarihi Maddecilik" ve "sosyal idealizm" görüşlerine ait iki zıt teori karşısındayız. Birinci teoriye göre, Türkçülük yalnız ekonomik nedenlerden doğdu. İkinci teoriye göre, Türkçülük akımının doğması sosyal ideallerin değişmesinden ve bunların değişmesi de sosyal yapının değişime uğramasından ileri geldi.

Eskiden, memleketimizde başlıca iki dini topluluk vardı. Birincisi hilafetin etrafında toplanan Müslüman ümmeti, ikincisi Rum patrikhanesinin etrafında toplanan Hristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini aynı şiddetle koruyabilseydi bu topluluk dağılmayacaktı.

Fakat şehirlerde nüfus yoğunluğunun çoğalması yüzünden ilkin iş bölümü doğmağa, sonar da gittikçe derinleşmeğe başladı. İş bölümü melek sınıflarını ve meslek sınıfları da meselem bilincini doğurduğundan, eski zamanlarda gerek Müslüman topluluğunda, gerek Hristiyan topluluğunda tek başına egemen olan bu iki kolektif bilinç zayıflamağa başladı. Kolektif bilincin zayıflaması, onlara dayanan topçululukların ortak dayanışmalarını da bozdu. Yeni doğan gazete ile okul edebiyatla şiir de, anlamı anlaşılmayan din topluluğu dili yerine, toplum dilini koydu.

Böylelikle gerek Müslümanların, gerek Hristiyanların kendi topluluklarına özgü vicdanları, tasavvurları ve görüşleri değişti. Eskiden her fert bağlı bulunduğu dini topluluğu sosyal bir organizma ve kendisini onun yarılmaz bir organı görürken, şimdi sosyal organizma olarak yalnız kendi dil topluluğunu görmeğe ve kendisini onun ayrılmaz bir organı saymağa başladı. İşte, din topluluklarının dağılmasıyla onların yerine dil topluluklarının geçmiş olması böylece gerçekleşti. Rum patrikhanesine bağlı din topluluğundan önce Ermenilerin, sonra ilahların, Sırların, Bulgarların, hatta bağımsızlık kazanan yunanlıların ayrılmaları ve bir kısmının Eksarhlık dayıla bu ayrılışa daha belirli bir biçim vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu dil toplulukların Osmanlılık adı verilen politik topluluktan ayrılmaları din topluluğundan

Zaten, dil ve milli kültür topluluklarından ibaret olan milliyetler eski zamanlarda da vardı. Ancak, iki türlü emperyalizm, dini ve politik emperyalizm onları iki topluluğun içinde yani saltanat ve ümmet çemberleri arasında hapsedmişti. Bu toplulukları çemberleri güçten düştükçe, hapsedilmiş toplulukların serbest olmak için mücadeleye girişmeleri doğaldı. İşte, Yurdumuzda önce bağımsızlık biçiminde kendisini gösteren milliyet akımları bu biçimde gelişti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyetçilik akımları da aynı biçimde kendisini gösterdi. Örnek olarak, Arnavutları alalım. Başkımcılığın 1 Bektaşiliğe sapmakla din topluluğundan uzaklaşmışlardı.

Bunlar, öncelikle, çağın gerekleri sayılan okul ve basın şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için kendi dillerini kullanmak istediler. Bunun için bir yazı kabul etmek gerekti. Kabul ettikleri yazının Latince olması da gösteriyor ki, Toskalar, her şeyden önce, din topluluğundan ayrılmışlardı. Bir zamandan beri zayıflamağa başlayan din bağları yerine milli kültüre dayanan bir birlik kurmağa çalışıyorlardı. Araplar da ve kürtlerde de milliyetçilik akımı önce kültür alanında görünmeğe başladı. Bu akımların politik bir nitelik kazanması ikinci aşamaları ekonomik bir nitelik kazanmaları da üçüncü

aşamalardır.

Türkçülüğe gelince, bunun da milli kültür alanında başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi eski Darülfünun (Üniversite) umuzun, ikincisi de askeri okullarımızın kurucusuydu.

Medrese kuvvetli olsaydı, Darülfünun kurulmayacaktı. Yüzyıllarca medresenin silahlı kuvveti olma özelliğinin koruyan yeniçerilik var iken de, askeri okullar açılmazdı. Demek ki, sosyal bölümünün bir sonucu olarak, Türklerde de din topluluğunun dayandığı birleştirici güç artık zayıflamağa başlamıştı.

Sultan Abdülaziz devrinin açılması, askeri okullara yeni bir düzen verilmesine girişilmesi bu zayıflamanın sonuçlarıdır. Bu yeni kurumların başında Ahmet Vefik paşa ile Süleyman paşa, dağılmağa başlayan ümmet ve saltanat toplulukları içinde pusulasız kalan milletlerini dil, milli kültür, tarih bağları ile yeniden güçlendirmek ve gençleri bu yeni ideallere göre terbiye etmek gereğini duydular. Bundan sonra yirmişer sene aralıkla doğan özleştirmecilik ve yeni dil akımları da Türkçülük idelinde özellikle dil ile milli kültürün etken olduklarını gösterir. Gerçi, Türkçülüğün sonlarına doğru "milli ekonomi" ideali de doğdu.

Fakat bu teoriyi ortaya atanlar, ne ekonomistler ne de ticaretle uğraşanlardı. Milliyetin milli hukuk milli ahlak milli terbiye, hatta milli felsefe gibi çeşitli yansımalarının arayanlar, milli kültürcü Türkçülerdi.

Milli ekonomi de Türklerde, önce çıkar gözetmeyen bir ideal biçiminde doğdu ve salt teorik olarak, ülkemizin ekonomik gerçeğini yani ziraatimizin, sanayimizin, ticaretimizin çeşitli alanlarında uygulanmakta olan hukuki rejimlerle teknik biçimleri aramağa başladı. Mili ekonomimiz ancak ekonomik gerçeklerimiz inceledikten sonradır ki, ekonomik olaylarımızdan normal ve hasta olanlarını ayırabilecek ve ancak o zaman ekonomik hastalıklarımızın tedavisi için rapor yahut reçete verebilecekti. Fakat, ne yazık ki, birinci Dünya Savaşı teorik incelemeleri durdurarak, farklı biçimlerde pratik uygulamaların

meydana gelmesine neden oldu. Milli ekonomi ticari bir spekülasyon aracı değil, ilmi bir ekoldür.

Almanya'da, bu ekolün kurucusu Friedrich List'tir. Durkheim, List'in milli ekonomi hakkındaki eserine

"Objektif olarak yazılmış, gerçeklere dayanan ilk ekonomi kitabı budur" diyor. Fakat, bu milli ekonomi bilimi her yerde, milli idealden önce değil, sonar doğar.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKÇÜLÜĞÜN PROGRAMI

1 - YAZI DİLİ VE KONUŞMA DİLİ

Türkiye'nin milli dili İstanbul Türkçesi'dir; buna şüphe yok! Fakat, İstanbul'da iki Türkçe var: biri konuşulup da yazılmayan İstanbul Lehçesi, diğeri yazılıp da konuşulmayan Osmanlı, dilidir. Acaba, milli dilimiz bunlardan hangisi olacaktır?

51

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Bu soruya cevap vermeden, dilimizi, başka dillere karşılaştıralım: başak diller de, milletlerinin başkentlerine ait dillerdir. Fakta, başka başkentlerin hepsinde, konuşulan dille yazılan dil yanı şeydir.

Demek ki, konuşma diliyle yazı dilinin birbirinden başka olması, sadece İstanbul'a özgü bir durumdur.

Bütün milletlerde bulamayıp da yalnız bir millette rastlanılan bir durum normal olabilir mi? O halde, İstanbul'da gördüğümüz bu ikilik bir dil hastalığıdır. Her hastalık tedavi edilir; o halde, bu hastalığında tedavisi gerekir. Fakat bu tedaviyi yapabilmek, yani dildeki ikiliği ortadan kaldırmak için, şu iki şeyden birin yapmak gerekir. Ya, yazı dilini aynı zamanda konuşma dili haline getirmek, veya konuşma dilini aynı

zamanda yazı dili haline koymak.

Bu iki seçenekten birincisi mümkün değildir; çünkü, İstanbul'da yazılan dil, doğal bir dil değil, Esperanto gibi yapay bir dildir. Arapça, acemce ve Türkçe'nin sözlüklerini, gramerlerini, sentakslarını

birleştirmekle meydana gelen bu Osmanlı Esperantosunu nasıl konuşma dili olabilsin? Her anlam için en az üç eş anlamlı kelime, her tamlama için en az üç biçim her edat için en az üç sözcük bulunan bu suni gereksizlikler karışımı nasıl canlı bir idil haline girebilsin?

Demek ki, İstanbul'da yazı dilinin konuşma dili haline geçmesi mümkün değil, bunun mümkün olmadığı yüzyıllarca uğraşıldığı halde, başarıya ulaşılamamış olmasından da bellidir. Diyelim ki, bir takım zorlayıcı yasalarla İstanbul halkı bu garip yazı diliyle konuşmağa başlamış olsaydı bile, yine bu yazı dili, gerçekten milli dil olamazdı. Çünkü onu, konuşma dili olarak, yalnız İstanbul 'un değil, bütün Türkiye'nin kabul etmesi gerekirdir. Bu kadar büyük bir topluluğa ise zorla, hiçbir şey kabul ettirilemezdi.

O halde, yalnız bir seçenek kalıyor; Konuşma dilini yazarak yazı dili haline getirmek! Zaten halk yazarları bu işi eskiden beri yapıyorlardı. Osmanlı edebiyatının yanında, halk diliyle yazılmış bir Tür edebiyatı altı, yedi yüzyıldan beri vardı. Demek ki, dil ikiliğini kaldırmak için, yeniden hiçbir şey yapmağa gerek yoktu. Osmanlı dilini hiç yokmuş gibi bir tarafa atarak, halk edebiyatına temel görevi gören Türk dilini olduğu gibi milli dil saymak yeterli idi: işte Türkçüler, dilimizdeki ikiliği kaldırmak için, şu prensibi

kabul etmekle yetindiler: İstanbul halkının ve özellikle İstanbul hanımlarının konuştuıkları dili yazmak.

Böylelikle yazılacak olan İstanbul' konuşma diline yeni dil sonar güzel Türkçe, daha sonra Türkçe adları yeni verildi

2 - HALK DİLİNE GİRMİŞ ARAPÇA VE FARŞÇA KELİMELELER

Karşı düşünenlerden bazıları diyorlar ki: "Siz, Osmanlı dilindeki arapça ve farsça kelimelerden yakınıyorsunuz. Oysa ki, halk dilinde de, bu dillere ait birçok kelimeler vardır".

Gerçekten, halkın konuşma dilinde de arapçadan alanmış birçok kelimeler vardır. Fakat halkın konuşma diline almış olduğu bu kelimeler, üst tabakaya mensup bilginlerle yazarların Osmanlı diline almış

olduğu arapça ve farsça kelimelerden iki yönden farklıdır.

Birincisi, halk dilinde eş anlamlı kelimeler yoktur. Halk, arapçadan ve farsçadan bir kelime aldığı

zaman, onun eş anlamlısı olan Türkçe kelimeyi Türkçüden büsbütün atar: böylelikle dilde eş anlamlı

kelimeler kalmaz. Mesela, halk hasta kelimesini alınca şayru sözünü ayna kelimesini alınca gözgü sözünün merdiven kelimesini alınca baskıç sözünü tümüyle unutmuştur. Gerçi bazen halkın, arapçadan ve farsçadan aldığı kelimeler yanında, eski Türkçelerini de koruduğu görülüyor.

Fakat, bu durumda da yine eş anlamlı kelimeler ortaya çıkmaz çünkü, arapçadan ve farsçadan alınan kelimenin, veya eski Türkçe kelimenin anlamında bir değişiklik meydana gelerek, ikisi arasındaki eş

anlamlılık ortadan kalkar. Mesela, siyah ve beyaz kelimeleri alındıktan sonra, kara ve ak kelimeleri Türkçe'de kalmış. Fakat ne siyah kelimesini kara kelimesinin, ne de beyaz kelimesini ak kelimesinin eş

52

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

anlamlısı sayamayız. Çünkü, halk siyahla beyazı maddiyatta, kara ile akı maneviyatta kullanıyor. Mesela, siyah yüzlü bir adamın alını ak olabilir. Beyaz çehreli bir adamın yüzü kara çıkabilir.

Bazen de halkın arapçadan ve farsçadan aldığı kelimelerin Türkçe'si zaten olmadığı için eş

anlamlılığa hiçbir neden bulunmaz. Abdest, namaz, Kur'an, cami ezan kelimeleri gibi.

Bilginlere ve edebiyatçılara gelince, bunlar hem Türkçe kelimeleri, hem de bunların arapça ve farsça karşılıklarını tamamen aynı anlamda kullanırlar. Böylece onların Türkçe'sinde, her özel anlam için, bir Türkçe, biri arapça ve biri acemce olmak üzere en az üç söz vardır. Mesela, su, ab, ma, gece, şeb, leyh, ekmek, nan, hubz, et guşt, lahm, gibi Osmanlı dilinde, mutlaka her anlam için üçer eş anlamlıdan oluşan böyle bir teslis(üçleme) vardır: bazı anlamların arapçada birçok karşılıkları bulunduğu için, bu gibi anlamların eş anlamlıları doğal olarak, üçten fazla bulunur: Arslan, şir, esed, gazagver, haydar, zırgam v.b. gibi.

İkinci olarak, halk arapçadan, farsçadan ve diğer yabancı dillerden aldığı kelimeleri ay söyleniş yahut anlam bakımından bozar, yani kendine mal eder.

Söyleyiş bakımından bozmaya örnek: "Haste, hasta", "hefte : hafta", "nerdüban : merdiven", "çarcube : çerçeve", "gavga : kavga", "bekre : makara", "zukak: sokak", "pare : para".

Anlam bakımından bozmağa örnek "Haste" kelimesi farsçada " birisi tarafından yaralanmış"

anlamında iken. Türkçe'de "mariz" karşılığı olarak kullanılmıştır. "Şafak" kelimesi arapçada "batı ufkunun akşam kızıllığı" anlamında iken, Türkçe'de "doğu ufkunun sabah kızıllığı" anlamını almıştır:

"Şafak sökmek" deyiminde olduğu gibi. Farsçada "hace" kelimesi "efendi" anlamındadır. Bu kelime Türkçe de, hem söyleyişini değiştirerek "hoca" şeklini almış ve hem de anlamını değiştirerek "halk fıkıh bilgini" ve "Okul öğretmeni" anlamlarını almıştır. Farsça "bazar" kelimesi, "b" ile söylenir ve "çarşı"

anlamına gelen bir kelime iken, Türkçe'de "p" ile söylenen ve hem cumartesiden sonar gelen günün adı, hem de belirli günlerde belirli yerlerde kurulan günlük panayır demek olan "Pazar" şekline girmiştir.

"pazarlık" kelimesi de, bu son biçimden doğmuştur.

"Pare" kelimesi farsçada "kısım, parça" anlamında iken, Türkçe'de "para" şeklini almakla beraber, "alış-veriş" aracı olan madeni veya kağıt para anlamını almıştır.

Bazı kelimeler, görünüşte, eski anlamını korumuştur. Fakat bu kelime ile yapılan tamlamalar incelenirse bu gibi kelimelerde de anlamca farkına varılması güç değişiklikler meydana geldiği anlaşılır: Mesela, "abdest" kelimesi ve anlamca değişmemiş görünür. Oysa ki, bu kelimenin başındaki "a" harfi uzunluğunu kaybettiği gibi, sonundaki "t" harfi de konuşma dilinde düşmüştür. Bundan başka, "büyük aptes" ve "küçük aptes" gibi tamlamalar gösteriyor ki, anlamca da bir değişikliğe uğramıştır.

Demek ki, halk, aldığı kelimeleri kendisine mal ediyor. Öncelikle "her anlamın yalnız bir kelimesi olmalıdır" ilkesine uyarak, eş anlamlıları kabul etmiyor. Ve dil'i, her kelimesi görevi belli bir organ niteliğinde bulunan, gerçek bir organizma biçiminde koruyor. Tabii, bu işi halk bilerek ve düşünerek yapmıyor; tabii bir içgüdü ile bilinçsiz bir biçimde yapıyor. Halk dilindeki, her kelimenin, mutlaka, diğer kelimelerden ayrı bir anlamı vardır. Ve halkın düşünce alanına girmiş olan, fikir ve hisle ilgili her anlamın da mutlaka bir kelimesi vardır.

Bilginlere ve edebiyatçılara gelince; bunlar halkın kendisine mal etmek için yaptığı ve değişiklikleri, bozma saymışlar ve halkın arapça ve farsça kelimeleri gerek söyleyiş, gerek anlam bakımından değiştirerek meydana çıkardığı kelimelere bozulmuş kelimeler (Galatat) adanı vermişlerdir.

Bilginlerin bozulmuş kelimeler, adıyla yazılmış kitapları incelenirse, görülür ki, onlara göre kelimelerin doğruluğu (fasahat) arapça ve farsça kelimeleri Türkçe'de aldıkları biçimlerde değil, gerçekte ait oldukları dildeki eski biçimlerinde kullanmaktır. Bu görüşe göre, Osmanlıca'nın hiçbir bağımsızlığı hiçbir kelime mal etme yetkisi yoktur. Daima kelimeler, gerek söyleniş gerek anlam bakımından eski biçimlerine dönüştürülmesi hatta kelimelerin yazımları da mutlaka bu eski biçimlerine göre yazılmalıdır.

Bu görüşün daha iyi anlaşılması için, bir olayı örnek olarak anlatacağım.

Bir zaman, üniversitede, felsefe terimlerini belirlemek için ilmi bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyonda kelime bilgilerinden biri "dikkat" kelimesinin "attention" karşılığı olmayacağını iler sürdü: Güya "dikkat" kelimesi, "dakik:ince" sıfatından türediği için, "incelik" anlamında imiş.

Bu iddiaya karşı: "incelik" kelimesi varken, bu anlama gelen "dikkat" kelimesine gerek yoktur.

Fakat, halkın kullandığı anlamda olmak üzere e"bu kelime dilimizin atılması mümkün olmayan en gerekli bir unsuru olmuştur" denildi. Fakat itiraz eden kabul etmedi: "Dikkat kelimesi, daima (incelik) anlamında kalacaktır. Halkın kullandığı tabirleri, bilim kabul edemez. Doğru olan kelimeler kelimelerin eski biçimleridir. Kelimelerin gerçek anlamları kullanılışla değil, köküne bakarak bilinir. Buna göre (attention) kelimesine başka bir karşılık aramalıdır" cevabını verdi. Bu esasa dayanarak, kelime bilginleri

"attentiaon" kelimesine karşılık aramağa başladılar. Birisi, "tahdik" kelimesini ileri sürdü. Bir diğeri, "iltifat" kelimesini önerdi. Güya "tahdik" kelimesi, "göz bebeği" anlamında olan "hadeka" dan gelirmiş.

Dikkatte de özellikle etken olan göz bebeği imiş. "İltifat"ın arapçadaki anlamı da "göz ucuyla bakmak" imiş. "İltifat" kelimesi, dilimizde başka anlamdadır denildi. "Öyle şey olmaz, arapça, acemce kelimeler bizim dilimizde eski asıllarını ve doğruluklarını koruyacaklardır. Halkın bilgisizce yaptığı bozmalara galatat denilir. Bunların hepsini terk ederek, kelimelerin eski ve asıl biçimlerine dönülmek gerekir diye cevap verildi.

Görülüyor ki halk, aldığı kelimeleri söyleyiş ve anlam bakımından kendisine mal ettiği halde, kelime bilginleri bu benimseyişin karşısındadırlar. Halka göre yaygın hale gelmiş olan bozulmuş kelime, aslına uygun sözcüğe tercih edilir. Bilginlere göre ise, doğru fakat yaygınlaşmamış kelime yaygın hale gelmiş olan bozulmuşa tercih edilir. Bundan başka, halka göre, yurdumuzda bağımsızlık ve egemenlik ancak Türk dilindedir. Bu dile giren arapça ve acemce kelimeler, Türk dilinin egemenliği altına girerek, onun fonetiğine ve leksikolojisine uyarlar. Politik kapitülasyonlar, politik bağımsızlık ve egemenliğe aykırı

olduğu gibi, dil ile ilgili kapitülasyonlar da dilin bağımsızlık ve egemenliğine aykırıdırlar. Fakat iyen belirtelim ki, halk bunu bilinçli bir biçimde düşünmüyor. Arının bal yapması gibi, bilinçsiz olarak ve içgüdüüne göre yapıyor.

Bilginlere göre, aksine bağımsızlık ve egemenlik ancak arapça ve farsça kelimelerde vardır. Biz, onların bağımsızlık ve egemenliğine aslına ve doğruluna saygı göstermek zorundayız. Bizim dilimize gelince o zaten yüzde doksan dokuz arapça ve farsça kelimelerden oluştuğu için, bağımsızlık davasında bulunamaz.

Görülüyor ki, dilde Türkçülüğün ilk işi kelime bilginlerinin görüşlerini reddederek, halkın bilinçsiz bakış tarzını Türkçe'nin temeli diye kabul etmektir. Buna göre, Türkçülerce, Osmanlıcılarının doğruları

bozulmuş ve bozulmuşları doğrudur. Hatta yazımda (imla) da, bu bozulmuşları söylenildikleri gibi yazmak

Türkçülüğün bir ilkesidir. Bu esası yabancı kelimelere de uygulayarak kelime bilginlerinin sigara, jaket, Evropa biçiminde yazdıkları bu kelimeleri, halkın söyleyişine uydurarak cigara, ceket, Avrupa yazmak gerekir.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiği, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

54

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıkıkça, medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Sosyal olayların anlatılmasında ve açıklanmasında birbirine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihi maddecilik ve sosyal idealizm sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emile Durkheim tarafından meydana atıldı.

İlk bakışta, bu iki sistemin birbirine yakın olduğunu görürüz. Çünkü, ikisi de, sosyal olayların doğal nedenlerinin sonuçları olduğunu; madde, hayat ve ruh olayları gibi doğal yasalara uyduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu görüşe bilim dilinde determinizm adı verilir.

Fakat, bu noktadan sonra, bu iki sosyoloji sistemi birbirinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx, determinizmde, bir tür tekel ileri sürer: Toplumsal olayların arasından neden olabilmek ayrılacağı yalnız ekonomik olaylara özgüdür. Diğer sosyal olaylar mesela din, ahlak, estetik, politika, dil akıl sahasına giren olaylar asla neden olamazlar. Sadece sonuç olabilirler. Bundan dolayı Karl Marx-'a göre, ekonomik olayların dışında olan bütün sosyal olaylar gölge olaylar (epifenomenler) konumundadır. Bir şeyin gölge olay olması, başka şeyler üzerinde hiçbir etkisinin olmaması demektir. İnsanın gölgesi, yaptığı işlere bir etkide bulunabilir mi? Şüphesiz bulunamaz. İşte gölge olaylar da, bizim arkamızdan gelen, şu etkisiz gölgeler gibidir. Demek ki Marx'a göre, Yalnız ekonomik olaylar gerçektir. Diğer sosyal kurumlar gerçek olmadıkları gibi olay bile değildiler. Bunlar ancak ekonomik olayların sonuçları ve gölgeleridir.

Mesela Karl Marx, dinlerin meydana çıkışını, farklı mezheplere ayılmasını, sofuların sığındıkları zaviyelerle tasavvufu ilgilenenlerin içinde yaşadıkları tekkelerin oluşmasını reform yapılmasını dinle devletin ayrılmasını, yalnız üretim tekniklerinin değişmesiyle açıkladığı gibi; ahlak, hukuk, politika, estetik, dil, düşünce alanına ait bütün ideallerin doğmasını, büyümesini ve ölmesini de yine aynı ekonomik olayların gelişimi ile açıklamaya çalışmıştır.

Durkeheim'in kurduğu sosyolojiye göre, böyle bir tekel doğru değildir. Ekonomik olayların diğer sosyal olaylardan hiçbir üstün tarafı yoktur. Ekonomik kurumlar nasıl bir olay bir gerçekse; din, ahlak, estetik, v.b. gibi diğer sosyal kurumlar da birer doğal olaydır birer gerçektir. Bu sonuncuları, eşyanın gölgelerine benzeterek, gölge hadiseler diye adlandırmak objektif gerçeklikten ayrılmak demektir.

Fizikte, kimyada, biyolojide gölge olaylar olmadığı halde, sosyolojide neden bulunsun? Gerçi geçmişte Maudsley gibi bazı psikologlar "bilinç"e gölge olay adanı veriyor ve bilincin psikolojik olaylar üzerinde hiçbir etkisi olmadığını savunuyorlardı. Fakat, Alfred Fouillee, Ribot, James, Höffding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni psikologlar bu teoriyi ilmi delillerle kesin olarak yıktılar.

55

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Artık psikoloji alanında "Gölge olayı" deyimi kalmadı.

Bundan başka sosyal olaylar arasında yalnız ekonomik kurumları gerçek saymak, mesela fizyolojik olaylar arsında yalnız mideye ve hazım borusuna ait olayları gerçek sayarak diğer fizyolojik işlemleri bunların gerçek olmayan etkisiz gölgeleri saymak gibidir. Böyle bir teoriyi, hiçbir fizyoloji bilgini kabul edebilir mi?

Karl Marx, bu tekelciliği, teori alanında bırakmayarak, pratik alanına da aktarmakla ikinci bir hataya düşmüştü. Marx'a göre, halk yalnız işçi sınıfından ibarettir. Buna göre, işçi sınıfı diğer sınıfları

ortadan kaldırmak zorundadır. Oysa ki, halk "toplum" anlamı taşıdığından hukukça bir birine eşit olmayı

kabul eden bütün sınıfların toplamı demektir. Gerçekten çoğunlukla eşit olmayı kabul etmeyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın dışında görmek doğrudur. Burjuvalarla aydınlar arasında da hukukça her kese eşit olmayı kabul etmeyen sınıflar varsa, hak dairesinin dışında kalmalıdır. Fakat hukukça herkesin eşit olduğunu kabul edenler hangi meslek sınıfında bulunurlarsa, bulunsunlar halktandır.

Durkheim'ın sosyolojisinde, diğer sosyal olaylar ekonomik olaylara neden olabildiği gibi, ekonomik olaylar da diğer sosyal olaylara neden olabilirler. Görülüyor ki, Durkheim sosyolojisi ekonomik olayların önemini ve değerini inkar etmiyor. Gittikçe ekonomik olayların toplum içindeki değerinin yarattığını, hatta modern toplumlarda ekonomik hayatın sosyal yapıya esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dir. Durtheim'a göre ilkel toplumlardaki dayanışma yalnız ortak bilinçten doğan mekanik dayanışmadır. Bunlar bir birine benzeyen oba, oymak, boy, il gibi bölümlerden oluştuğu için, Durkheim tarafından segmanter (dilimlere bölünmüş) toplumlar diye adlandırmışlardır.

İleri gitmiş toplumlarda ise, birinci tür dayanışmadan başka bir de, sosyal iş bölümünden doğan organik dayanışma vardır. Durkheim bunlara da organize (örgütlü) toplumlar adını vermiştir.

Bilindiği gibi, iş bölümü ekonomik hayatın da temelidir. Modern toplumlarda din, politika bilim estetik, ekonomi alanlarıyla ilgili topluluklar; iş bölümünden doğmuş olan, uzmanlık ve mesleki guruplarıdır. O halde, Durkheim'ın, ekonomik hayata da hak ettiği yeri ve önemi tamamen vermiş

olduğunu kabul etmek gerekir.

Bununla beraber Dukheim'da bütün sosyal olayları bir tek asıl'a indiriyor: Bu tek asıl, "kollektif tasavvurlar" dır. Bu terimin, tariftten ziyade, örneklerle açıklaması mümkündür. Bundan dolayı, birkaç

örnek vererek, "Kollektif tasavvuflar" ın ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım: Mesela, Meşrutiyetten önce de, memleketimiz de işçiler vardı. Fakat, bu işçilerin ortak bilincinde "Biz, işçi sınıfını oluşturuyoruz düşüncesi yoktu. Bu düşünce bulunmadığı için, o zaman ülkemizde işçi sınıfı yoktu. Yine Meşrutiyetten önce, memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat, bunların kollektif bilincinde " Biz, Türk milletiyiz" kavramı bulunmadığı için, o zaman Türk Milleti de yoktu. Çünkü bir topluluk, onu oluşturan fertlerin ortak vicdanında bilinçli bir biçimde algılanmadıkça, sosyal bir sınıf özelliği kazanamaz. Bunun gibi, Türkçe asıllı bir kelime Türk halkının dil bilincinde artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak niteliğinin de, sosyal bir varlık olmak değerini de kaybetmiş

demektir. Bunun gibi, gerçekte Türk töresine giren bir adet de Türk halkının ahlaki vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek sosyal bir olay olmak, gerek Türk ahlakında bir ilke olmak özelliklerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki sosyal olaylar mutlaka, ait oldukları sınıfın kollektif vicdanında bilinçli duyular bu çiminde bulunmalıdırlar İşte, kollektif vicdandaki bu bilinçli algılara "kollektif tasavvurlar" adı verilir.

Kollektif tasavvurlar, Marx'ın zannettiği gibi, sosyal hayatta etkisi olmayan, gölge olaylardan ibaret değildir. Aksine bütün sosyal yaşantımız bu tasavvurların etkilerine göre biçimlerini alır. Mesela, 56

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

biz Türkiyelilerin kollektif vicdanımızda " Türk milletindeniz" tasavvurları açık ve seçik görünüşler halinde belirmeğe başlayınca, bütün sosyal hayatlarımız değişmeye başlayacaktır. "Türk milletindeniz"

dediğimiz için, dilde, estetikte, ahlakta, hukukta, hatta din hayatında ve felsefede Türk kültürüne Türk zevkine, Türk vicdanına göre bir orijinallik, bir özgünlük göstermeğe çalışacağız. "İslam ümmetindeniz"

dediğimiz" için, bize göre en kutsal kitap Kur'an-ı Kerim, en kutsal insan Hazret-i Muhammed, en kutsal tapınak Kabe, en kutsal din İslamiyet olacaktır. "Batı medeniyetindeniz" dediğimiz için de ilimde, felsefede, fenlerde ve diğer çağdaş sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Kollektif tasavvurlar, yalnız toplum kavramlarına özgü değildir. Mitler, menkıbeler, masallar, efsaneler, fıkralar, dini inanışlar, ahlak, hukuk, ekonomi fen alanına ait kurallar; bilim ve felsefe ile ilgili görüşler de birer kollektif tasavvurdan ibarettir. Dini inancın ve teorinin tersi sayılan törenler ve eylemler bile, önce zihinde tasarlandıktan sonra yapıldıkları için, gerçekte birer kollektif tasavvurdan ibarettirler.

Şahsi düşünceler her ferdin kendine özgü olan toplum bütün fertleri arasında ortak olan, daha doğrusu kollektif vicdanında bilinçle kavranılan düşünme biçimleridir. Şahsi düşünceler, gerçekte, toplum üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Fakat şahsi düşünceler sosyal güce dayanarak kollektif bir tasavvur niteliği kazandığı zaman, sosyal hayatta büyük bir etken olur. Mesela, büyük bir manevi etki gücüne sahip olan bir kurtarıcı, ne düşünürse, fikirleri biraz sonra herkesin ortak düşünüşleri sırasına geçer. Tabi şahsi düşünceler bu nitelikte olursa, sosyal hayatta her an etkilidir. Bir millet, büyük başarılarıyla dehasını, fedakarlığını, kahramanlığını fiiller ispat etmiş, büyük bir kişiliğe sahip olduğu zaman, onun kollektif tasavvurlar yaratmak gücü sayesinde, her türlü yeniliği kolayca gerçekleştirebilir.

İşte, bugün biz böyle bir deha hazinesine sahibiz. Sıradan insanların hatta ilimde büyük bilgileri ve uygulama alanında yüksek güç ve etkinlikleri olsa bile - asla başaramayacakları yenilik ve ilerlemeleri herkesin vicdanında kurtarıcı ve dahi tanılan böyle bir kişi bir sözle, bir nutukla, bir bildiriyle gerçekleştirebilir.

Kollektif tasavvurlar, coşkun krizler sırasında çok şiddetli heyecanlarla çerçevelenerek son derece büyük bir kudret ve güç kazanırlar. Kollektif tasavvurların bu biçimine ülkü adı verilir. Kollektif tasavvurlar asıl ülkü biçimini aldıktan sora dır ki, gerçek ülkücülerin etkeni olurlar. Mesela Türkçülerin ortaya attıkları Türkçülük düşüncesi genç bir topluluğun kafasındaki tasavvuru Tür milletine yayarak onu bir ülkü biçimine dönüştüren Trablusgarp, Balkan Savaşlarıyla I. Dünya Savaşındaki yıkımlar olmakla beraber, bu ülküye resmiliik veren ve onu uygulayan da ancak Mustafa Kemal oldu.

Bu örneklerden de anlaşılıyor ki, Durkheim, idealciliği toplumun coşkun halleri ile, yani sosyoloji ile açıklıyor. Ona göre bütün kollektif olaylar ideallerden veya onların hafif dereceleri olan kollektif tasavvurlardan ibarettir.

Gerçekten de, her kollektif tasavvur, az-çok, bir değer duygusu ile karışıktır. Sosyal kurumların bazısını kutsal bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru biçimde değerlendiririz. Kurumlara bu sıfatların verilemesi, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan uzak olmadığını gösterir.

Zaten, biz hangi şeye karşı dini bir heyecan duyarsak ona kutlu hangi şeye karış ahlaki bir heyecan duyarsak ona iyi, hangi şeye karşı estetik bir heyecan duyarsak ona güzel, hangi şeye doğru değerlerini veririz. Demek ki, bütün kollektif tasavvurlarda ideal niteliği vardır.

Kollektif tasavvurlar yani ülküler bütün sosyal olayların nedenleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflaması, ölmesi birtakım sosyal nedenle bağlıdır. Bu sebeple sosyal yapıdan meydana gelen değişmelerdir. Durkheim'a göre sosyal olayların ilk nedenleri toplum nüfusunun yoğunluğundan fertlerinin birbiri ile kaynaşmasının, aynı milletten oluşmalarının, iş bölümünün artıp eksilmesi gibi sosyal morfolojiye ait olaylardır.

Türkçülük hareketinin ortaya çıkması da sosyal bir olaydır. Bu olayın açıklanmasında da, "Tarihi Maddecilik" ve "sosyal idealizm" görüşlerine ait iki zıt teori karşısındayız. Birinci teoriye göre, 57

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Türkçülük yalnız ekonomik nedenlerden doğdu. İkinci teoriye göre, Türkçülük akımının doğması sosyal ideallerin değişmesinden ve bunların değişmesi de sosyal yapının değişime uğramasından ileri geldi.

Eskiden, memleketimizde başlıca iki dini topluluk vardı. Birincisi hilafetin etrafında toplanan Müslüman ümmeti, ikincisi Rum patrikhanesinin etrafında toplanan Hıristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini aynı şiddetle koruyabilseydi bu topluluk dağılmayacaktı.

Fakat şehirlerde nüfus yoğunluğunun çoğalması yüzünden ilkin iş bölümü doğmağa, sonar da gittikçe derinleşmeğe başladı. İş bölümü melek sınıflarını ve meslek sınıfları da meselem bilincini doğurduğundan, eski zamanlarda gerek Müslüman topluluğunda, gerek Hıristiyan topluluğunda tek başına egemen olan bu iki kollektif² bilinç zayıflamağa başladı. Kollektif bilincin zayıflaması, onlara dayanan topçululukların ortak dayanışmalarını da bozdu. Yeni doğan gazete ile okul edebiyatla şiir de, anlamı anlaşılmayan din topluluğu dili yerine, toplum dilini koydu.

Böylelikle gerek Müslümanların, gerek Hıristiyanların kendi topluluklarına özgü vicdanları, tasavvurları ve görüşleri değişti. Eskiden her fert bağlı bulunduğu dini topluluğu sosyal bir organizma ve kendisini onun yarılmaz bir organı görürken, şimdi sosyal organizma olarak yalnız kendi dil topluluğunu görmeğe ve kendisini onun ayrılmaz bir organı saymağa başladı. İşte, din topluluklarının dağılmasıyla onların yerine dil topluluklarının geçmiş olması böylece gerçekleşti. Rum patrikhanesine bağlı din topluluğundan önce Ermenilerin, sonra ilahların, Sırpaların, Bulgarların, hatta bağımsızlık kazanan yunanlıların ayrılmaları ve bir kısmının Eksarhlık dayıla bu ayrılışa daha belirli bir biçim vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu dil toplulukların Osmanlılık adı verilen politik topluluktan ayrılmaları din topluluğundan ayrılmalarından sonra olması da, ilk nedenin politik olmayıp sadece kültürel olduğunu gösterir.

Zaten, dil ve milli kültür topluluklarından ibaret olan milliyetler eski zamanlarda da vardı. Ancak, iki türlü emperyalizm, dini ve politik emperyalizm onları iki topluluğun içinde yani saltanat ve ümmet çemberleri arasında hapsedmişti. Bu toplulukları çemberleri güçten düştükçe, hapsedilmiş toplulukların serbest olmak için mücadeleye girişmeleri doğaldı. İşte, Yurdumuzda önce bağımsızlık biçiminde kendisini gösteren milliyet akımları bu biçimde gelişti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyetçilik akımları da aynı biçimde kendisini gösterdi. Örnek olarak, Arnavutları alalım. Başkımcılığın 1 Bektaşiliğe sapmakla din topluluğundan uzaklaşmışlardı.

Bunlar, öncelikle, çağın gerekleri sayılan okul ve basın şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için kendi dillerini kullanmak istediler. Bunun için bir yazı kabul etmek gerekti. Kabul ettikleri yazının Latince olması da gösteriyor ki, Toskalar, her şeyden önce, din topluluğundan ayrılmışlardı. Bir zamandan beri zayıflamağa başlayan din bağları yerine milli kültüre dayanan bir birlik kurmağa çalışıyorlardı. Araplar da ve kürtlerde de milliyetçilik akımı önce kültür alanında görünmeğe başladı. Bu akımların politik bir nitelik kazanması ikinci aşamaları ekonomik bir nitelik kazanmaları da üçüncü

aşamalardır.

Türkçülüğe gelince, bunun da milli kültür alanında başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi eski Darülfünun (Üniversite) umuzun, ikincisi de askeri okullarımızın kurucusuydu.

Medrese kuvvetli olsaydı, Darülfünun kurulmayacaktı. Yüzyıllarca medresenin silahlı kuvveti olma özelliğinin koruyan yeniçerilik var iken de, askeri okullar açılmazdı. Demek ki, sosyal bölümünün bir sonucu olarak, Türklerde de din topluluğunun dayandığı birleştirici güç artık zayıflamağa başlamıştı.

Sultan Abdülaziz devrinin açılması, askeri okullara yeni bir düzen verilmesine girişilmesi bu zayıflamanın sonuçlarıdır. Bu yeni kurumların başında Ahmet Vefik paşa ile Süleyman paşa, dağılmağa başlayan ümmet ve saltanat toplulukları içinde pusulasız kalan milletlerini dil, milli kültür, tarih bağları ile yeniden güçlendirmek ve gençleri bu yeni ideallere göre terbiye etmek gereğini duydular. Bundan sonra yirmişer sene aralıkla doğan özleştirmecilik ve yeni dil akımları da Türkçülük idelinde özellikle dil ile milli kültürün etken olduklarını gösterir. Gerçi, Türkçülüğün sonlarına doğru "milli ekonomi" ideali de doğdu.

58

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Fakat bu teoriyi ortaya atanlar, ne ekonomistler ne de ticaretle uğraşanlardı. Milliyetin milli hukuk milli ahlak milli terbiye, hatta milli felsefe gibi çeşitli yansımalarının arayanlar, milli kültürcü Türkçülerdi.

Milli ekonomi de Türklerde, önce çıkar gözetmeyen bir ideal biçiminde doğdu ve salt teorik olarak, ülkemizin ekonomik gerçeğini yani ziraatimizin, sanayimizin, ticaretimizin çeşitli alanlarında uygulanmakta olan hukuki rejimlerle teknik biçimleri aramağa başladı. Mili ekonomimiz ancak ekonomik gerçeklerimiz inceledikten sonradır ki, ekonomik olaylarımızdan normal ve hasta olanlarını ayırabilecek ve ancak o zaman ekonomik hastalıklarımızın tedavisi için rapor yahut reçete verebilecekti. Fakat, ne yazık ki, birinci Dünya Savaşı teorik incelemeleri durdurarak, farklı biçimlerde pratik uygulamaların meydana gelmesine neden oldu. Milli ekonomi ticari bir spekülasyon aracı değil, ilmi bir ekoldür.

Almanya'da, bu ekolün kurucusu Friedrich List'tir. Durkheim, List'in milli ekonomi hakkındaki eserine

"Objektif olarak yazılmış, gerçeklere dayanan ilk ekonomi kitabı budur" diyor. Fakat, bu milli ekonomi bilimi her yerde, milli idealden önce değil, sonar doğar.

3- TÜRKÇÜLER VE KELİME BİLGİNLERİ

Türklerin dildeki ilkeleri kelime bilginlerine ait düşüncelerin tersi olmakla beraber, arı Türkçeci (tafsiyei adını alan dil ülkücülerinin görüşlerine de uygun değildir. Arı dilcilere göre, bir kelimenin Türk olabilmesi için, onun, aslen bir Türk Kökünden gelmesi, gereklidir. Buna dayanarak kitap, kalem, abdest, namaz, mektep, cami, minare, imam, der gibi arapça ve farsça köklerden gelmiş olan kelimeler, halkın diline girmiş olduklarına bakılmaksızın. Türkçe'den atılmalı ve bunların yerine ya unutulmuş olan eski Türk kelimeleri diriltilmeli, veya Çağataycada, Özbekçede, Tatarcada, Kırgızcada, v.d. bulabileceğimiz, aslen Türk kökünden gelmiş kelimeleri almalı veyahut Türkçe'de yeni ekler ve birleştirme yöntemleri icat ederek, bunlar aracılığıyla Türkçe kelimeler yaratılmalıdır. Türkçülere göre, bu düşünüş biçimi de yanlıştır. Çünkü, başta, hiçbir Türk kökünün en eski zamanlara çıkıldıkça Türk kalacağı ileri sürülemez.

Bugün Türk kökünden geldiği sandığımız birçok kelimelerin önceleri Çinceden, Moğolcadan,

Tunguzcadan, hatta Hindçeden ve farsçadan eski Türkçe'ye girmiş olduğu ilmi olarak ortaya konulmuştur.

İkinci olarak, kelimeler, gösterdikleri anlamların tarifleri değil, işaretleridir. buna göre, kelimelerin hangi köklerden geldiğini, nasıl türediğini bilmeğe de gerek yoktur. Bu gibi şeyleri bilmek, yalnız filoloğlar ve lenuistler için gereklidir. Dilin sistemi ve şivesi bakımından, hatta zararlıdır. Çünkü, yukarıda arap ve fars köklerinden gelen kelimelerde gördüğümüz gibi, Türk kökünden gelen kelimelerde de, bazen kullanıştaki anlam türediği kelimenin anlamından başkadır. Mesela "yabancı", "yabandan gelmiş

adam" demek değildir. "Kahve-altı", kahveden sonra yenilen yemek anlamına gelmez. Bu gibi kelimeleri kök anlamlarında kullanmak bir dil hastalığıdır ki buna türetme hastalığı" denilir. Mesela bazı adamlar,

"terlik" kelimesi söylenince, bunun kullanıştaki anlamına önem vermeyerek, derhal kök anlamını ararlar ve " ter için ayağa giyilen ayakkabı" diye kelimeyi köküne bağlamağa çalışırlar. Oysa ki, "terlik"

kelimesinin anlamını ararken, "ter" kelimesini hatırlamak, şive bakımından zararlıdır.

Türetme hastalığına uğramış bir adamın yanında, mesela "yabancılar geldiler" dediğiniz zaman, o

: "Yabancılar mı" yabandan gelmişler, demek ki yabani adamlardır" derse tuhafınıza gitmez mi? Veya "Şu terliği giyiniz!" dediğiniz zaman, "Ayağım terli değil; terlik giymeğe ihtiyacım yok!" cevabını verirse, elinizde olmadan gülmez misiniz? Bununla beraber, halka özgü bir türetmecilik de vardır ki, bu aksine hem normal, hem de yararlıdır. Mesela, halktan olan kimseler "dilbaz" kelimesini" çok dili, çok dil döken"

anlamında sanırlar.1

Halkın böyle yanlış türetmelerle yaptığı bozmalar, bir tür bilinçsiz kendine mal etme yöntemidir.

Mesela halk alaim-i sema'yı, eleğim sağma şekline çevirir. Balimoz'u Bal yemez suretine sokar2.

Ankara'da bir pınarın adı olan "Zülfazıl" kelimesini "Solfasol" yapar, "Şeref-resan" vapurunu

"Şerif Hasan, "nevid-i Fütuh"u "Delik Kütük", "Feth-i bülend"i "Yedi bölen" tarzında Türkçe kelimeler haline koyar. "Telgraf çekmek'ten "tel çekmek" kelimesini doğurur.

59

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

İşte, bu gibi esaslara dayanarak, Türkçüler, arı dилcilerin dil hakkındaki görüşlerini kabul etmediler. Türkçülere göre, Türk halkının bildirdiği ve tanıdığı her kelime millidir. Bir kelimenin, milli olması için, Türkçe kökten gelmesi yeterli değildir. Çünkü, Türk kökünden gelmiş olan "gözü, sayru, baskıç, ağı" gibi birçok kelimeler, canlı dilden çıkarak fosil olmuşlar, onların yerine canlı olarak" aynı, hasta, merdiven, zehir" kelimeleri girmiştir.

Nasıl zooloji ve botanik ilimlerinde fosillerin yeniden dirilmesine imkan yoksa, dil fosillerinin de tekrar hayata dönmelerine artık imkan yoktur. Kısaca Türkçülere göre, halkın alıştığı, yapay olmayan bütün kelimeler millidir. Bir milletin dili kendi cansız köklerinden değil, kendi canlı kullanışlarından doğmuş canlı bir organizmadır.

O halde, Türkçe'nin sadeleştirilmesi, yalnız bu esaslara dayanmalı, arı dilcilerin aşırı iddialarına doğru gitmemelidir.

Arı dilcilerin diğer Türk lehçelerinden kelime almaları da yanlıştır. Çünkü, Türk lehçeleri, "ana dili" konumunda bulunan eski Türkçe'den ayrıldıktan sonra, her biri ayrı bir gelişim yolunu izlemiştir.

Gerek fonetik, gerek leksikoloji açısından birbirinden uzaklaşmışlardır. Buna göre, bu lehçelerin kelimelerini dilimize sokarsak, "İstanbul Türkçe'sinin güzelliğini bozmuş oluruz. Zaten bu lehçelerde var olan kelimeler dilimizde de bulunduğu için, onlara hiçbir ihtiyacımız da yoktur. Yalnız, Türk medeniyeti tarihi, eski Türk kurumlarını tarihi bir ölümsüzlüğe kavuştururken, bunların adları da bilim terimleri olarak dilimize girecektir. Bunu "fosillerin dirilmesi" biçiminde görmemelidir. Çünkü, bu kelimeler şimdi sözcük olarak değil, yalnız terim olarak dilimize gireceklerdir. Bu biçimde girmelerinde hiçbir sakınca da yoktur.

Arı dilcilerin, işlemeyen ekleri işlek hale sokarak ve tamlama yöntemleri icat ederek, bunlar aracılığıyla, yeni kelimeler yaratmak istemeleri de yanlıştır. Çünkü, nasıl bir hayvanın veya bitkinin organizmasına dışardan yeni bir organ eklememiz doğru değilse, dile yeniden işlek bir edat yahut yine bir tamlama biçimi sokmamız da öylece doğru değildir. Bundan dolayıdır ki, "günaydın" "tünaydın" gibi tamlamalar yeni Türkçe'de yaşamadığı gibi, işlek olmayan edatlarla yapılmış olan deyimler de yaşayamadılar.

Bununla beraber, arı dilcilerin bu aşırı devrimciliğini bir tarafa attıktan sonra da edebiyatı

Osmanlı dilinden atılacak kelimelerin pek çok olduğunu görürüz. Bilimsel terimlerde de, hiçbir gereklilikleri olmadığı halde alınmış nice kelimelere rastladık. Mesela, coşkunluğa "cuşış" demek gerekli mi? Baş ağrısına "sıda" demeye hiç gerek var mı? Tıp sözlüğünü ele alalım: Kemiğe "azm" başa "re's", dişe "sin", sinire" asab" diyen bu sözlükte, dilimize girmesine hiç gereklilik bulunmayan nice arapça ve farsca kelimeler vardır. "Adale" gibi, "hüceyre" gibi, "protoplazma" gibi Türkçe'de karşılığı bulunmayan kelimelerin başımızın üstünde yeri vardır. Dilimize yeni terimler getiren bu gibi sözcüklere milli sözlüğümüz açıktır. Fakat Türkçe'si bulunan ve hiçbir özel anlam ile ondan ayrılmayan eş anlamlı

kelimeleri artık dilimizden atmalıyız.

Bu sözlerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine özgü coğrafya alanları ve bu alanların belirli sınırları var. Mesela, bir masal veya bir alet belirli bir noktaya kadar yayılıyor. Ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme girer. Adeta, her medeniyetin başa bir mantığı, başka bir estetiği, başak bir hayat görüşü vardır. Bu yüzdendir ki, medeniyetler birbirine alışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı

bölümlerini alamıyorlar. Alsalar bile kendilerine mal edemiyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden olmak gerekir. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da inanmak ve yürekten bağlanmak gerekir.

Bu notayı iyi yanlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa Medeniyet'ine dış görünüşü taklit etmek yoluyla sokmak girişimleri bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafi sınırları ayrı olduğu gibi, tarihi gelişmeleri de birbirinden ayrıdır. Bu gelişmelerin de bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Fakat, medeniyet daireleri milli kültür dairelerinden 60

daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başak bir millet gelişmesinin yüksek noktalarına çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Mesela Japonlar, son yüzyılda Uzak Doğu medeniyetini bırakarak, batı medeniyetine girdiler.

Bu konuda en çarpıcı örneği Türklerde görürüz. Çünkü Türkler gelişmelerinin üç yarı aşamasında birbirine benzemeyen üç farklı medeniyet dairesine girmek zorunda kaldılar: Türkler kavimi devlet hayatı yaşarken, Uzak Doğu medeniyeti içindeydiler. Sultani devlet devrine geçince, Doğu medeniyetine girmek zorunda kaldılar. Bugün milli devlet dönemine geçtikleri sırada da, içlerinde Batı medeniyetine girmek için kuvvetli bir akımın belirdiğini görüyoruz.

Uzak Doğu medeniyetinin izlerine, özellikle sözlü geleneklerden ayrılmayan cahil tabakada rastlarız. Bu tabakanın hala inanmakta bulunduğu "tandırname" kuralları uzak doğu medeniyetinde esas olan inanışlarla uygulaması devamından ibarettir. Masallar, eski menkıbelerle mitlerin artıklarıdır. Bir taraftan eski Türk diniyle uzak doğu milletlerine özgü dinlerin diğer taraftan bunların bütünü ile bugün de okuma yazma bilmeyen halk arasında yaşamakta bulunan tandırname hükümleri ve masallar arasındaki karşılaştırmalar bu gerçeği ortaya çıkarmak için yeterlidir.

Türklerin dildeki ilkeleri kelime bilginlerine ait düşüncelerin tersi olmakla beraber, arı Türkçeci (tafsiyei adını alan dil ülkücülerinin görüşlerine de uygun değildir. Arı dilcilere göre, bir kelimenin Türk olabilmesi için, onun, aslen bir Türk Kökü'nden gelmesi, gereklidir. Buna dayanarak kitap, kalem, abdest, namaz, mektep, cami, minare, imam, der gibi arapça ve farsça köklerden gelmiş olan kelimeler, halkın diline girmiş olduklarına bakılmaksızın. Türkçe'den atılmalı ve bunların yerine ya unutulmuş olan eski Türk kelimeleri diriltilmeli, veya Çağataycada, Özbekçede, Tatarcada, Kırgızcada, v.d. bulabileceğimiz, aslen Türk kökünden gelmiş kelimeleri almalı veyahut Türkçe'de yeni ekler ve birleştirme yöntemleri icat ederek, bunlar aracılığıyla Türkçe kelimeler yaratılmalıdır. Türkçülere göre, bu düşünüş biçimi de yanlıştır. Çünkü, başta, hiçbir Türk kökünün en eski zamanlara çıkıldıkça Türk kalacağı ileri sürülemez.

Bugün Türk kökünden geldiği sandığımız birçok kelimelerin önceleri Çinceden, Moğolcadan, Tunguzcadan, hatta Hindçeden ve farsçadan eski Türkçe'ye girmiş olduğu ilmi olarak ortaya konulmuştur.

İkinci olarak, kelimeler, gösterdikleri anlamların tarifleri değil, işaretleridir. buna göre, kelimelerin hangi köklerden geldiğini, nasıl türediğini bilmeğe de gerek yoktur. Bu gibi şeyleri bilmek, yalnız filoloğlar ve linguistler için gereklidir. Dilin sistemi ve şivesi bakımından, hatta zararlıdır. Çünkü, yukarıda arap ve fars köklerinden gelen kelimelerde gördüğümüz gibi, Türk kökünden gelen kelimelerde de, bazen kullanıştaki anlam türediği kelimenin anlamından başkadır. Mesela "yabancı", "yabandan gelmiş

adam" demek değildir. "Kahve-altı", kahveden sonra yenilen yemek anlamına gelmez. Bu gibi kelimeleri kök anlamlarında kullanmak bir dil hastalığıdır ki buna türetme hastalığı" denilir. Mesela bazı adamlar,

"terlik" kelimesi söylenince, bunun kullanıştaki anlamına önem vermeyerek, derhal kök anlamını ararlar ve " ter için ayağa giyilen ayakkabı" diye kelimeyi köküne bağlamağa çalışırlar. Oysa ki, "terlik"

kelimesinin anlamını ararken, "ter" kelimesini hatırlamak, şive bakımından zararlıdır.

Türetme hastalığına uğramış bir adamın yanında, mesela "yabancılar geldiler" dediğiniz zaman, o

: "Yabancılar mı" yabandan gelmişler, demek ki yabancı adamlardır" derse tuhafınıza gitmez mi? Veya "Şu terliği giyiniz!" dediğiniz zaman, "Ayağım terli değil; terlik giymeğe ihtiyacım yok!" cevabını verirse, elinizde olmadan gülmez misiniz? Bununla beraber, halka özgü bir türetmecilik de vardır ki, bu aksine hem normal, hem de yararlıdır. Mesela, halktan olan kimseler "dilbaz" kelimesini" çok dili, çok dil döken"

anlamında sanırlar.1

Halkın böyle yanlış türetmelerle yaptığı bozmalar, bir tür bilinçsiz kendine mal etme yöntemidir.

Mesela halk alaim-i sema'yı, eleğim sağma şekline çevirir. Balimoz'u Bal yemez suretine sokar.

Ankara'da bir pınarın adı olan "Zülfazıl" kelimesini "Solfasol" yapar, "Şeref-resan" vapurunu

"Şerif Hasan, "nevid-i Fütuh"u "Delik Kütük", "Feth-i bülend"i "Yedi bölen" tarzında Türkçe kelimeler 61

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

haline koyar. "Telgraf çekmek'ten "tel çekmek" kelimesini doğurur.

İşte, bu gibi esaslara dayanarak, Türkçüler, arı dilcilerin dil hakkındaki görüşlerini kabul etmediler. Türkçülere göre, Türk halkının bildirdiği ve tanıdığı her kelime millidir. Bir kelimenin, milli olması için, Türkçe kökten gelmesi yeterli değildir. Çünkü, Türk kökünden gelmiş olan "gözü, sayru, baskıç, ağı" gibi birçok kelimeler, canlı dilden çıkarak fosil olmuşlar, onların yerine canlı olarak" aynı, hasta, merdiven, zehir" kelimeleri girmiştir.

Nasıl zooloji ve botanik ilimlerinde fosillerin yeniden dirilmesine imkan yoksa, dil fosillerinin de tekrar hayata dönmelerine artık imkan yoktur. Kısaca Türkçülere göre, halkın alıştığı, yapay olmayan bütün kelimeler millidir. Bir milletin dili kendi cansız köklerinden değil, kendi canlı kullanışlarından doğmuş canlı bir organizmadır.

O halde, Türkçe'nin sadeleştirilmesi, yalnız bu esaslara dayanmalı, arı dilcilerin aşırı iddialarına doğru gitmemelidir.

Arı dilcilerin diğer Türk lehçelerinden kelime almaları da yanlıştır. Çünkü, Türk lehçeleri, "ana dili" konumunda bulunan eski Türkçe'den ayrıldıktan sonra, her biri ayrı bir gelişim yolunu izlemiştir.

Gerek fonetik, gerek leksikoloji açısından birbirinden uzaklaşmışlardır. Buna göre, bu lehçelerin kelimelerini dilimize sokarsak, "İstanbul Türkçe'sinin güzelliğini bozmuş oluruz. Zaten bu lehçelerde var olan kelimeler dilimizde de bulunduğu için, onlara hiçbir ihtiyacımız da yoktur. Yalnız, Türk medeniyeti tarihi, eski Türk kurumlarını tarihi bir ölümsüzlüğe kavuştururken, bunların adları da bilim terimleri olarak dilimize girecektir. Bunu "fosillerin dirilmesi" biçiminde görmemelidir. Çünkü, bu kelimeler şimdi sözcük olarak değil, yalnız terim olarak dilimize gireceklerdir. Bu biçimde girmelerinde hiçbir sakınca da yoktur.

Arı dilcilerin, işlemeyen ekleri işlek hale sokarak ve tamlama yöntemleri icat ederek, bunlar aracılığıyla, yeni kelimeler yaratmak istemeleri de yanlıştır. Çünkü, nasıl bir hayvanın veya bitkinin organizmasına dışardan yeni bir organ eklememiz doğru değilse, dile yeniden işlek bir edat yahut yine bir tamlama biçimi sokmamız da öylece doğru değildir. Bundan dolayıdır ki, "günaydın" "tünaydın" gibi tamlamalar

yeni Türkçe'de yaşamadığı gibi, işlek olmayan edatlarla yapılmış olan deyimler de yaşayamadılar.

Bununla beraber, arı diltillerin bu aşırı devrimciliğini bir tarafa attıktan sonra da edebiyatı

Osmanlı dilinden atılacak kelimelerin pek çok olduğunu görürüz. Bilimsel terimlerde de, hiçbir gereklilikleri olmadığı halde alınmış nice kelimelere rastladık. Mesela, coşkunluğa "cuşış" demek gerekli mi? Baş ağrısına "sıda" demeğe hiç gerek var mı? Tıp sözlüğünü ele alalım: Kemiğe "azm" başa "re's", dişe "sin", sinire "asab" diyen bu sözlükte, dilimize girmesine hiç gereklilik bulunmayan nice arapça ve farsca kelimeler vardır. "Adale" gibi, "hüceyre" gibi, "protoplazma" gibi Türkçe'de karşılığı bulunmayan kelimelerin başımızın üstünde yeri vardır. Dilimize yeni terimler getiren bu gibi sözcüklere milli sözlüğümüz açıktır. Fakat Türkçe'si bulunan ve hiçbir özel anlam ile ondan ayrılmayan eş anlamlı kelimeleri artık dilimizden atmalıyız.

4 - KİPLER - EDATLAR - TAMLAMALAR

a) Türkçülere göre, bir dil başka dillerden kendisinde aynı anlamda kelime bulunmaması şartıyla, kelimeler almıştır ve alabilir. Fakat bir dil başka dillerden kip alamaz. Osmanlıcılara göre, Osmanlı dili arap ve fars dillerinden, kelimelerle beraber kipler de alır. Mesela, mektup kelimesi, osmanlıcılara göre, arapçadan ketebe (yazdı) maddesinden sıfat-fiil'dir. Anlamı "yazılmış" yazılan" dır. Buna dayanarak, osmanlıcılara göre hukuk-ı mektube yahut mektup hukuk deyimlerini dilimizde kullanabiliriz. Türkçüler mektup kelimesinin bu biçimde kullanılmasını kabul etmezler. Çünkü, sıfat-fiil kipi Türkçe'de de vardır.

62

____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI ____

mektup kelimesi, sıfat-ı fiil olduğu zaman, Türkçe'si yazılmış'tır. Demek ki, osmanlıcılarının mektub hukuk dedikleri şeye biz yazılmış hukuk diyebiliriz. O halde, mektub kelimelerinin, bir sıfat-fiil kipi olarak dilimizde kullanılmasına gerek yoktur.

Fakat mektup kelimesi sıfat-fiil kipi olduğu gibi, donmuş bir isim gibi de kullanılmaktadır.

Fransızların lettre dedikleri şeye Türk halkı mektup adını vermektedir. Bir mektup yazdım. Bu hafta mektup aldım cümlelilerindeki mektup kelimesi işte bu ikinci anlamdadır. Mektup'un bu biçimde niteliği yoktur. Bu sıradan bir kelimedir. O halde, osmanlıcada kullanılan bütün arapça ve acemce sözcükleri, çekimli kelimeler ve basit kelimeler olarak iki bölüme ayırabiliriz. Bundan çekimli olanları derhal dilimizden atmalıyız. Basit kelime bölümüne girenleri eğer halk dilinde aynı anlama gelen başka kelime yoksa yeni Türkçe'ye çekinmeden kabul etmeliyiz.

Bu ilkeye göre, katip kelimesi hal-fiil dir; yazan anlamında dilimizde kullanılamaz. Mesela, "Bu mektubun katibi kimdir?" denilemez. Fakat katib, secretaire karşılığı olarak, halk dilinde eskiden beri kullanılmaktadır. Meclis katibi, tüccar katibi gibi.

Kitabet kelimesi de ne yazmak anlamında bir mastar olarak ne de kâtiplik anlamında dilimizde kullanılamaz. Basit bir isim olarak, eski inşa deyiminin ifade ettiği composition, karşılığı olarak kullanılmaktadır:Kitabet dersi, kitabet sınavı.

Mutasarrıf kelimesi de "tasarruf" tan hal-fiil olduğu zaman, bir kiptir. Bu kipi kullanılmasına gerek

yoktur. Mesela şu tarlanın mutasarrıfı diyecek yerde, şu tarlada tasarruf sahibi olan adam demeliyiz. Fakat bu söz bir sancağın1 en büyük yönetim memuruna, isim olduğu zaman, artık bir kip niteliğinde değildir, sıradan bir ad biçimini almıştır.

Bu örneklerde gösteriyor ki, arapçadan ve farsçadan, kip niteliğinde hiçbir kelime almayacağız.

O halde, terim olarak arapça veya farsça bir kelimeyi kabul ettiğimiz zaman, ondan türemiş olan bütün sözcükleri de beraberce almamalıyız. Mesela, şu iştikak (türem) kelimesini, bir terim olarak kabul etmişiz diye, bunun müştak, müştatt-ı minh, müştakkat gibi kiplerini de kullanmamız gerekmez. Gerçi, bazan kitab, kitabet, katib, mektup, gibi aynı maddeden türemiş birçok kelimeleri dilimizde kullanmaktayız. Fakat, yukarıda da kısmen gösterdiğimiz üzere, bunların hepsi eski kip anlamlarını

kaybetmiştir. Kitab kelimesi mastar kipi olduğu zaman, yazmak anlamında dır. Kitab kelimesi, bu anlamda olarak dilimizde asla kullanılmamıştır. Kitab sözü bir kelime olduğu zaman, Fransızca livre kelimesinin karşılığıdır. İşte, Türkçe'de ancak bu anlamda kullanılmaktadır. Muharrir kelimesini (recdacteur) karşılığı olarak kullanabiliriz. Fakat, sıfak-fiil olarak yazılmış anlamında olan muharrer kelimesinin kullanamayız: mesela balada muharrer diyemeyiz, (yukarıda yazılan) demeliyiz. Tahrir mastarı da kullanılamaz. Fakat tahrirat kelimesi, resmi mektupların özel adı olduğundan, çoğul anlamına alınmamak şartıyla kullanılabilir.

Bir kelimenin çoğul biçimi de, kelime değil, çekimdir. Buna göre arapça, acemce çoğul kipleri de dilimizde kullanılamaz. Şu halde zabitan, zubbat gibi çekimler yeni Türkçe'ye giremez. Türkçe'nin kendisine özgü çoğul çekimi ler, edatı ile yapılır. O halde, dilimizde zabıt (subay) in çoğulu yalnız zabitler'dir.

Bununla beraber, bazı arapça ve acemce çoğullar vardır ki, dilimizde çoğul anlamını yani çekim niteliğini kaybetmişlerdir. Yukarıda tahrirat kelimesi bu türden olduğu gibi, ahlak, talebe, amele, edebiyat, yaran, evlad gibi birçok söyleyişler bu kadroya girer. Bu kelimelerin, dilimizde çoğulu çekimlerinin olmadıklarının bir ispatı da Türkçe'nin ler, edatı ile çoğul haline getirebilmeleridir: Ahlaklar, talebeler, ameleler, edebiyatlar, yaranlar, evladlar, tahriratlar gibi.

b) Bir dil, başka dillerin yalnız kiplerini değil edatlarını da alamazlar. Çünkü, bir kelimenin gerek başına konan, gerek sonuna eklenen edatlar da onu çekimli duruma sokarlar.

Dil biliminde gerek kiplere gerek özel bir anlamı olan bir edat eki ile anlamı değişmiş olan edatlı

sözcüklere morfem adı verilir. Demek ki, hiçbir dil başka dillerden "morfemler alamaz", diyecek olursak,

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

bu sözlerle, hem kiplerin, hem de edatların bir dilden başak bir dile giremeyeceğini anlatmış oluruz.

Zaten, arapçadan ve acemceden alacağımız bütün edatların Türkçe'de karşılıkları vardır: hemderd: derddaş, hemfikir: Fikirdaş, Tac-dar: taçlı, daniş-mend: danişli, sitem-kar: sitemci gibi, bunların, mutlaka, Türkçelerini kullanmak gerekir.

Bununla beraber hükümdar, hemşire, perkar gibi kelimelerde; türeme yolu ile bulacağımız dar, hem, kar

edatları edatlıktan çıkmışlar, kelimenin içinde erimişlerdir. Buna göre, şu hükümdür, hemşire, perkar (pergel) kelimelerinde artık morfem niteliği kalmamıştır. Bunlar da, dil vicdanı bakımından, diğer isimler gibi, donmuş kelimeler niteliğini kazanmışlardır.

Farsçadan, ayrı olarak, yalnız üç edat halk diline girmiştir.: Bunlardan biri, gerçekten edat olan nispet i'sidir. Diğerleri gerçekte isim oldukları halde, halkımızın dilinde edat haline düşen hane ve name sözleridir.

i edatı, birinci olarak, özel renkleri ifade eden sıfatların sonlarında görülür: Patlıcanı, demiri, gümüşü, kurşuni, portakalı, samani v.b.

i edatı, ikinci olarak, Türk müziğinde her kabilenin özel ezgisine özel marşına verilen isimlerle görülür: Türkmani, Varsagi, Beyati, Karcıhari (Karaçar), Türki gibi, bu iki tür örnekte gördüğümüz i edatı, Türkçe bir edat hükmüne geçmiştir. Bunun açık delili Türkçe kelimelere eklenebilmesidir. Fakat i edatı, bu iki dairenin dışında kullanıldığı zaman, Türkçe değildir. O halde, o gibi değişimleri kullanmayarak Türkçe karşılıklarını aramalıyız.

Mesela edebi hafta yerine edebiyat haftası diyebiliriz. Hayati mesele yerine hayat meselesi diyebiliriz. Ser-kitabi'ye başkitapçı diyebiliriz. Cebri'ye cebirci, her'etiyun'a hey'etçiler (kozmoğrafyacılar) diyebiliriz. Bu şekilde i edatının kullanılışını azaltmakla beraber, ne yazık ki, en esaslı ilk ve kuralımıza aykırı olarak, birçok terimlerde bu edatı kabul etmek zorundayız. Türkçülük, yeni Türkçe'ye güçlük çıkaran bütün engelleri : kırdığı halde, bu küçük edat karşısında hoşgörülü olmak zorunda kaldı. Mesela, tabii hadiseler'e tabiat hadiseleri diyebiliriz; fakat, bu hadise tabiidir, yahut değildir demek gerekince i edatının bütün bütün atlamayacağını itiraf etmek zorundayız. Marazi, içtimai, ruhi, hayati, bünyevi gibi kelimeler de, aynen tabii kelimesi gibidir. Bununla beraber, mademki bu iki edat iki tür kelimedede Türkçe bir edat hükmüne geçmiştir: onu diğer kelimelerde de özellikle terim oldukları zaman - kullanmak geçerli olabilir. Hane sözünün yazıhane, yemekhane, yatakhane, gibi kelimelerde ve name sözünü yıldızname, Oğuzname gibi kelimelerde görüyoruz. Gerekli olduğu için, bu sözler de Türkçe edatlar arasına sokulursa dilimiz zenginleşir.

c) Bir dil başka dillerden kipler ve edatlar alamadığı gibi tamamlama kuralları da alamaz. Oysa ki, eski Osmanlıcıda arapçanın, farsçanın her türlü tamlamaları vardı: İsim tamlaması sıfat tamlaması.

Tamlamalar da kipler ve edatlar gibi morfem kadrosuna girerler. Her dilde gerek tamlayan ve gerek tamlanan birer morfemdirler; sıfat da, nitelenen kelime de birer morfemdirler. O halde, başka dillerden tamlama alınmaması hakkındaki ana kuralın bir bölümünü meydana getirirler.

Türkçe'de isim ve sıfat tamlamalarının her çeşidi bulunduğu için, arapça ve farsça tamlamalara hiç ir gerek yoktur. Eski Osmanlı edebiyatçıları ve bilginleri bu tamlamaları bir ihtiyaç yüzünden almamışlardır. Onların gözünde arapça ve farça dil olarak Türkçe'den güzel oldukları gibi; arapça ve farsçanın kelimeleri, kipleri, edatları ve tamlamaları da Türkçeninkilerden daha güzeldir.

Oysa ki, hiçbir dile, objektif olarak, "diğer dillerden daha güzeldir" denileme: Her dilin,kendisine özgü bir güzelliği vardır. Her millet, sübjektif olarak,kendi dilini daha güzel görür. Evet, arapça güzel bir dildir, farça da güzel bir dildir. Fakat bu diller, en çok, kendi milletlerine güzel görünür. Bizim için de en güzel görünen dil Türkçe'dir. Kelimelerin, kiplerin edatların, tamlamaların güzelliği, kendi dillerine oranladır. Bunlar, ancak kendi dilleri içinde güzeldirler. Arapça bir kelime 64

arapça bir cümle içinde güzel olduğu gibi, farça bir tamlama da fransızca bir cümle içinde güzel görünür.

Bir kadının oldukça güzel olduğu olan gözlerini veya burnunu başka bir kadının yüzüne aktarınız. Bunları orada çirkin görürsünüz. Bunun gibi, dilin kelimeleri ve tamlamaları da, kendi cümleleri içinde ne kadar güzelse, başka dillerin cümleleri içinde de o kadar çirkindir.

Not : "Türkçülüğün Tarihi" bölümünde arı dilcilerin halk diline geçmiş olan arapça ve farsça kelimeleri de Türkçe'den çıkarmak istediklerini yazmışım. Dün, Fuad Raif Bey ile bu konu hakkında tekrar görüştük. Arı dilcilerin lideri konumunda bulunan bu kişi halk diline geçmiş olan arapça ve acemce kelimelerin Türkçe sayılması konusunda bizimle hiçbir ayrılığı olmadığını ve aramızdaki ayrılığın edatlarla ilgili olduğunu söyledi. Yukarıda açıkladığımı gibi, yeni Türkçecilere göre Türkçe'nin işlek olan edatları ile istenildiği kadar yeni kelimeler türetilir. Fakat, işlek olmayan edatlarla yeni kelimeler yapılamaz. Fuad Raif Bey, kendisinin bu fikre şiddetle karşı olduğunu edatlarla işlek ve işlek olmayan sınıflandırılmasını tanımadığını, Türkçe'nin her türlü edatları ile yeni kelimeler yapılabildiği gibi, Kırgızca'dan, Özbekçe'den, Tatarca dan, alınacak veya büsbütün yeniden yaratılacak edatlarla da yeni kelimeler yapılabileceğini söyledi. Hatta, farsçadaki nisbet i'sine karşı ki, gı edatını icada taraftar olduğunu; mesela, hayati sıfatı yerine hayatki; edebi sıfatı olduğunu söyledi. O halde, yukarılarda Arı dilcilik hakkında yazdığım şeyleri bu sözlere göre düzeltmek gerekir.

5 - YENİ TÜRKÇE'NİN MİLLİLEŞTİRİLMESİ VE İŞLENMESİ

Bazıları,yeni Türkçe'yi, yalnız olușsuz ilkelere sahip zannederler: Dilimizde, Osmanlı

edebiyatının soktuğu fazla ve zararlı birçok sözler çekimler tamlamalar, edatlar vardır. Yeni Türkçe, yalnız fazla unsurların dilimizden çıkarılması ile meydana gelemez. Bu hedef, yeni Türkçe'nin yalnız olumsuz amacıdır. Yeni Türkçe'nin, olumlu amaçları da vardır. Çünkü eski Osmanlıca'nın hastalığı, yalnız, fazla sözleri çekimleri, kelimeleri, edatları içermesinden ibaret değildi. Hastalık bundan ibaret olsaydı, bu fazla unsurları atlamak dilimizi kolayca tedavi etmeyi başarabilirdir. Halbuki eski Osmanlıca'nın ikinci bir hastalığı da, birçok kelimelerin eksik bulunmasıydı. Türkçülüğün çıkışına kadar, dilimizde, yazılamaması, edebiyatta da dünya şaheserlerinden hiç birinin açık ve doğru çevirisinin açık ve doğru yapılamaması bu eksikliğin canlı kanıtlarıdır.

O halde dilimizin tam bir iyileştirmesi bu eksik kelimelerin aranıp bulunması ile ve dilimizin organizmasında yerli yerine konulması ile mümkündür. İşte, yeni Türkçe'nin olumlu gayesi bundan ibarettir.

Yazı dilimizde eksik olan kelimeler, iki kısımdır.

1 - Milli deyimlerdir. İstanbul'da ve Anadolu'da kullanılan birçok deyimler özel tamlamalar kural dışı özellikler ve cümleler vardır ki henüz azı dilimize girmemiştir. Halbuki dilimizin milli zenginliğini, güzellik hazinelerini bunlar oluşturur. Her şehrin öğretmenleri ile Türk Ocakları ve Etnografya Müzesi bu özel deyimleri toplamağa çalışırsa, bunlardan birçoğunu elde etmek mümkün olur. Halk kitaplarında, halk masalları, halk şiirlerinde ve atasözlerinde bu gibi deyimlere ve dil özelliklerine çok rastlanır.

Özellikle Dede Korkut Kitabı'ndan, bu bakımdan, çok yararlanabiliriz. Çünkü bu kitap, Oğuzların

"liyada"sı niteliğindedir ve dili de eski Oğuzcadır. Demek ki, bize özgü Türkçe'nin anasıdır. Bu kitap, hiç değiştirilmeksizin, yeni yazım ile, düzenli ve okunaklı şekilde yeniden basılırsa, yeni Türkçe'mizin zengin bir hazinesi olacaktır. Başka Türk lehçeleri ile yapılacak karşılaştırmalar da, bize Türk şivesinin birtakım ortak özelliklerini gösterebilir. Mesela Orhon Kitabesi'nde işimi, gücümü kime vereyim? İlim, törem hani?, beyli budunlu gibi deyimler görüyoruz.

Bu deyimlerin birincisi hala dilimizde (iş,güç) biçiminde kullanılmaktadır. İkincisi tarzında birçok deyimlere rastgeliriz: Oymağımız, töremiz, yurdumuz, ocağımız, evimiz, bakımız, soyumuz, sopumuz gibi.

Üçüncüsüne benzeyen deyimlerimiz de şunlardır: İrili Ufaklı; büyüklü küçüklü.

65

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Bunlardan başka, Kırgız-Kazakların Manas Destanı ve diğer Türk dillerinin massalları ile şiirleri bize Türk lehçelerinin ortak ve özel şivelerini gösterebilir.

2 - yazı dilimizde eksik olan kelimelerin ikinci kısmı milletlerarası kelimelerdir. Bir millet hangi medeniyet topluluğuna hangi milletlerarası birliğe üyeyse onun bütün ilmi kavramlarını, felsefi görüşlerini, edebi hayallerini ve lirik duygularını ifade edecek özel kelimeler sahip olması da gerekir.

Türkler, şimdi, Avrupa Medeniyeti'ne kesin ir biçimde girmeğe kararlı olduklarından bütün Avrupalı kavramları ve anlamları ifade edecek yeni kelimelere gerek duymaktadırlar.

Tercüme sırasında yurdumuzda büsbütün yeni olan birçok kavramlara ve anlamlara rastlanılacağından bunlar için karşılıklar bulmak gerekecek. Bunun için ne yapmalı?

Önce, bu anlamların kelimeleri yazı dilimizde yok olsa da, alet isimleri dilimizde çoktur. Coğrafi durumları anlatacak kelimelerse, oldukça çoktur. İçten duyuları sezdirecek duygusal kelimelerimiz de oldukça vardır. Demek ki, terimler ve yeni anlamları için, önce halk diline başvurmamız gerekir.

Bu kaynağa başvurduktan sonra bulamadığımız yeni anlamlar kalırsa o zaman, Türk edatları, çekimleri ve tamlama kuralları ile yeni kelimeler yaratmağa çalışmalıyız. Bu araç da yetmezse, o zaman, zorunlu olarak, arapça ve farsçaya başvurarak bunlardan yeni kelimeler alırız. Fakat şu şartla ki, alacağımız kelimeler tamlama halinde bulunmamalı, tek kelime halinde olmalıdır. Mesela, evvelce ilm-i menafiü'l-azam denilen fizyolojiye, şimdi, tek kelime ile gariziyat deniliyor. Bunun gibi, ilmü'l-arz'a arziyat (Jioloji), ilm-i hayat'a hayatiyat (biyoloji), ilmü'l-ruh'a ruhiyat (psikoloji) deniliyor. Bugün arapça yat edatı ile bütün yeni bilimlere kolayca isimler takabiliriz. Asuriyat, Mısıryyat, Cumudiyat v.b.

Bununla beraber, bazı yabancı kelimeleri aynen kabul etmemiz de gereklidir. Bunlar da iki bölümdür, birinci bölüm, bir millete veya bir devre yada mesleğe özgü özel durumları anlatan kelimelerdir ki, bunlardan hiçbir dile çevrilmemiş bütün diller tarafından olduğu gibi benimsenmiştir.

Feodalizm, şövalyelik, rönesans, reform, jakobenlik, sosyalizm, bolşeviklik, aristokrak, demokrat,

diplomat, tiyatro, roman, klasik, romantik, dekadadan v.b.

İkinci bölüm teknik ve sanayiye ait her türlü alet, makine, eşya adlarıdır. Bunlar çoğunlukla doğrudan doğruya hak tarafından alınır ve bunlar da diğer milletler tarafından aynen kabul edilmiş

tercümelerine çalışılmamıştır: Vapur, şimendifer, telgraf, telefon, tramvay, gramofon ve benzerleri gibi.

Yeni Türkçe'nin modern bir dil olması için, yapılması gereken bir iş daha vardır. Fransızca'dan Türkçüye sözlükleri inceleyince görürüz ki, Fransızca kelimelerin her anlamı için, Türkçe'den birkaç

örnek gösteriliyor. Halbuki, her anlam için yalnız bir kelimemizin bulunması yeterlidir. Karışlıkların böyle çok olması, ilk bakışta, dilimizin zengin olduğunu gösterir. Oysa ki, iş öyle değildir. Sözlüğün başka sayfalarındaki başka kelimelere bakacak olursanız, aynı kelimeleri görürsünüz. Böylece bir Türkçe kelimenin birçok Fransızca kelimeye karşılık sayıldığı görürsünüz. Bundan anlaşılıyor ki Fransızca kelimelerin dilimizde tam, belirgin açık karşılıkları yoktur.

Aynı zamanda, herhangi bir dilin mükemmel oluşu da, her kelimesinin yalnız bir anlama her anlamının da yalnız bir kelimeye sahip olmasıyla meydana gelir. O halde, yeni Türkçe'yi, her kelimesi yalnız bir anlama gelecek ve her anlamı da bir tek kelimeye sahip olacak hale sokmalıyız. Avrupa dilleri, birbirlerinden kolayca çeviri yapabilirler: çünkü İngiliz, Alman, Rus, İtalyan, v.d. dillerinin her kelimesi Fransızcanın bir tek kelimesine karşılık gelircesine bu diller arasında bir paralellik meydana gelmiştir.

İşte bir de yeni Türkçüye bu biçimi vermeğe çalışmalıyız. Bu esas üzerine bir Türk lügati ve ir de Türkçe'den Fransızca'ya ve Fransızca'dan Türkçe'ye sözlükler meydana getirmeliyiz.

Yapılacak Türk sözlüğünde kelimelerin Türkçe, Arapça, Farsça olduklarını göstermek doğru 66

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

olamaz. Çünkü ir milletin sözlüğüne giren kelimeler, artık o milletin milli diline mal olmuştur. Bu kelimelerin ne biçimde oluştuğu yalnız nereden türediklerini gösteren ve parantez içine alınan kısaltmalarla anlatılır. Yeni Türkçe'nin yazılacak yeni gramerinden de Arapçanın ve Farsçanın gramer ve sentaks kuralları çıkarılarak, kitabın sonundaki türeme kısmına konulmalıdır.

Yeni Türkçe, önce dilimizi gereksiz Arapça ve Farsça deyimlerle tamlamalardan temizlemek ikinci olarak, ona, henüz varlıkların bilmediğimiz milli deyimleri ve anlatım biçimlerini: üçüncü olarak ise, henüz sahip olmadığımız için yaratmak zorunda olduğumuz milletlerarası kelimeleri eklemekle meydana gelecektir. Bu tür işlem den birincisine temizleme, ikincisine millileştirme, üçüncüsüne işleme adlarını

verebiliriz.

6 - DİLDE TÜRKÇÜLÜĞÜN İLKELERİ

Şimdi, burada, dilde Türkçülüğün ilkelerini sıralayalım:

1) Milli dilimizi meydana getirmek için, Osmanlı dilini hiç yokmuş gibi bir tarafa atarak Halk edebiyatına temel görevini gören Türk dilini aynen kabul edip İstanbul halkının ve özellikle İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak.

- 2) Halk dilinde Türkçe eş anlamlısı bulunan arapça ve farsça kelimeleri atmak, eş anlamı olmayıp küçük bir nüansa sahip olanları dilimizin korumak.
- 3) Halk diline geçip söyleniş ve anlam bakımından galatat adını alan arapça ve farsça kelimelerin bozulmuş şekillerini Türkçe saymak ve yazımlarını da yeni söylenişlerine uydurmak.
- 4) Yerlerine yeni kelimeler konulduğu için, fosil haline gelen eski kelimeleri diriltmemeğe çalışmak.
- 5) Yeni terimler aranacağı zaman, önce hak dilindeki kelimeler arasında aramak; bulunmadığı takdirde, Türkçe'nin işlek edatlarıyla ve tamlama ve çekim yöntemleriyle yeni kelimeler yaratmak; buna da imkan bulunmadığından arapça ve farsça tamlamasız olmak şartıyla yeni kelimeler kabul etmek ve bazı devirlerin ve mesleklerin özel durumlarını gösteren kelimelerle, tekniklere ait alet isimlerini yabancı dillerden aynen almak.
- 6) Türkçe'de arap ve fars dillerinin kapitülasyonları kaldırılacak bu iki dilin ne çekimlerini ne edatlarını ne de tamlamalarının dilimize sokmamak.
- 7) Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime Türkçe'dir, hak için sevimli olan ve yapay olmayan her kelime millidir. Bir milletin dili, kendisini cansız köklerinden değil, canlı kullanımlarından kurulan, canlı bir organizmadır.
- 8) İstanbul Türkçe'sinin fonetiği, morfolojisi ve leksik'i yeni Türkçe'nin temeli olduğundan, başka Türk lehçelerinden ne kelime, ne çekim ne edat, ne de tamlama kuralları alınamaz. Yalnız karşılaştırma yoluyla Türkçe'nin cümle yapısına ve özel deyimlerindeki şivesini anlayabilmek için bu lehçelerin derin bir biçimde incelenmesine gerek vardır.
- 9) Türk medeniyetinin tarihine ait eserler yazıldıkça, y eski Türk kurumlarının isimleri olmak dolayısıyla, çok eski Türkçe kelimeler yeni Türkçe'ye girecektir. Fakat bunlar terim olarak kalacaklarından, bunların hayata dönmesi, fosillerin dirilmesi biçiminde düşünülmemelidir.

67

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

- 10) Kelimeler, gösterdikleri anlamların tarifleri değil, işaretleridir. Kelimelerin anlamları köklerinin bilmekle anlaşılmaz.
- 11) Yeni Türkçe'nin, bu esaslar içinde bir sözlüğüyle bir de grameri oluşturulması ve bu kitaplarda, yeni Türkçe'ye girmiş olan arapça ve farsça kelimelerin ve deyimlerin yapılarına ve oluşturulma biçimlerine ait bilgi, dilin fizyoloji değil, paleontoloji ve jeneoloji konusu olan türeme bölümüne konulmalıdır

II- ESTETİK TÜRKÇÜLÜK

1 - TÜRKLERDE ESTETİK ZEVK

Eski Türklerde, estetik zevk çok yüksekti. Turfan'da bulunan mermer heykeller, hiç de yunan heykellerinden aşağı değildir. Tolunlular ile Ahşidlerin, Selçuk terklerinin, Harezmi Türklerinin,

Timurluların, Osmanlıların, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türklerinin Mısır'da, Irak'ta, Suriye'de, Anadolu'da, İran'da, Türkistan'da, Hint'te, Afganistan'da yaptırdıkları camiler, saraylar, türbeler, köprüler, çeşmeler dünyanın en güzel eserlerindendir.

Gaston Richard Türkmen kızlarının bir harika olarak yaptıkları nefis halılardan söz ederken.

Mihaliyof'un şu sözlerini aktarıyor: "Hiçbir araca hiç bir modele, teknik nitelikte hiçbir öğretim ve eğitime sahip olmayan Türkmen kızlarının taklidi mümkün olmayan nakışlarla süslü çok nefis halılar meydana getirebilmesi, ancak, bir san'at içgüdüsüne sahip oluşlarıyla açıklanabilir.

Türk masallarıyla halk şiirlerinin güzelliği de, Türklerin estetik alanında büyük bir yeteneğe sahip oldukların gösterir. Fakta, yazık ki, Osmanlı sanatçılarının hatası yüzünden, şimdiye kadar, bu sanat yeteneği Avrupalı bir eğitiminden yoksun kalmıştır. Bu tehzihi gördükten sora, hiç şüphe yoktur ki, gelecekte de en yüksek sanatlardan biri olacaktır.

2 - MİLLİ ÖLÇÜ

Eski Türklerin şiir ölçüsü hece ölçüsüydü. Kaşgarlı Mahmud'un sözlüğündeki Türkçe şiirler, hep hece ölçüsündedir. Sonraları Çağatay ve Osmanlı şairleri, taklit yoluyla, İranlılardan aruz ölçüsünü

aldılar. Türkistan da Nevai, Anadolu'da Ahmet Paşa aruz ölçüsünü yükselttiler. Saraylar, bu ölçüye değer veriyorlardı. Fakat halk, aruz ölçüsünü bir türlü anlayamadı. Bu nedenle halk şairleri, eski hece ölçüsüyle şiirler söylemekte devam ettiler. Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Kaygusuz gibi tekke şairleri ve Aşık Ömer, Dertli, Karacaoğlan gibi saz şairleri hece ölçüsüne bağlı kaldılar.

Türkçülük ortaya çıktığı zaman, aruz ölçüsüyle hece ölçüsü yan yana duruyordu. Güya birincisi seçkinlerin ikincisi halkın söyleyiş araçlarıydı. Türkçülük, dildeki ikiliğe son verirken, ölçüdeki bu ikiliğe de ilgisiz kalamazdı. Özellikle tamlamalı dilden ayrılmadığı için, bu iki Osmanlı kurumu hakkında aynı

yargıyı vermek gerekir. Bunun üzerine, Türkçüler, tamlamalı dilde beraber, aruz ölçüsünü de milli edebiyatımızdan kovmağa karar verdiler.

Sade dil, aruz ölçüsüne pek uymuyordu. Oysa ki, hece ölçüsüyle sade dil arasında yakın bir akrabalık vardır. Sarayın ihmaline rağmen halk, sadece Türkçe ile hece ölçüsünü iki değerli tılsım gibi, sinesinde saklamıştı. Bu nedenle Türkçüler, bunları bulmakta güçlük çekmediler.

Bununla beraber hece ölçüsü bazı şairlerimizi yanlış yollara götürdü. Bunlardan bir kısmı, Fransızların hece vezinlerini taklide kalkıştılar. Mesela, Fransızların Alexandrin dedikleri (6+6) ölçüsünde şiir yazdılar. Bu şiirler, halkın hoşuna gitmedi. Çünkü, halkımız hece ölçüsünün ancak bazı

biçimlerinden zevk alıyordu. Milli ölçülerimiz halk tarafından kullanılan bu sırlı ve belirli ölçülerdir. Halk ölçüleri arasında, (6+6) şekli yoktur; bunun yerine, Türk halkı, bu son ölçüden çok hoşlanıyor. Bu tecrübe, aynı zamanda, başka milletlerden ölçü alınamayacağına kuralını da meydana attı. Böylece bizdeki hece vezni taraftarlığı başka dillere ait hece ölçülerini taklit demek olmadığı ve Türk halkına özgü hece ölçülerini canlandırmadan ibaret bulunduğu ortaya koydu.

Hece ölçüsünü yanlış yola götüren şairlerden bir kısmı da, ölçüler icadına kalkıştılar. Bunların yoktan var ettiği ölçülerden bir çoğunu da halk kabul etmedi. Böylece anlaşıldı ki, milli ölçülerle halkın eskiden beri kullanmakta olduğu ölçüler sonradan kabul edildiği ölçülerdir. Halkın hoşlandığı ölçüler hece biçiminde olsa bile, milli ölçülerden sayılamaz.

3 - EDEBİYATIMIZIN MİLLİLEŞTİRİLMESİ VE İŞLENİLMESİ

Türkçülere göre, edebiyatımız yükselebilmek için, iki sanat müzesinde eğitim görmek zorundadır.

Bu müzelerden birincisi Halk Edebiyatı, ikincisi Batı Edebiyatı'dır. Türkçü şairler ve yazarlar bir taraftan halkın güzel eserlerini, öte yandan Batı'nın şaheserlerinin model olarak almalıdırlar. Türk edebiyatı, bu iki çıraklık devresini geçirmeden, ne milli olabilir, ne de gelişebilir. Demek ki edebiyatımız bir taraftan halka doğru öbür8 yandan Batı'ya doğru gitmek zorundadır.

Halk edebiyatı ne gibi şeylerdir? Önce masallar, fıkralar, efsaneler, menkıbeler, üstureler;

ikinci olarak, atasözleri, bilmeceler; üçüncü olarak, Dede Korkut Kitabı, Aşık Kerem, Şah İsmail, Köroğlu gibi hikayelerle Ceng-name'ler; beşinciolarak, Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlu, Dertli gibi tekke ve saz şairleri; altıncı olarak, Karagöz ve Nasreddin Hoca gibi canlı edebiyatlar.

Edebiyatımız, bu modellerden ne kadar çok feyiz alırsa, o kadar çok millileştirilmiş olur.

Edebiyatımız ikinci tür modelleri de Homere ile Virgile'den başlayarak, bütün klasiklerdir. Yeni başlayan bir milli edebiyat için en güzel örnekler, klasik edebiyatın şaheserleridir. Türk edebiyatı, klasiklerin bütün estetik gıdalarını içine sindirmeden, romantiklere ve daha sonraki mesleklere yanaşmamalıdır. Çünkü genç milletler, idealleri kahramanlıkları yücelten bir edebiyata muhtaçtırlar.

Klasik edebiyatlar, genellikle bu amacı sağlayacak niteliktedir. son zamanda Fransa'da klasik edebiyatın bu eğitici rolünü kanıtlayan canlı bir delildir.

Edebiyatımız Batı şaheserleri müzesinde geçireceği çıraklığa da Milli Edebiyatımız batılılaşması diyebiliriz.

Bu ifadelerden anlaşıldı ki, milli edebiyatımız milleştirme ve batılılaştırma adları verilen iki eğitim devresinden geçtikten sonra milli, hem Avrupalı bir edebiyat haline girecektir.

Milli edebiyatımızın kuruluşunda Türk Ocakları'nın da büyük bir rolü vardır. Türk Ocakları, sahnelerinde, halk tiyatrosu olan Karagöz ile Orta Oyunu'nu ara-sıra göstererek canlandırmalıdırlar.

Masalçılara masal söyleterek, meddahlara taklitlere yaptırarak, saz şairlerine destanlar, koşmalar, maniler okutarak milli edebiyatı canlı bir biçimde halka gösterebilirler. Dede Korkut, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Dertli, Karacaoğlu, Aşık Ömer, Gevheri gibi halk şairlerine ve Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekir Mustafa gibi halk tiplerine özel geceler ayırarak, bunların hatıralarını devam ettirmeğe çalışmalıdırlar. Halk edebiyatına ait kitaplarla, sözlü gelenekleri toplayıp halk kütüphaneleri kurmakta Türk Ocakları'nın görevlerinden biridir.

4 - MİLLİ MÜZİK

Avrupa müziği girmeden önce yurdumuzda, iki müzik vardı:bunlardan biri Farabi tarafından Bizans'tan alınan Doğu müziği diğeri eski Türk müziğinin devamı olan Halk melodilerinden ibaretti.

Doğu müziği de, Batı müziği gibi, eski yunan müziğinden doğmuştu. Yunanlılar, halk melodilerinde bulunan tam ve yarı sesleri yeterli görmeyerek, bunlara dörtte bir; sekizde bir, on altıda bir sesleri eklemişler ve bu sonunculara "çeyrek sesler" adını vermişlerdi. Çeyrek sesler, doğal değildi. Bundan dolayıdır ki, hiçbir milletin halk melodilerinde, çeyrek seslere rastlanılmaz. Buna göre, yunan müziği doğal olmayan seslere dayanan yapay müzik idi. Bundan başka, hayatta tekdüzelik olmadığı halde, yunan müziğinde aynı melodinin tekrarlanmasından ibaret üzücü bir tekdüzelik vardı.

Ortaçağ Avrupa'sında ortaya çıkan opera yunan müziğindeki bu iki kusuru giderdi. Çeyrek sesler operaya uymuyordu. Bundan başka, opera bestecileri ve oyuncularını, halktan oldukları için, çeyrek sesleri bir türlü anlamıyorlardı. Bu nedenlerin etkisiyle Batı operası, Batı müziğinden çeyrek sesleri çıkardı.

Aynı zamanda opera duyguların, heyecanların, tutkuların arka arakaya gelmesinden ibaret bulunduğundan "armoni"yi ekleyerek Batı müziğini monotonluktan bu ki yenilik olgunlaşmış Batı müziğinin doğmasına neden oldu.

Doğu müziğine gelince; bu, tamamen eki halinde kaldı. Bir taraftan çeyrek sesleri koruyordu diğer yönden armoniden hala yoksun bulunuyordu. Farabi tarafından arapçaya aktarıldıktan sonra bu hasta müzik sarayların rağbetiyle, farsçaya ve osmanlıcaya da aktarılmışlardı. Diğer taraftan Ortodoks ve ermeni keldani, süryani kiliseleriyle yahudi sinagoğu da bu müziği Bizans'tan almışlardı. Osmanlı

ülkesinde bütün Osmanlı elemanlarını birleştiren tek kurum olduğu için, buna Osmanlı milletler topluluğu müziği adını vermek de gerçekten çok uygundu.

Bu gün, işte, şu üç müziğin karşısındayız. Doğu müziği, Batı müziği, Halk müziği.

Acaba, bunlardan hangisi bizim için millidir?

Doğu müziğinin hem hasta, hem de milli olmadığını gördük, halk müziği milli kültürümüzün, batı

müziği de yeni medeniyetimizin müzikleri olduğu için her ikisi de bize yabancı değildir. O halde, milli müziğimiz, memleketimizdeki Halk müziğiyle Batı müziğinin kaynaşmasından doğacaktır. Halk müziğimiz bize birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar ve batı müziği formlarına göre "armonize" edersek hem milli, hem de Avrupalı bir müziğe sahip oluruz. Bu görevi gerçekleştirecek olanlar arasında, Türk Ocakları'nın müzik toplulukları da vardır. İşte Türkçülüğün müzik alanındaki programı esas itibarıyla bundan ibaret olup bundan ötesi milli müzikçilerimize aittir.

5 - DİĞER SANATLARIMIZ

Diğer sanatlarımız tamamıyla halk tarafından yaratıldıkları için, tamamen millidirler. Dans, mimari, nakkaşlık, ressamlık, hattatlık, marangozluk, demircilik, çiftçilik, boyacılık, çuhacılık, halıcılık, kilimcilik, v.s., v.s. gibi. Osmanlı yüksek tabakası; bedenle ilgili olan veya el aracılığıyla yapılan bu işleri sıradan saydığı için, halka bırakmıştır. Bundan dolayı Türkçülük bu sanatların hepsini

benimsemiştir.

Fakat, ne yazık ki, bu sanatlar tanzimat devrinden itibaren, milli ekonomiye önem verilmeyerek, Adam Smith'in "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" ilkesine uyulması yüzünden, hep yok oldular.

Türkçülüğün görevi şimdi bunları yeniden diriltmeğe çalışmaktır. Bir taraftan, Avrupa medeniyetiyle 70

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

beraber, Avrupa tekniklerini de almalıyız. Fakat, diğer yönden, milli güzellik hazinelerimiz olan bu güzel sanatlarımızı da elimizden büsbütün kaçırmaya çalışmalıyız. Bunu yapabilmek için, önce, bu sanatların ürünlerini milli müzelerde toplayıp sergilemek sonrada bunlara ait reçeteleri yapım biçimlerini bulup öğrenerek kitaplarla, dergilerle yayınlamak gerekir.

Mesela genellikle kök boyalar kullanılarak yapılan milli boyacılığımız büsbütün sönmeğe üzeredir.

Şimdi Anadolu'da yapılmakta bulunan kilimler ya adi sabit olmayan Avrupa boylarıyla, yahut Almanların sabit,fakat madeni olan boylarıyla boyanmaktadır. Sabit olmayan boylar az zamanda bozuldukları ve Alman boyları da parlaklığıyla milli zevkimize uygun gelmedikleri için, her ikisi de milli sanatımız için zararlıdır. Dokumacılıkta milli olmayan ellerin resmettikleri yeni nakışlar da milli zevk anlayışımıza uymuyor. O halde ülkemizdeki sanatçıları bu gibi sapmalara son vererek, milli sanatımıza dönmeye çağırmalıyız. Bu konuda da Türk Ocakları oldukça önemli görev üstlenebilir.

6 - MİLLİ ZEVK VE İŞLENMİŞ ZEVK

Her millette güzellik anlayışı farklıdır. Bir milletin güzel saydığı şeyleri başka bir millet çirkin sayabilir. Bu yüzden zevkin milli olması gerekir. Gerçekten de her milletin milli bir zevk anlayışı vardır.

Eğer, bir millet milli zevkinden uzak düşmüşse sanat alanında yaptığı şeyler hep basit taklitlerden ibaret olur. Osmanlı şairleriyle, yazarları buna örnektir. Çünkü onlar milli zevki tümüyle kaybetmişlerdir.

Yazdıkları şeyler, ya acem taklitlerinden veya Fransız taklitlerinden ibaretti. O halde estetik alanında yükselmek isteyen bir millet, her şeyden önce milli zevkini bulmaya çalışmalıdır.

Milli zevki bulmak için halka doğru gitmek, hak sanatlarından uzun uzadıya estetik bir eğitim almak gerektiğini anladık. Fakat, gerçek sanatçı olabilmek için, bu estetik eğitimi almış olmak yeterli değildir. Gerçek sanatçı olabilmek için, güzel sanatların milletlerarası ustaları olan sanat dahilerinden zevk dersi, zevk eğitimi almak da gerekir. Milletlerarası dehalardan alınan bu feyizli eğitime de işleme adı verilir.

Görülüyor ki, gerçek bir sanata sahip olabilmek için, sanatımızın önce millileştirilmesi sonra da işlenmesi gerekiyor. Bu ilkeyi canlı bir örnek ile açıklayalım: İtalya'nın Rönesans devrindeki sanatçıları

özellikle ressamlarla heykeltıraşlar, eski yunan - Latin sanatçıları - nın dahice eserlerine hayran olmuşlardır. Zira bu eserler; Venüs'lerin, Minerva'ların, Apollon'ların bu heykelleri teknikte olgunluğun son derecesine ulaşmıştır.

Rönesans sanatçıları bu tekniği büyük emeklerle öğrendiler; eğitim yöntemleriyle kendilerine mal ettiler. Fakat, eski yunan-Latin eserlerin aynen taklide kalkışmadılar. Çünkü halk, artık, o mitolojik kişiliklere hiçbir değer vermiyordu. Rönesans, devrini halkına göre, kadınlar arasında dünya güzeli ancak Hazret-i

Meryem olabilir. Erkekler arasında da dünya güzeli Hazret-i İsa idi. Gerçek sanatın görevi ise, başka milletlerin veya başka devirlerin estetik ideallerinin resmini yapmak değildir. Gerçek sanat, arasında bulunduğu milletin ve içinde yaşadığı devrin estetik ideallerini tasvire çalışmaktır. İşte, Mikel Anj, Rafael gibi Rönesans sanatçıları, bu noktaları düşünerek doğru yolu buldular: Hazret-i Meryem'e, Venüs'ün teknik güzelliğini verdiler. Hazret-i İsa'ya da Apollon'un vücut güzelliğini verdiler.

Diğer azizleri de, bu mitolojik güzellikler içinde gösterdiler. Bu iki unsurun, milletlerarası işleme tekniği ile milli kültürün birleşmesinden yüksek bir sanat doğdu. İşte, güzel sanatlar tarihinde Rönesans Sanatı adı verilen budur.

Katolik kilisesi, bu heykellerle resimleri kabul ederek, tapınaklarına bir müze biçimi verdi. Oysa ki, Bizans'ın ve ütün Doğu'nun Ortodoks kiliseleri, kutsal tasvirlerini yunan-Latin modellerine benzetmeğe çalışmadılar; Sami kavimlerden aldıkları kaba örneklerle benzer bir biçimde resmetmeğe devam ettiler. Bu nedenle Ortodoks milletlerin sanatları gelişemedi.

71

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Rönesans'tan sonra, Avrupa'da her millet estetik hayatının gelişmesi sırasında, hep böyle hareket etti. Shakespeare, Rousseau, Goethe gibi romantik dahiler, hem halk eğitimini almışlar, hem de eski yunan-Latin tekniklerini benimsemişlerdi. Bu sayede, her birikendi milleti için, hem milli, hem de gelişmiş bir edebiyat meydana getirdi. İşte, Türkçülüğün estetik programı da bu yöntemlerin uygulanmasından ibarettir.

III- AHLAKİ TÜRKÇÜLÜK

1 - TÜRKLERDE AHLAK

Büyük milletlerden her biri, medeniyetin özel bir alanında birinciliği kazanmıştır. Eski yunanlılar estetikte, Romalılar hukukta, Yahudilerle Araplar dinde, Fransızlar edebiyatta, Anglosaksonlar ekonomide, almanlar müzik ile felsefede, Türklerde ahlakta birinciliği kazanmışlardır.

Türk tarihi, baştan başa, ahlaki erdemlerin sergisidir. Türklerin yenilmiş milletlere ve onların milli ve dini varlıklarına dini ve sosyal özerkliklere vermesi, her türlü takdirin üstündedir. Fakat, bu iyiliğe karşı, yenilmiş milletler cömert Türklerden almış oldukları bu izinleri Türklerin aleyhine çevirerek, kapitülasyon adı verilen zincirlerle Türkleri bağlamağa ve boğmağa çalıştılar. Bu iki türlü

hareket, iki tarafında ahlaki davranışını gösterdiği için, son derece karakteristiktir.

Bu bölümde, Türklerin çeşitli ahlak dairelerine giren, ahlaki ideallerini göstereceğiz. Bu ahlak daireleri şunlardır:

(1) Vatani ahlak, (2) Meslek ahlakı, (3) Aile ahlakı, (Cinsel Ahlak), (4) Medeni ahlak (kişisel ahlak), (5) Milletlerarası ahlak.

2 - VATANİ AHLAK

Eski Türklerde, vatani ahlak çok kuvvetliydi. Hiçbir Türk, kendi il'i yani milleti için, hayatını ve en

sevgili şeylerini feda etmekten çekinmezdi. Çünkü il,Gök Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi idi. Gök Tanrı,Türklerce oldukça kutsal olan Aşk Gecesi'nde bir Altın Işık olarak yeryüzüne inmiş, bir bakireyi yahut bir ağacı gebe kılarak bu kutlu İl'in üremesine sebep olmuştu. İl'in oturduğu memlekete yurt yahut ülke denilirdi. Türk nereye gitse asıl Yurdu'nu unutmazdı. Çünkü, atalarının mezarı oradaydı.

Çocukluk çağı,baba ocağı,ana kucağı hep orada bulunuyordu.

Türk'ün yurt severliğine örnek olarak, Hun devletinin kurucusu olan Mete'yi gösterebiliriz.

Tatarlar hükümdarı, savaş, ilanına bir neden olmak üzere, önce, onun çok sevdiği bir atı istedi. Bu at, saatte, bin fersah uzunluğunda yol alıyordu.

Mete, vatandaşlarını savaşın olumsuzluklarından korumak için, bu atı Tatar hakanına gönderdi.

Tatar hakanı, savaşa bahane arıyordu. Bu sefer de, Mete'nin en sevdiği eşini istedi. Bütün beyler, kurultayda savaş ilanını istedikleri halde, Mete : "Ben, vatanımı kendi aşkım uğruna çiğnetemem!"

diyerek, sevgilisini düşmana vermek gibi büyük bir fedakarlığı kabul etti. Bunu üzerine Tatar hakanı, Hun ülkesinden hiçbir ürünü olmayan, ekinsiz, ormansız, madensiz, halksız bir arazi parçasını istedi.

Kurultay bu faydasız toprağın verilmesinde hiçbir sakınca olmadığını söylemişken Mete, "vatan, bizim mülkümüz değildir. Mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımız bu kutsal toprak üzerinde hakları vardır. Vatandan isterse bir karış kadar olsun - yer vermeğe hiç kimsenin yetkisi 72

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

yoktur. Bundan dolayı, savaşacağız. İşte, ben atımı düşmana doğru sürüyorum. Arkamdan gelmeyen idam olunacaktır!" diyerek Tatarların üzerine yürüdü. Eski Türklerin gözünde vatanın ne kadar değerli olduğunu, bu tarihi olaydan anlayabiliriz.

Eski Türklere göre, vatan, töre'den yani milli kültür'den ibaretti. Kaşgarlı Mahmud'un lugatın-da sözü geçen ülkeden geçirilir, töreden geçilmez atasözü, milli kültüre verilen değerin derecesini gösterir.

Eski Türklerde, egemenlik il'e aitti. Küçük illerde, bütün il, bir Millet Meclisi konumundaydı.

Halkın kaderini bu meclis yönetirdi. Büyük illerde, boy beylerinden oluşan Şölen adlı meclis İl'e ait işlere karar verirdi. Hakanlıklarda, İl hakanlıklarda ise, Millet Meclisi niteliğine sahip Kurultay vardı. Bu meclislerde meselelerin konuşulmasına Kinkeş denilirdi. İl mi yaman, bey mi yaman? Atasözü, egemenliğin hakanda olmayıp ilde olduğunu gösterir. Çünkü hakanı seçen ve iktidardan düşüren, kurultaydı. Savaş ve barış ilanı gibi önemli işler, kurultayın kararıyla olurdu. Tozda, dumanda ferman okunmaz atasözü, kriz anlarında, duruma halkın egemen olduğunu gösterir. Eski Türklerde, eşitlik de çok güçlü bir biçimde yerleşmiştir. Harzem'deki teke Türkmenleri'nde ne esir, ne de hizmetçi vardır.

Herkes evine ait işleri kendisi görür. Her il, birbirine eşit fertlerden oluşur. Eski Türklerde bir il diğer illeri kendi yönetimi altına aldığı zaman, onların politik örgütünü bozmazdı. Bağlı olan il'in eski yöneticisi Yabgu yani Melik adıyla, eski yerini korurdu. Hakan, bunun yanında, Şad yahut Şana; Şahna adıyla bir komiser bulundururdu. Bir hakan da, diğer hakanları yerlerinde bırakırdı. Yalnız kendisi İlhan adıyla, bunların başbuğu olurdu.

Zaten il kelimesinin asıl anlamı Barış demektir. İlci barışçı anlamındadır.

İl'in simgesi olan Gök Tanrı, barış Tanrısıdır. İlhan barış dininin yayıcısıdır. Türk İlhanları, bütün Türk illerini barışa çağırıyorlardı. Bütün hakanlara oğlum diye hitap ediyorlardı. Türklerin bütün savaşları, sürekli ve geniş bir barış alanı kurmak içindi. Bütün İlhanlık devirlerinde, Mahçurya'dan Macaristan'a kadar bütün Turan kıtası oldukça mutlu bir barış ve güvenlik hayatı yaşamıştır. Türk İlhanları, emperyalist de değildiler. Çünkü yalnız Türk illerini birleştirmekle yetiniyorlar, başka milletlerin ülkelerini fethetmiyorlardı.

Hun'ların ilk ilhanı Mete'nin, Çin devleti iki defa eline geçtiği halde, imparatorluğu kabulden kaçınması bu iddiamıza bir delilidir. Barış ahlakını Atilla'da bile görürüz. Atilla'ya, en üstün bulunduğu savaşlar sırasında her ne zaman barış teklif edilmişse derhal teklifi kabul etmiştir.

Dünyanın en demokrat kavmi eski Türkler olduğu gibi, en feminist toplumu da yine eski Türklerdir. Zaten feminizm, demokrasinin yani eşitliğin kadınlara ait bir yansımasından ibarettir. Eski Türklerin bu erdemini "Aile Ahlakı" bölümünde göreceğiz.

Orhon Kitabesi'nde, Türk Hakanı şöyle diyor : "Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye, atalarımı gönderdi ve beni gönderdi. Ben hakan olunca, gündüz oturmam, gece uyumam. Türk milleti açtı, doyurdum; çıplaktı , giydirdim; fakirdi, zengin ettim."

Türk milleti de, hakanını kaybettiği zamanlar. "Devletli bir millettim. Devletim ve ululuğum hani?

Hakanlı bir millettim, hakanım hani? Hangi hakana işimi, gücümü vereyim?" diye sızlanırdı. Milletle hakan arasındaki ilişkinin ne kadar içten olduğu, bu cümlelerden anlaşılabilir. İşte, eski Türklerde vatani ahlak bu derecede yüksekti.

Türklerin bundan sonra da en çok değer verecekleri ahlak, vatani ahlak olmalıdır. Çünkü, toplumsal sınıflar arasında tam ve bağımsız bir hayata sahip olan ve toplumsal organizma niteliğinde görünen, ancak, millet veya vatan adları verilen topluluktur. Aileler bu toplumsal organizmanın hücreleri, meslek sınıfları ise organlarıdır. Milletten daha geniş olan ümmet ve milletlerarası birlik gibi topluluklara gelince; bunlar, toplum niteliğinde değil, toplumlardan oluşan birer topluluk niteliğindedirler. Bu topluluklardan her biri yalnız bir konuda ortak iken, bir millet her konuda fertleri arasında ortak bulunan bir topluluk demektir. O halde millet ideali diğer topluluklara ait ideallerden mesela aile idealinden meslek idealinden ümmet idealinden medeniyet ve milletlerarası birlik idealinden daha yüksektir. Bundan dolayı, vatani ahlakın da diğer ahlaklara üstün olması gerekir.

73

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Özellikle bizim gibi politik düşmanları çok bulunan milletler için, en büyük dayanak vatani ahlak olabilir. Vatani ahlakımız kuvvetli bulunmazsa ve bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü ne de vatanımızın bütünlüğünü koruyabiliriz. O halde Türkçülük, her şeyden, çok, millet ve vatan ideallerine değer vermedir.

3 - MESLEK AHLAKI

Vatani ahlaktan sonra, meslek ahlakı gelir. Eski Türkler, mesleğe yol derlerdi ve yolda büyüğü, soyda büyükten ileri sayarla da. Bektaşilerin Belden gelen seyyid değil, İl'den gelen seyyiddir demeleri d, yol'un soy'dan önce geldiğini gösterir. Eski bir atasözü yoldaşların babanın obasına akın ederlerse, sen de beraber akın et diyor ki bu da yoldaşların soydaşlardan daha ilerde olduğunu gösterir. Eski Türklerde yöneten sınıf, torunlar, kamlar, buyruklar, bitikçiler, adıyla, dört yola ayrılmıştı. Sonraları

Osmanlı devrinde bunlardan mülkiye, ilmiye, seyfiye, kalimeye adları verilen dört (yol) meydana geldi.

Ekonomik meslekler de bunlardan ayrı olarak, vardı. Anadolu Selçukluları'nın son zamanlarında Ahiler tarikatı, meslek örgütleri fütüvvet prensibine dayanarak küçük örgütlenmeler biçiminde ortaya çıktı.

Fütüvvetin sözlük anlamı babayiğitlik'tir. Terim anlamı ise; dünyada ve ahirette halkı nefesine tercih etmek ve öne almak'tır. Osmanlı devrindeki Esnaf loncaları ve kethüdalıkları, bu eski Ahiler teşkilatının devamından ibarettir.

Eski devirde, bu esnaf örgütü bölgesel bir niteliğe sahipti. Her şehrin esnaf loncaları kendisine özeldi.

Bölge ekonomisi devrinde, bu esnaf loncaları yararlıydılar. Fakat bölge ekonomisi yerine "millet ekonomisi" geçince, bu loncalar zararlı olmağa başladılar. Çünkü, bölge ekonomisi devrinde, bölge loncaları normaldi. Milli ekonomi devrinde ise, ancak milli loncalar yararlı olabilirlerdi. İşte, bu nedenden dolayıdır ki, bugün eski esnaf loncalarını devam ettirmeğe çalışmak doğru değildir. Onları yıkarak, yerlerine, merkezleri devlet merkezinde olmak üzere, milli loncalar kurmalıdır.

Örnek olarak deri esnafını alalım: Her şehirde bir deri loncası kurulmalı. Fakat başına bir şeyh veya kethüda değil, bir genel sekreter geçirmeli, her şehirde bütün loncaların delegelerinden oluşan bir kurulu kurarak buna İş Borsası adını vermeli. Bunun görevi o şehirdeki bütün loncaların ortak işlerini görmek ve şehrin ekonomik hayatını düzenlemektir.

Yine, dericilik loncasına gelelim. Her şehirde bir derici loncası oluşturulduktan sonra bunlar aralarında federasyon genel Merkezi meydana getirirler. Aynı zamanda, devlet merkezinde, bunun gibi, diğer loncaların federasyonlarının genel merkezleri seçtikleri delegeler toplanarak, bir Loncalar Konfederasyonu meydana getirirler ve bu konfederasyon kurarak, bu konfederasyona katılırlar. O

zaman, bütün mesleki yaptırım gücü bir ordu halinde birleşmiş olur.

Bu örgütün oluşması meslek ahlakına bir yaptırım gücü sağlar. Çünkü bizde, henüz mesleki topluluklara özgü bulunan meslek ahlaklarının hiçbir yaptırımı yoktur. Her fert hayatını bir doktora, hukukunu bir avukata servetini bir notere, çocuğunu bir öğretmene dinini akıl danıştığı bir müftüye emanet ediyor. Bu emanete karşılık onları görevlerine bağlılığa zorlamak için, elinde hiç bir baskı gücü

yoktur. Bununla beraber, herhangi bir fert; hayatını, hukukunu, servetini, evladını, sırrını emanet ettiği bu adamları hiçbir biçimde kontrol edemezse de, meslek toplulukları kedi meslektaşlarını kontrol edebilirler. İşte böyle bir kontrol içindir ki, her meslek, kendi meslektaşları için bir yönetmelik düzenler ve bir disiplin kurulu kurar. Yönetmelik, meslek ahlakının kurallarını gösteri; disiplin kurulu meslektaşları hakkında uyarı kınama geçici veya sürekli olarak meslekten çıkarmak cezalarından birini verir. İşte meslek kurallarının bu tür kontrolü, vatandaşların uzmanlar tarafından uğrayabilecekleri 74

zararların önüne geçer.

Meslek örgütünün bir yararı işi yapan yoldaşlar arasında yardımlaşma sandıkları meydana getirmek; loncaya mensup yaralıları, sakatları, hastaları, yetimleri ve dulları bu sandıktaki paralarla korumaktır. Çocukların terbiyesi ve gençlerin teknikçe yükseltilmesi de, bu yardım görevlerinin içindedir. Bundan başka, meslek federasyonları, kendi sanatlarının ilerlemesi için de para harcarlar ve çalışırlar. Mesela, sanayi memleketlerinden uzman getirilmesi, sanayi memleketlerine öğrenci gönderilmesi, ortak makineler ve diğer gerekli olan şeyleri getirmek ve üretim veya tüketim kooperatifleri kurmak gibi işler, iş kolunun ekonomik açıdan yükselmesini sağlayacak girişimlerdenidir.

"Milli dayanışmayı güçlendirme" bölümünde meslek ahlakının meydana getireceği dayanışma hakkında yeterli bilgi verildiğinden burada bu kadarla yetinildi.

4 - AİLE AHLAKI

Eski Türklerde, ailenin dört derecesi vardı: Boy, soy, tökün, bark.

1) Boy: Eski Oğuzlarda aile adı, boy ismiydi. Fakat, Avrupa'daki aile adlarının aksine olarak, küçük addan önce gelirdi. "Salur Kazan, Büğdüz Emen, Kayan Selcik" isimlerinde birinci kelimeler boy adı olup, ikinci kelimeler küçük addır.

Bu isimleri Korkut Ata kitabında görüyoruz. Kaşgarlı Mahmut da Divan-ı Lügat'ında diyor ki: "Bir adamın kim olduğunu anlaşılmak istenildiği zaman, (Hangi boydansın?) diye sorulur". Bununla beraber, boy adının küçük addan sonra geldiği de olur. Yunus Emre'deki Emre kelimesi, Oğuz ilinin Emre (İmre) boyundan başka bir şey değildir.

Oğuzlarda her boyun kendisine özgü bir Damga'sı bir ongun'u bir söyök'ü vardır. (Türk Töresi'ne bak). Oğuzlarda her boy, sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyla nişanlardı. Yakutlarda, boy'a sip adı verilir. Bu kelime, Anadolu Türkçe'sinde sop biçimini almıştı. Yakutlarda, sip'in fertleri arasında ekonomik bir ortaklık vardır. Bir adam, üyesi bulunduğu sip'in içinde, istediği evde saatlerce uyuyabilir. Demek ki, bir ferdin kendi boyu içinde her evi kullanma yetkisi vardır. Toprak mülkiyeti sip'e aittir. Küçük aileler, bu ortak toprağı "zuğ"lara ayırarak, ayrı ayrı ekebilirler. Fakat mülkiyeti, daima, olması gerekirdi. Delikanlılar fakir ise, bu topluluklara paraca yardım edilerek onların evlenmesi kolaylaştırılırdı. Her kırk evde dört evlenme olmazsa, başları sorumlu tutulurdu. Bu zümreler, boylardı.

Türklerde, iki türlü akrabalık terimi ardı: Biri boya, yani seciyeye özgüdür. Her fert boy içinde kendisinden büyük olan bütün erkeklere ici, kendisinden büyük olan bütün kadınlara aba unvanlarını verirdi. Kendisinden daha küçük olan erkeklere ini, kendisinden daha büyük olan kızlara sinkil adlarını verirdi. Kendiyle yaşıt olan erkeklere de atı adını verirdi.

Bu kelimeler de sonraları, bir takım değişikliklere uğradı. Oğuzlar ici yerine ağa kelimesini, aba yerine de abla kelimesini koydular. Atı kelimesi de ata şeklini alarak, başka anlamlara gelmeğe başladı.

Boyun hem ana boyun, Ohem de bana boyu şekilleri vardır.

2) Soy: Soy, Latinlerin cogna, Almanların zippe, Fransızların parentele adını verdikleri topluluktur.

İleride göreceğimiz Türkün topluluğu dışında kalan amcazade, dayızade, halazade, teyzezade gibi yan akrabaların bütünüdür. Soyda hem ana yönünden hem de baba yönünden akraba olanlar vardır. Birincilere ana soyu, ikincilere baba soyu denilir.

Eski Türklerde, ana soyu ile baba soyu değerce birbirine eşittir. Ana soyuyla baba soyunun eşitliğini, bazı kurumlarda açıkça görüyoruz:

Eski Türklerde, soyluluk yalnız baba yönünden gelmezdi. Ana yönünden de gelirdi. Bir adamın tam soylu olması için, hem baba yönünden hem de ana yönünden soylu olması gerekti. Bugün bile Harzem'deki Türkmenlerde bir kız, hem babası, hem de anası Türkmen olmayan bir erkeğe varmaz.

75

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Çünkü bir adamın yalnız babasının Türkmen olması, soylu olması için yeterli değildir. Tümüyle soylu olması için, anası da Türkmen olmalıdır.

Sülalelerin oluşmasından sonra da, bu iki türlü soyluluk devam etti. Bu devirde, baba tarafından prens olanlara Tekin, ana tarafından prens olanlara İnal unvanları verilirdi.

Bir şehzadenin hakan olabilmesi için, onun hem Tekin, hem İnal olması: yani hem baba, hem de ana tarafından sülaleye üye olması gerekirdi. İran'ın Kaçar sülalesinde, hala bu kural vardır.

Eski Türklerde, sülale içinde soyda büyük olan şehzade hükümdar olurdu. Osmanlı hanedanında da kural böyleydi. Oysaki, gerek Avrupa'da gerek Mısır'da evde büyük olan şehzade hükümdar olur. Boy devri geçtikten sonra, soy isimleri aile ismi olmağa başladı: Çapanoğulları, Kozanoğulları gibi.

3) Törkün: Kaşgarlı Mahlmut'a göre, bir evde oturan asıl aileye, eski Türkler Törkün derlermiş.

Törküne ait akrabalık terimleri, boy içindeki akrabalık terimlerinin tersine olarak, kişisel yakınlığı gösterirler:

Akan : Baba

Öke : Ana

Er : Koca

Konçuy : Karı

Urul Oğul : Erkek evlat

Kız : Kız evlat

Durkheim'in yaptığı aile sınıflandırmasına göre, bu topluluğa baba ailesi diyebiliriz.

Baba ailesinde babanın eşi ve çocukları üzerinde yalnız demokratik bir velayeti vardır ki buna baba

velayeti ve koca velayeti adları verilir. Ataerkil ailede ise, aile reisinin gerek evlatları gerek eşi üzerinde sulta'sı yani sultanlık hakkı vardır. Evlatlarıyla beraber, eşi ve ailenin bütün diğer fertleri aile reisinin adi malları ve mülkleri niteliğindeydi. Bunları isterse satar, isterse öldürürdü; isterse, bir başkasına hibe ederdi.

Törkün, Türklerce baba ocağı dediğimiz şeydir. Aile Tanrısı bu ocakta barındığı için ocağın ateşinin hiç sönmemesi gerekirdi. Bundan dolayıdır ki büyük ve ortanca kardeşler evlenerek Törkünü

bıraktıktan sonra, Törkünde ocak bekçisi olarak küçük kardeş kalırdı. Belirli zamanlarda baba ocağında toplanılarak, ataya saygı törenleri yapılırdı. Türkler, yurt gibi, ocağı da unutmazlardı. Yurttan ve ocaktan uzaklaşmakla beraber, yurt ve ocak sevgisi onlarda güçlü bir bağ durumunda idi.

1) Bark : Eski Türklerde, bir delikanlı evlenecek yaşa gelince, bir kahramanlık sınavı geçirerek, il meclisinden yeni bir ad alırdı. Böylelikle İldaş niteliğini erkek: ermiş değerini kazanarak vatandaş

hukukuna sahip olurdu. Buna göre babasının veliliği altında çıkararak hakanın velayeti altına girerdi. BU

delikanlı ailesinin malından hissesini almak için, babasının, anasının ölmesini beklemeydi. Evleneceği sırada, aile malından mirasını peşin olarak alırdı. Alacağı kız yumuş adıyla, bir çeyiz getirirdi. Bu çeyiz, ebeveynin ve akrabasının verdiği hediyelerden ibaretti.

Gelinle damat mallarının birleştirerek, ortak bir ev sahibi olurlardı. Bunlar ne erkeğin baba ocağında, ne de kızın Törkününde oturmazlar yeni bir ev kurarlardı. Bundan dolayıdır ki Türklerde, her evlenmeden yeni bir ev doğardı. İzdivaca evlenmek ve ev, bark sahibi olmak denilmesi de bundan dolayıdır. Tekelerde gelinle damadın çadırı, yeni yapıldığı için, beyazdır. Bu nedenle ona ak ev denilir.

Eski Türklerde, ev, araplarda olduğu gibi, yalnız kocaya ait değildi. Karıyla kocanın ortak malıydı. Bu sebeple evin erkeğine ev ağası denildiği gibi, evin hanımına da ev kadını unvanı verilirdi.

Törkünün perisi ocakta barındığı gibi, ak evin perisi de barkta yaşardı. Evin perileri, biri, kocaya, ötekisi karısına ait olarak üzere, iki tane idi. Birinciye öd ata, ikinciye öd ana derlerdi. Gelin, her sabah, bir parça tereyağını ocağa atar, öd ata, öd an diye dua ederdi.

76

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Otlağın sağında damat sonulda gelin otururdu. Sağda kısarak memeli, solda inek memeli olmak üzere iki totem vardı. Sağdakine ev sahibinin kardeşi, soldakine ev sahibesinin kardeşi, soldakine ev sahibesinin kardeşi denilirdi. Bunlar koca ile karısının totemleri idi.

Eski Türklerde, eşik de kutsaldı. Yabancı bir adam eşiğe basarsa çarpılırdı. Evlerin saldırıdan korunması kuralı eşiklerin bu kutsallığında dini bir yaptırım bulmuştu.

2) Türk feminizmi: Eski Türkler, hem demokrat, hem de feminist idiler. Zaten demokrat olan toplumlar genellikle feminist olurlar. Türklerin feminist olmasına başka bir neden de eski Türklerce şamanizmin kadındaki kutsal güce dayanmasıydı. Türk şamanları, sihir kuvvetiyle harikalar gösterebilmek için, kendilerini kadınlara benzetmek zorundaydılar. Kazın elbisesi giyerler, saçlarını

uzatırlar, seslerini inceltirler, bıyık ve sakalların tıraş ederler, hatta gebe kalırlar, çocuk doğururlardı.

Buna karşılık, toyonizm dini de erkeğin kutsal kuvvetinde, kut'unda görünürdü. Toyonizm ile şamanizmin değerce eşit olması, hukukça erkek ve kadının eşit tanınmasına neden olmuştu. Hatta her işin gerek toyonizme, gerek şamanizme dayanması gerektiğinden her işe ait toplantıda, kadınlar erkeğin beraber bulunması şarttı. Mesela, halkın sorumluluğu hakan ile hatunun her ikisinde ortak olarak ortaya çıktığı

için, bir talimat yazıldığı zaman, hakan emrediyor ki ibaresi ile başlarsa ona boyun eğilmezdi. Bir emrin kabul edilmesi için, mutlaka hakan ve hatun emrediyor ki sözü ile başlaması gerekti. Hakan, tek başına, bir elçiye huzuruna kabul edemezdi. Elçiler, ancak, sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kenkeşlerde, kurultaylarda ibadetlerde ve törenlerde savaş

ve barış toplantılarında hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu. Kadınlar, örtünmeğe ait hiç bir şarta bağlı değillerdi. Hakanın hükümette ortağı olan hatuna Türkan unvanı verilirdi. Hatun, hakan sülalesinde bütün prenseslerin ortak unvanı idi. Türkan'ın da mutlaka hatunlardan olması gerektiğinden ona da sadece hatun denilebilirdi.

Eski Türklerde, eş (karı) yalnız bir tane olmayabilirdi. Emperyalizm devirlerinde hakanların ve beylerin, bu gerçek eşten başka kuma adıyla başka illere mensup odalıkları da bulunabilirdi. Fakat, bu kumalar, gerçek eş niteliğinde değildirler. Türk töresi, bunları, resmen eş tanımazdı. Bunlar şer'i bir hile ile, ailenin içine girmişlerdi. Kumaların çocukları öz annelerine anne diyemezler, teyze diye çağırırlardı. Anne hitabını, yalnız babalarının gerçek eşine söyleyebilirlerdi. Aynı zamanda, kumaların çocukları mirasa da giremezlerdi. Kumaların oğulları- babaları hakan olsa bile- asla hakan olamazlardı.

Kumaların, hatunlardan farklı şudur ki, kumalar, hakanın kendi ilinden değildiler. Hatun ise, hakanın kendi ilinden idi. Kuma, çin prenseslerinden ise, Konçuy adını alırdı. Konçuy, diğer kumalardan önce gelirdi. Fakat konçuyaların üstünde de hatun vardı. Moğol devrinde, hatunların sayısı da çoğalmağa başladı. Fakat bunlardan yalnız bir tanesi Türkan yani melike konumunda bulunurdu.

Eski Türklerde kadınlar, genellikle amazon idiler. Binicilik, Silahşörlük, kahramanlık, Türk erkekleri kadar, Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve elçi olabilirlerdi.

Sıradan ailelerde de ev, ortak olarak, karıyla kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki velilik hakkı baba kadar, ana ya da aitti. Erkek her zaman karısına sayı gösterir; onu arabaya bindirerek, kendisi arabanın arkasından yürürdü. Şövalyelik, eski Türklerde genel bir karakter idi. Feminizm de, Türklerin en önemli ilkelerinden biri idi. Kadınlar malları kullanma hakkına sahip oldukları gibi, dirliklere, zeametlere, haslara, malikanelere de sahip olabilirlerdi. Eski kavimler arasında, hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemişler ve saygı göstermemişlerdir. Ana soyunda baba soyunun eşitliği

"soy" bölümünde anlatıldığından, burada tekrarına gerek yoktur.

5 - CİNSEL AHLAK

Eski Türklerde, cinsel ahlak da çok yüksekti. Yakutlarda, eski yunanlıların Venüs'üne karşılık, bir doğum tanrıçası vardır ki Ayzıt adı verilir.

Bu tanrıça, kadınlar doğuracağı zaman imdatlarına yetişir; onların kolayca doğurmasına yardım eder; üç gün lohusanın baş ucunda bekledikten sonra, beraberindeki dere, tarla, ağaç, çiçek perileriyle gökyüzünün üçüncü katındaki sarayına döner.

Bununla beraber, Ayzıt'ın, hiç hoşgörü kabul etmeyen, bir şartı vardır: Namusunu korumamış

olan kadınların yardımına, ne kadar yalvarırlarsa yalvarsınlar, ve ne kadar değerli kurbanlar ve hediyeler sunarlarsa sunsunlar bir türlü gelmez.

Bundan başka, Ayzıt'a özgü bir yaz bayramı vardır. Bu bayramın sabahında evlerin her tarafı

son derece temiz ve süslü bir hale konulur, her fert en güzel elbisesini giyer, en çok sevdiği yemeklerine ise onları yer, herkesin yüzü mutlaka neşeli, şen ve tebessümlü olur. Bu sırada Ak Şaman, elinde sazı olduğu halde gelir (kış ayinlerini Kara Şaman, yaz ayinlerini Ak Şaman yürütür) dokuz genç

kızla dokuz delikanlı seçerek bunları ikişer ikişer, el ele tutturarak asker gibi dizer. Ve kendisi sazını

çalar, onları gökyüzüne çıkarıyormuş gibi, ileri doğru yürütür. Sazını çalarken, Ayzıt hakkındaki ilahileri de söyler. Bu estetik alay, güya üçüncü kat göğe geldikleri zaman, Ayzıt'ın sarayını koruyan yasakçılar ellerinde gümüş kırbaçlar olduğu halde meydana çıkarlar, Alay içinde namusça kusuru olanlar varsa onları

geri çevirerek diğerlerini Ayzıt'ın sarayına girmesine izin verirler. İşte namusun bu dini yaptırımları

eski, Türklerde cinsel ahlakın yüksek olduğu ve erkekler kadının bu ahlakla aynı derecede sorumlu olduğunu gösteriyor.

Eski Türk kadınları, tamamen özgür ve serbest oldukları halde, boş işlerle uğraşmazlardı.

"Ahlak-ı Alai" kitabında yazıldığına göre, Selçuklu prenseslerinden birisi, Kazvin şehrinin sahibesi idi.

Her yıl, ilkbaharda, bu şehrin kenarına gelerek yeşil bir çimenlikte otağını kurardı. Bir yıl, kazvinliler şehre genel bir lağım yaptırmak üzere aralarında para toplamışlardı. Gerekli miktarlar ulaşması için, biraz daha altına ihtiyaçları vardı. Şehirliler, bu parayı da hanım sultandan istemeğe karar vererek, ileri gelenlerden bir kurul Hanım Sultan 'ın huzuruna gönderdiler. Bu kurul otağa yaklaşıncı, otağın önündeki bir sandalye üzerinde oturan Hanım Sultan'ın bir örgü örmekte olduğunu görerek: "Bu cimri kadının bize para vermesine imkan yoktur" diye, geldiklerine pişman oldular. Fakat, Hanım Sultan tarafından görüldükleri için, geri dönmeleri de mümkün değildi. İster istemez, Sultan'ın huzuruna geldiler ve halkın teklifini sundular. Sultan, bütün masraflar kendisi tarafından verileceğinden, toplanan yardımları

sahiplerine geri vermelerini emretti ve, hazinedarını çağırarak, lağımlar için gereken bütün paraları

kurula teslim etti. Heyet içindeki bir ihtiyar, Sultan'a elindeki örgü işinden dolayı zihinlerine gelen haksız kuşkuyu söyleyince ve, Hanım Sultan şu cevabı verdi: Evet, benim el işiyle uğraştığımı gören bütün iranlılar şaşıyorlar. Oysa ki, benim ailem içinde bütün kadınlar, benim gibi, sürekli el işiyle uğraşırlar. Biz sultanlar böyle el işiyle uğraşmazsak, ne ile uğraşacağız. Havadan sudan şeylerle mi?

Böyle bir şey bizim soyumuza yakışmaz. Biz saltanat işlerinden kurtulduktan sonra, boş kalmamak için, fakir kadınlar, gibi, hep el işleriyle ve ev işleriyle uğraşırız. Bu hareket, bizim soyumuz için, bir ayıp değil, belki büyük bir şereftir.

6 - GELECEKTE AİLE AHLAKI NASIL OLMALI?

Türklerin, gerek aile ahlakında ve gerek cinsel ahlakta ne kadar yüksek oluklarını yukarıdaki bölümlerde gördük. Bugün Türkler, tamamen bu eski ahlakı kaybetmişlerdir. İran ve yunan medeniyetlerinin etkisiyle kadınlar esarete düşmüşler, hukukça aşağı bir dereceye inmişlerdir.

Türklerde, milli kültür ideali doğunca, eski törelerin bu güzel kurallarını hatırlamak ve diriltmek gerekmez miydi? İşte bu nedenledir ki, memleketimizde Türkçülük akımı doğar doğmaz, feminizm ideali de beraber doğdu. Türkçülerin hem halkçı, hem de kadıncı olmaları, yalnız bu yüzyılın bu iki ideale değer vermesinden dolayı değildir; eski Türk hayatında demokrasi ile feminizmin iki başlıca esas olması da, bu konularda büyük bir etkindir.

78

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Başka milletler, çağdaş medeniyete girmek için geçmişlerinden uzaklaşmak zorundadırlar. Oysa ki: Türklerin, modern medeniyete girmeleri için, yalnız eski geçmişlerine dönüp bakmaları yeter. Eski Türklerde dini aşırı törenlerinden ve olumsuz ibadetlerden uzak olması, tutuculuktan ve din tekelciliğinden uzak bulunması, Türkleri gerek kadınlar hakkında, gerek diğer kavimler hakkında çok hoşgörülü yapmıştı. Eski yunanlıların medeniyette öğretmenleri İskitler, eski Keldanilerini Sümerler olduğu gibi, eski Germanlerin üstatları ve öğretmenleri de Hunlardı. Gelecekte, tarafsız bir tarih, demokrasi ile feminizmin Türklerden doğduğunu itiraf etmek zorunda kalacaktır. O halde, gelecekteki Türk ahlakının esasları da millet, vatan, meslek ve aile idealleri ile beraber demokrasi ve feminizm olmalıdır.

7 - MEDENİ AHLAK VE KİŞİSEL AHLAK

Durkheim'e göre, ahlaki görevlerin amaçları kişiler değil, toplumlardır. Millet, meslek ve aile topluluklarının ahlaki görevlere ve ideallere ne biçimde amaç olduklarını gördük. Fakat, bunlardan başka, sınırı belirli olmayan bir topluluk daha vardır ki buna medeniyet topluluğu denilir. Ve fertler, işte bu topluluğun üyesi oldukları için, topluluğun amacına ortak olurlar. Medeniyet topluluğu önce, klan halinde başlar. İlkel toplumlarda bir fert için, saygı duyulan ve hukuk sahibi olan fertler yalnız kendi klanının üyesi olan insanlardı. Bundan dolayıdır ki bu toplumlarda klan içinde kan davası güdülmezdi.

Çünkü klan bir barış dairesi idi. İlkel toplumlar geliştikçe, bu barış dairesi klandan frateriye, fraterkiden aşirete, aşiretten müttefideye, müttehideden siteye siteden kavim devletine kavim devletinden imparatorluğa yayılarak gittikçe genişledi. Barış dairesi genişledikçe, hukuka sahip0ve ahlaki görevlere amaç olan fertlerin sayısı da bu dairelerle beraber arttı. İşte bu sebeple bazılarının kişisel ahlak ve bazılarının da medeni ahlak adını verdikleri, ahlak dalı da dairesinin genişletti.

Medeni ahlakın, olumsuz ve olumlu olmak üzere, iki türlü amacı vardır. Olumsuz amaç da esasa adalettir. Adalet, fertlere hiç bir biçimde saldırmamaktır. Olumlu amacının esası, ise şefkattir. Şefkat, fertlere sürekli iyilik etmektir. Medeni ahlakın ikinci bir olumlu amacı daha vardır ki o da, yapılan sözleşmeleri

bağlı kalmaktır. Eski Türklerde Gök Tanrı, barış tanrısı olduğu gibi, aynı zamanda adalet ve şefkat tanrısı idi. Bundan başka, Türklerin bu erdemlerde ne derece yüksek olduğu Türk tarihi göstermektedir.

Medeni ahlak, özellikle fertlerde, kişiliğin yüksek olmasına dayanır. Eski Türklerin dininde kişiliği gösteren simgeler de vardır. Yakutlara göre, her insanda, Tin adı verilen maddi ruhtan başka, üç

türlü manevi ruh da vardır: Bunlara Eş, Sur, Kut adları verilir. Eş, canlı ve cansız, bütün varlıklarda ortaktır. Sur, nefes alma varlıklara yani havanlara özgüdür. Kut ise, yalnız insanla ata özgüdür. İnsanın kutlu olması, keramet ve kişilik sahibi olması demektir. Eski Türklerin mitolojisine göre insanların ruhu, üçüncü kat gökte bulunan Süt Gölü'nden alınır. Türk şamanlarına göre, insan ruhunun sürekli ideale ve yükseklerle bakması, aslının gökle ilgili oluşundan dolayı imiş. Bundan başka, her millet, kurulurken, gök Tanrı bir altın ışık biçiminde yeryüzüne inerek, o milleti kendi ruhunun nefesiyle ve ruhunun döllendirmesi ile kutlu kılar.

Türk dinin derinleştirirsek, medeni ahlaka temel olacak daha çok simgeler bulabiliriz. (Bunların ayrıntısını görmek isterseniz Türk Töresi adındaki eserimize başvurunuz.)¹

Görülüyor ki Türkçülüğün önemli bir amacı da, medeni, ahlakı yükseltmektir. Vatani ahlaktan sonra meslek ahlakı meslek ahlakından sonra aile ahlakı geldiği gibi, aile ahlakından sonra da medeni ahlak gelir.

79

ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

8 - MİLLETLERARASI AHLAK

Fertlerin birbirine karşı iyilik sever ve iyilik yapar olması "medeni ahlak" adını aldığı gibi, milletlerin birbirlerinin iyiliklerini istemesine ve birbirlerine iyilik yapmasına da "milletlerarası ahlak"

adı verilir. Eski Türkler barış dinine bağlı oldukları için, başka milletlerin dini, politik kültürel varlıklarına karşı saygı duyarlardı. Hatta, kendilerine iç il ve başka milletlere dış il adlarını vererek, bütün milletleri bir barış dairesi içinde, milletlerarası bir birlik içinde görürlerdi. Orhon Kitabesi'nde diğer milletlere çilki il adı veriliyor ki dış il ile aynı anlama gelir. Eski Türkler, bu dış il deyimini ile,

"milletlerarası birlik" kavramını anladıklarını gösteriyorlar. Çünkü il kelimesi, eski Türkçe'de, barış

dairesi anlamında idi. Her milletin bir iç il olması kendi içinde bir barış dairesi oluşturmasından ibaret idi. Bununla beraber, bu içil, diğer milletlere de, yabancı gözüyle bakmaz. Onları da birer il yani barış

tapınağı halinde görürdü. Bazı şu farklı adını verirdi.

Eski Türklerin yenilmiş milletlere sonradan kapitülasyon adıyla başına bela olan olağanüstü

ayrıcalıklar sunmaları Türk kültüründeki milletlerarası birlik fikrinin bir sonucudur. Gelecekte, Milletler topluluğu şimdiki gibi yalandan değil, gerçekten oluşursa bunun en içten üyesi hiç kuşkusuz Türkiye devleti ve Türk milleti olacaktır. Çünkü geleceğe ait bütün gelişmeler, tohum halinde Türk'ün eski kültüründe vardır.

Özetle, her milletin yeryüzünde gerçekleştirdiği tarihi ve medeni bir misyonu vardır. Türk milletinin misyonu ise, ahlakın en yüksek erdemlerini gerçeklik alanına çıkarmak, en olamaz sanılan fedakarlıkların ve kahramanlıkların olabildiğini kanıtlamaktır.

IV- HUKUKTA TÜRKÇÜLÜK

Hukuk Türkçülüğün amacı Türkiye'de modern bir hukuk oluşturmaktır. Bu çağın milletleri arasında geçebilmek için yen esaslı şart, milli hukukun bütün dallarını teokrasi ve klerikalizm kalıntılarından büsbütün kurtarmaktır. Teokrasi, yasaların Allah'ın yeryüzündeki gölgeleri sayılan halifeler ve sultanlar tarafından yapılması demektir. Klerikalizm ise, esasen, Allah tarafından konulduğu ileri sürülen geleneklerin değişmez yasalar sayılarak Allah'ın sözcüleri sayılan din adamları tarafından yorumlanmasıdır.

Ortaçağ devletlerinin bu iki özelliğinden tamamen kurtulmuş olan devletlere çağdaş devlet adı

verilir. Çağdaş devletlerde önce gerek yasa yapma, gerek ülkeyi yönetmek yetkileri doğrudan doğruya millete aittir. Milletın bu yetkilerini sınırlandıracak ve kısaca hiçbir yetkilerini sınırlandıracak ve kısaca hiçbir makam, hiçbir gelenek ve hiçbir hak yoktur.

İkinci olarak, milletin bütün fertleri tümüyle birbiri9nene eşittir. Özel ayrıcalıklara sahip hiçbir fert, hiçbir aile, hiçbir sınıf var olamaz. Bu şartları sağlayan devletlere demokrasi adı verilir ki halk hükümeti demektir.

Hukukta Türkçülüğün birinci amacı çağdaş bir devlet oluşturmak olduğu gibi; ikinci amacı da, meslek sahiplerinin kişisel çalışmalarını, kamunun başkasından kurtararak, uzmanların yetkilerine dayanan meslek özerkliklerine kurmaktır. Bu esasa dayanan bir medeni kanun ile ticaret, sanayi ziraat kanunları Üniversite, Baro, Hekimler derneği Öğretmenler Derneği, Mühendisler Derneği v.b. gibi.

Mesleki örgütlerin, mesleki özerkliklerine ait yasalar yapmak da bu amacın gereklerindendir.

Hukukta Türkçülüğün üçüncü amacı da, bir çağdaş aile oluşturmaktır. Çağdaş devletteki eşitlik ilkesi erkekle kadının evlenmede boşanmada mirasta mesleki ve politik haklarda eşit olmasını gerektirir.

O halde, yeni aile yasası ile seçim yasası bu esasa göre yapılmalıdır.

80

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Özetle bütün yasalarımızda hürriyete, eşitliğe ve adalete aykırı ne kadar kural ve teokrasi ile klerikalizme ait ne kadar izler varsa hepsine son vermek gerekir.

V- DİNDE TÜRKÇÜLÜK

Türkçülük, din kitaplarının ve hutbelerle vaazların Türkçe olması demektir. Bir millet, din kitaplarını okuyup anlayamazsa, doğaldır ki, dinin gerçek niteliğini öğrenemez. Hatiplerin vaizlerin ne söylediklerini anlamadığından ibadetlerden de hiç ir zevk alamaz. İmam-ı Azam hazretleri, hatta, namazdaki surelerin bile milli dilde okunmasının dince sakıncalı olmadığını söylemişlerdir. Çünkü

ibadetten alınacak dini heyecan nacak okunan duaların tamamen anlaşılmasına bağlıdır. Halkımızın dini hayatını araştırarak olursak görürüz ki, törenler arasında en fazla heyecan duyanlar, namazlardan sonra ana diliyle yapılan içten yakarışlardır. Müslümanların camiden çıkarken, büyük bir heyecan ve iç

huzuruyla çıkmaları, işte her ferdin kendi vicdanı içinde yaptığı bu sözlü yakarışların sonucudur.

Türklerin namazdan aldıkları yüksek zevkin bir bölümü de yine ana dille söylenen ve mırıldanılan ilahilerdir. Özellikle teravi namazlarını canlandıran etken şiir ile musikiyi birleştiren, Türkçe ilahilerdir.

Ramazanda ve diğer zamanlarda Türkçe söylenen vaazlar da halkta dini duygular ve heyecanlar uyandırırılar.

Türklerin en çok heyecan aldıkları ve zevk duydukları bir dini tören daha vardır ki, o da Mevlit-i Şerif okunmasından ibarettir. Şiir ile musikiyi ve canlı olayları bir araya getiren bu tören dine sonradan eklenen bir biçimde ortaya çıkmakla beraber en canlı dini törenler sırasına geçmiştir.

Tekkelerde Türkçe yapılan zikirler sırasında okunan Türkçe ilahilerle nefesler de büyük bir heyecan kaynağıdır.

İşte bu örneklerden anlaşılıyor ki, bugün Türlerin ara-sıra dini bir hayat yaşamasını sağlayan etkenler dini ibadetlerin arasında, eskiden beri Türk diliyle yapılmasına izin verilen törenlerin var olmasıdır. O halde, dini hayatımıza daha büyük bir heyecan ve iç huzuru vermek için gerek tilavetler1

dışarıda kalmak üzere Kur'an-ı Kerim'in ve gerek ibadet ve törenlerden sonra okunan bütün dualarla yakarışların ve hutbelerin Türkçe okunması.

VI - EKONOMİDE TÜRKÇÜLÜK

Türkler, en eski zamanlarda, göçebe hayatı yaşıyorlardı. Bu zamanlarda, Türk ekonomisi çobanlık esasına dayanıyordu. O zamanlarda, Türklerin bütün servetleri koyun, keçi, at, deve, öküz gibi hayvanlardan ve yedikleri süt, yoğurt, peynir, tereyağı, kımız gibi hayvan ürünlerinden ibarettir.

Giydikleri de bu hayvanların postekileri, derileri, yünleri ve yapağları idi. Göçebe Türklerin sanayisi de, hep hayvan ürünleri üzerine çalışırdı. Develerin ayağından ayak adı verilen kımız kadehleri, öküzlerin oyluk kemiğinden kımız sürahileri yapıldı. Hayvanının en kemiği, ne boynuzu, ne bağırsağı, kısaca hiçbir şeyi atılmazdı. Her dokusundan Türk'e özgü bir küçük endüstri ürünü meydana getirirdi.

Eski Türkler ticarete de yabancı değildiler. İlhanlık devirlerinde, devletin en büyük gelir kaynağı

Çin'den Avrupa'ya ipek götüren ve Avrupa'dan Çin'e kadife getiren ticaret kervanları idi. O zaman Çin, Hint, İran, Rusya ve Bizans arasındaki büyük ticaret yolları tümüyle Türklerin elinde idi. Moka Han, İran'ın kuzeyinden Azerbaycan'dan ve Anadolu'dan İstanbul'a giden bir yeni ticaret yolu açmak istedi.

Fakat, İranlılar bu girişime engel oldular. Bunun üzerine Moka Han, ipek yolunu elde etmek için Türk, Çin ve Bizans devletleri arasında üçlü bir antlaşma yapmağa çalıştı. Ve İran devletini ya ortadan

kaldırmağa yahut milletlerarası ticaretin transit olarak ülkesinden geçmesi için zorla razı etmeğe girişti.

Görülüyor ki, eski Türk ilhanlıların amacı Mançurya'dan Macaristan'a kadar uzanan büyük Turan ülkesinde yalnız politik bir güvenlik sağlamaktan ibaret değildi. Asya ve Avrupa milletleri arasında, milletlerarası bir ticaret ve mal takası örgütü yamayı da üzerlerine almışlardı. Eski Türklerine ekonomiye verdikleri il adlarında bile görürüz: Doğu Türkistan'da Tarancılar adı verilen ve batı

Türkistan'da Sartlar adını alan iki il vardı. Bu adlardan birincisi çiftçiler, ikincisi tüccarlar anlamındadır.

Kankılılar, Ağaçeriler, Tahtacılar, mandallar, Menteşeler, sürgücüler, v.d. birer sanat adını

taşımaktadırlar. Göktürklerin dedeleri, demirci idi. Türk menkıbelerine göre, ilk çadırı yapan Türk Han'dır. İlk arabayı yapan Kankıllı Bey'dir. Türkler, arabalarla seyahat etmeğe ta İskitler devrinde başlamışlardır. Eski Türkler gayet güzel elbiseler giymeyi, lezzetli yemekler yemeyi, hayatlarını

ziyafetler ve düğünler arasında geçirmeyi severlerdi. Bunun için de, hiç boş durmazlar ekonomik etkinliklerle uğraşırlardı. Çok kazırlar, çok harcarlardı.

Eski Türklerin konukseverlikleri son derece iyi bulmuştu. Dede Korkut kitabında Burla Hatun yaptığı halka açık bir ziyafetten bahsederken, bu sözleri söylüyor:

"Tepe gibi et yağdırdım. Göl gibi kımız sağdırdım. Aç olanları doyurdum. Çıplak olanları giydirdim.

Borçluların borucunu verdim."

Bununla beraber binlerce liraları yutan bu genel ziyafetler, Salur Kazan'ın yılda bir kere yaptığı

Yağma ziyafeti'ne oranla hiç gibi kalırdı. Salur Kazan'ın ziyafetinde bütün beylerle halk tümüyle yiyip içtikten sonra, Salur Kazan eşinin elinden Tutarak sayından çıkardı. Varı-yoğu en varsa yağma edilmesini davetlilerden rica ederdi. Böylece yağmaya uğrayan Salur kazan, bir süre sonra, yine Oğuz ilinin en zengin beyi olurdu.

Türkler, eskiden sahip oldukları bu ekonomik imkana gelecekte de kavuşmalıydılar. Hem de kazanılacak servetler, Salur Kazan'ın zenginliği gibi genele ait olmalıdır. Türkler özgürlük ve bağımsızlığı

sevdikleri için, iştirakçi (komünist) olmazlar, fakat, eşitliği sevdiklerinden dolayı, fertçi de kalamazlar.

Türk kültürüne en uygun olan sistem solidarizm yani dayanışmacılıktır. Kişisel mülkiyeti kaldırmaya girişmeleri doğru değildir. Yalnız sosyal dayanışmaya yarayan şahsi mülkiyetler varsa, bunlar meşru sayılamaz. Bundan başka, sadece şahsi mülkiyet olması gerekmez. Kişisel mülkiyet gibi, toplumsal mülkiyet de olmalıdır. Toplumun bir fedakarlığı veya zahmeti sonucundan meydana gelen ve kişilerin hiçbir emeğinden doğmayan fazla karlar topluma aittir.

Kişilerin bu karlı kendilerine mal etmeleri meşru değildir. Fazla karların plusvalue'lerin toplum adına toplanmasıyla oluşacak büyük kazançlar, toplum hesabına açılacak fabrikaların kurulacak büyük çiftliklerin sermayesi olur. Bu genel girişimlerden doğacak kazançlarla fakirler, öksüzler, dullar hastalar, kötürümler, körler ve sağırlar için genel bakım yerleri ve okullar açılır. Genel bahçeler, müzeler, tiyatrolar, kütüphaneler kurulur. İşçiler ve köylüler için sağlıklı evler yapılır. Ülke genel bir elektrik şebekesi içine alınır. Kısaca her türlü düşüklüğe son vererek toplumun huzurunu sağlamak için her ne

gerekiyorsa yapılır. Hatta, bu toplumsal servet yeterli miktara yükselince, halktan vergi almaya da gerek kalmaz. Hiç olmazsa vergilerin türü ve miktarı azaltılabilir.

Demek ki Türklerin toplumsal ideali şahsi mülkiyeti kaldırmaksızın toplumsal servetleri fertlere kaptırmamak genelin çıkarına harcamak üzere korunmasına ve üretilmesine çalışmaktır.

Türklerin, bundan başka, bir de ekonomik ideali vardır ki, ülkeyi büyük sanayie kavuşturmaktır.

Bazıları: Ülkemiz bir tarım ülkesidir. Biz daima çiftçi bir millet kalmalıyız" diyorlar ki asla doğru değildir. Gerçekten, çiftçiliği hiçbir zaman elden bırakacak değiliz; fakat, çağdaş bir millet olmak istiyorsak, mutlaka büyük sanayie sahip olmamız gerekir. Avrupa hareketlerinin en önemlisi ekonomik 82

ZIYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

devrimdir. Ekonomik devrim, ise, ilçe ekonomisi yerine, millet ekonomisinin ve küçük zanaatlar yerine büyük sanayinin konulmasından ibarettir. Millet ekonomisi ve büyük sanayi ise, ancak koruma yönteminin uygulanması ile oluşabilir. bU konuda bize yol gösterecek olan milli iktisat teorileridir. Amerika'da John Ras ve Almanya'da Friedrich List, İngiltere'de Manchesterienler kurdukları ekonomi bilimin genel ve milletlerarası bir bilim olmayıp yalnız İngiltere'ye özgü bir milli ekonomi sisteminden ibaret olduğunu meydana koydular. İngiltere, büyük sanayi ülkesi olduğu için, ürünlerini dışarıya göndermek ve dışarıdan ham maddeler getirmek zorundadır. Bu nedenle İngiltere için yararlı olan tek yöntem gümrüklerin serbest olması kuralı yani açık kapı politikasıdır. Bu ilkenin İngiltere gibi büyük sanayie sahip olmamış

milletler tarafından kabul edilmesi, sonsuzluğa kadar İngiltere gibi sanayi ülkelerine ekonomik açıdan esir kalması sonucunu verecektir. İşte, bu iki ekonomist kendi ülkeleri için birer özel "milli ekonomi"

sistemi meydana getirerek, ülkelerinin büyük sanayi sahip olması için çalıştılar ve başarılı da oldular.

Bugün, Amerika ile İngiltere ile boy ölçüşecek bir konuma yükselmişlerdir ve şimdi onlar da İngiltere'nin açık kapı politikasını izliyorlar. Fakat, bu devre gelebilmeleri yıllarca milli ekonominin koruma yöntemlerini uygulamak sayesinde olduğunu da pek ala biliyorlar.

İşte Türk ekonomistlerinin de ilik işi, önce Türkiye'nin ekonomik gerçeklerini incelemek sonra da bu objektif incelemelerden milli ekonomimiz için bilimsel ve esaslı bir program hazırlamaktır. Bu program oluşturulduktan sonra, ülkemizde büyük sanayi yaratmak için her fert bu program dairesinde çalışmalı ve ekonomi bakanlığı da bu şahsi etkinliklerin başında gelen bir düzenleyici görevi üstlenmelidir.

VII- POLİTİKADA TÜRKÇÜLÜK

Türkçülük, politik bir parti değildir; bilimsel felsefi, estetik bir ekoldür. Başka bir deyimle, kültürel bir çalışma ve yenileşme yoludur. Bu nedenledir ki Türkçülük, şimdiye kadar, bir parti şeklinde politik mücadele hayatına atılmadı. Bundan sonra da, şüphesiz atılmayacaktır.

Bununla beraber, Türkçülük büsbütün politik ideallere kayıtsız da kalamaz. Çünkü, Türk kültürü, başka ideallerle beraber, politik ideallere de sahiptir. Mesela, Türkçülük hiçbir zaman klerikalizmle, teokrasi ile, baskı rejimi ile bağdaşamaz. Türkçülük, modern bir akımdır ve ancak modern niteliği olan akımlarla ve ideallerle bağdaşabilir. İşte bu nedenledir ki, bugün, Türkçülük Halk partisine yardımcıdır.

Halk Partisi egemenliği millete yani Türk halkına verdi. Devletimize Türkiye ve halkımıza Türk milleti

adlarını bağışladı. Halbuki Anadolu inkılabına kadar devletimizin, milletimizin, hatta dilimizin adları Osmanlı kelimesi idi. Türk kelimesi ağzına alınamazdı.

Hiç kimse, "Ben Türküm" demeğe cesaret edemezdi. Son zamanda Türkçüler böyle bir iddiaya kalkıştıkları için, sarayın ve eski kafalıların nefretini üzerlerine çektiler. İşte, Halk Partisinin annesi olan Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti, büyük kurtarıcımız olan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin doğru yolu göstermesi ve öncü olmasıyla bir yandan Türkiye'yi düşman saldırılarından kurtarıırken, öte yandan da devletimize, milletimize, dilimize gerçek adlarını verdi ve politikamızı baskıcı rejimlerin ve yabancı unsurlar politikasının son izlerinden bile kurtardı. Hatta diyebiliriz ki Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti, hiç haberi olmadan, Türkçülüğün politik programını uyguladı. Çünkü, gerçek birdir, iki olamaz. Gerçeği arayanlar başka başka yollardan hareket etseler bile, sonuçta aynı hedefe ulaşırlar. Türkçülükle halkçılığın sonunda aynı programda birleşmeleri, ikisinin de amaca ve gerçeğe uygun olmasının bir sonucudur.

İkisi de tam gerçeği buldukları içindir ki, tümüyle birbirleriyle uyuştular. Bu aynılığın bir yansıması da şudur ki, bütün Türkçülerin - hiç biri dışarıda kalmamak üzere-Anadolu Savaşı'nda katılmaları ve onun en ateşli savunucuları olmalarıdır. Türkiye'6e Allah'ın kılıcı halkçıların pençesinde ve Allah'ın kalemî Türkçülerin elinde idi. Türk vatani, tehlikeye düşünce, bu kılıçla bu kalem birleştiler. Bu 83

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

birleşmeden bir toplum doğdu ki, adı Türk Milleti'dir.

Gelecekte de, daima halkçılıkla Türkçülük el ele vererek, idealler dünyasına doğru beraber yürüyeceklerdir. Her Türkçü politika alanında halkçı kalacaktır, her halkçı da kültür sahasında Türkçü olacaktır. Dini ilmihalimiz, bize inançta mezhebimiz maturidilik ve hukukta mezhebimiz hanefilik" olduğunu öğretiyor. Bizde, buna benzeterek, şu ilkeyi ortaya atabiliriz: Politikada mesleğimiz halkçılık, ve kültürde mesleğimiz Türkçülüktür."

VIII- FELSEFEDE TÜRKÇÜLÜK

Bilim, objektif ve olumlu olduğu için, milletlerarasıdır. Bundan dolayı, bilimde Türkçülük olamaz.

Fakat felsefe, bilime dayanmış olmakla beraber, bilimsel düşünüşten başka türlü bir düşünüş biçimidir.

Felsefenin objektif ve olumlu sıfatlarını kazanabilmesi ancak bu sıfatlara sahip olan bilimlere uygun olması sayesinde. Bilim kabul etmediği hükümleri felsefe kanıtlayamaz.

Bilimin kanıtladığı gerçekleri felsefe ortadan kaldıramaz. Felsefe, bilime karşı bu iki kural ile bağlı olmakla beraber bunların dışında tümüyle özgürdür. Felsefe, bilimle çelişkiye düşmemek şartıyla ruhumuz için daha ümitli, daha heyecanlı daha teselli verici, daha çok mutluluk bağışlayıcı, büsbütün yeni ve orijinal varsayımlar ortaya koyabilir. Zaten, felsefenin görevi bu gibi varsayımları ve görüşleri arayıp bulmaktır. Bir felsefenin değeri bir taraftan doğal bilimlerle uyumlu olmasını derecesiyle diğer yünden ruhlarla büyük ümitler, heyecanlar teselliler ve mutluluklar vermesiyle, ölçülür. Demek ki, felsefenin bir

bölümü objektif, diğer bölümü sübjektiftir. Buna göre felsefe, bilim gibi, milletlerarası olmak zorunda değildir. Milli de olabilir. Bundan dolayıdır ki, her milleti, kendisine göre bir felsefesi vardır.

Bundan dolayıdır ki ahlakta, estetikte, ekonomide oluğu gibi, felsefede de Türkçülük olabilir.

Felsefe, maddi ihtiyaçların gerektirmediği ve zorlamadığı çıkarsız kinsiz karşılıksız bir düşüncüdür. Bu tür düşünüşe "spekülasyon" adı verilir. Biz, buna, Türkçe'de "muakale" adını veriyoruz. Bir millet, savaşlardan kurtulmadıkça ve ekonomik bir huzura ulaşmadıkça, içinde spekülasyon yapacak fertler yetişemez. Çünkü spekülasyon yalnız düşünmek için düşündürmektir. Halbuki, bin türlü derdi olan bir millet;

yaşamak için, kendini savunmak için, hatta yemek yemek ve içmek için düşünmek zorundadır. Düşünmek için düşünmek, ancak bu hayati düşünüş ihtiyaçlarından kurtulmuş olan ve çalışmadan yaşayabilen insanlara nasip olabilir. Türkler, şimdiye kadar böyle bir huzur ve rahata eremedikleri için, içlerinde hayatını spekülasyona adayabilecek az adam yetişebildi. Bunlar da, düşünüş yollarını bilmediklerinden, ideallerini iyi yönetemediler. Çoğunlukla dervişlik ve kalenderlik çıkmazlarına saptılar.

Türkler arasında şimdiye kadar az filozof yetişmesi, Türklerin spekülasyona yeteneklerinin olmadığına yüklenmemelidir. Bu azlık, Türklerin henüz bilimlerce huzur ve rahatlık açısından spekülasyona uygun bir seviyeye yükselmemeleri ile açıklanırsa daha doğru olur.

Bununla beraber, Türklerin felsefeye geri kalmaları, yalnız yüksek felsefe bakımından doğru olabilir. Halk felsefesi bakımından Türkler, bütün milletlerden daha yüksektirler.

Rostand adlı bir Fransız filozofu diyor ki;"Bir komutan için, karışsın da ki düşman ordusunun ne kadar askeri, ne kadar silah ve cephanesi olduğunu bilmek çok yararlıdır. Fakat onun için bunlardan daha çok yararlı bir şey vardı ki, o da, karşısındaki düşman ordusunun felsefesini bilmektir."

Gerçekten de, iki ordu ve iki ordu ve iki millet birbiriyle savaşırken birisinin yenip diğerinin yenileceği sonucunu veren en başlıca etkenler iki tarafın felsefeleridir. Kişisel hayatı vatanın bağımsızlığından kişisel çıkarı namus ve görevlerden daha değerli gören bir ordu kesinlikle yenilir. Bunun tersi bir felsefeye sahip olan ordu ise, kesinlikle yener. O halde, halk felsefesi bakımından yunanlılara ingilizler mi daha yüksektir; yoksa Türkler mi daha yücedir? Bu sorunun cevabını verecek, Çanakkale 84

_____ ZİYA GÖKALP – TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI _____

Savaşları ile Anadolu savaşlarıdır. Türklerin bu iki savaşta da yenmesinin nedeni maddi kuvvetleri değildi. Ruhlarında egemen olan milli felsefeleri idi.

Türkler, maddi silahların, manevi değerleri hükümsüz bıraktığı son yüzyıla gelinceye kadar, Asya'da Avrupa'da, Afrika'da bütün milletleri yenmişler, egemenlikleri altına almışlardı. Demek ki Türk felsefesi, bu milletlere ait felsefelerin hepsinden daha yüksekti. Bugün de öyledir. Yalnız şu var ki, bu gün maddi medeniyet bakımından ve maddi silahlar dolayısıyla Avrupalı milletlerden gerideyiz.

Medeniyetçe onlara eşit olduğumuz gün, hiç şüphesiz dünya egemenliği yine bize geçecektir. Mondros'ta esir bulunduğumuz zaman, orada kamp komutanı olan bir ingiliz şu sözleri söylemişti; "Türkler, gelecekte, yine cihangir olacaklarıdır."

Görülüyor ki, Türklerde, yüksek felsefe ileri gitmiş olmamakla beraber, halk felsefesi oldukça yüksektir.

İşte felsefede Türkçülük, Türk halkındaki bu milli felsefeyi arayıp meydana çıkarmaktır.

Ey, bugünün Türk genci! Bütün bu işlerin yapılması, yüzyıllardan beri seni bekliyor.